

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tesisenxarxa.net) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tesisenred.net) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tesisenxarxa.net) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author

LA CONSTRUCCIÓ DE LA MUNTANYA DE MONTJUÏC

Tesi Doctoral
Estanislau Roca i Blanch

Director: Joaquim Sabaté i Bel

Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. ETSAB U.P.C.
Barcelona, abril de 1993

Les pedreres de FOCSA i les propietats de l'empresa a Montjuïc.

Hom pot verificar com en el quadre de la Comandància d'Enginyers es repeteix el nom d'Antonio Piera, que serà un dels consellers de l'empresa "Fomento de Obras y Construcciones S.A." fundada l'any 1900. Poc a poc FOCSA es va fer càrrec de diversos contractes, que ja els havia iniciat la seva societat antecessora, "Sociedad Mercantil Piera, Cortinas y Compañia", fundada set anys abans, el 18 de març de 1893 per Salvador Piera i Jané, Narciso Cortinas Batllori i José Torres Ferran. A partir de la seva constitució, "Piera, Cortinas y Compañia", accelerà l'adquisició de finques a Montjuïc⁶⁴, tasca que també exerciten altres membres com el picapedrer Antoni Piera Sagués. S'ha confeït un quadre resum dels principals moviments de compravenda efectuats entre el 1880 i el 1900, el qual ens permet confirmar l'interès que tenia l'empresa en l'adquisició de sòls per a l'explotació de les seves pedreres en aquest període a Montjuïc.

Per altra banda el procés d'adquisició de finques iniciat per "Piera, Cortinas y Compañia", el continuà Foment d'Obres i Construccions, comprant les pedreres que després anava explotant. En el document de 1904 anomenat "Plano de la Montaña de Montjuich con indicación de las fincas que son propiedad de la Sociedad Anónima Fomento de Obras y Construcciones"⁶⁵ hem vist que apareix una referència de 64,50 hes de superfície que l'empresa tenia en propietat en el sector de ponent i migdia de la muntanya de Montjuïc. En un Album de l'empresa FOCSA, de l'any 1924, en la relació de les seves propietats⁶⁶, es diu que la més important és la de Montjuïc

⁶⁴ Arxiu de FOCSA.

⁶⁵ Arxiu del Col.legi d'Arquitectes

⁶⁶ L'Ajuntament de Barcelona, que havia adquirit finques de FOCSA al segle passat per a la construcció del cementiri del Sudoest, ho va continuar fent. Així el 12 de setembre de 1944 es produeix una important compra de tres finques, fent un total de 103.465,50 m². i el 17 de març de 1956, una permuta de 16.670 m². amb uns sòls equivalents de FOCSA. Els canvis de propietats i les negociacions entre ambdues parts han continuat fins avui. L'operació més important es produí el 20 de desembre de 1963 en que l'Ajuntament adquirí 50,59 Hes. de FOCSA. Sabem que en contestació a una sol.licitud de FOCSA, per una notificació del 28 de setembre de 1976 de la "Sección de Catastro y Censos Agrarios de la Delegación de Hacienda" de Barcelona, que se li varen tornar a la societat els diners pagats els últims 5 anys, corresponent a l'Ajuntament el pagament esmentat. En la mateixa notificació es diu que corresponia pagar FOCSA per les 4,79 Hes. que encara tenia des del 1968. Per altra banda FOCSA havia demanat sempre pels sòls destinats a pedreres l'exempció de l'arbitri sobre l'increment de valor dels terrenys en la transmissió de domini d'acord amb el R.D. de 13 de març de 1916, el qual establia que "els terrenys

Quadre d'adquisicions de finques per part d'Antonio Piera Sagues i la Societat "Piera, Cortinas y Compañia" a finals del segle passat.

Data escriptura compravenda	Notaria	Comprador	Venedor	m ² . superfície	Preu ptes.	Ús
19/01/1890 27/01/1881	Thomas Taxonera J. Burguerol Roca	Antonio Piera Sagues	Felix Ferrer Barbero Josefa i Teresa Sarradell, Pere, Emilia i Joan Vila Berges	4.877 6.000	1.333 1.500	vinya amb fruiters vinya
30/04/1883 2/05/1883 7/05/1883 28/06/1893	Francisco de Salas Maspons J. Ferrer Bernadas		José Voca y Muna Juan Borrás y Jand J. Espluga Borrás Francisco Sijá Galz	4.896 8.568 8.568 4.896	1.750 2.500 2.500 1.000	vinya vinya i camp vinya i camp vinya
27/05/1890	Jaine Aleget Vidal	Antonio Piera Sagues	Baldomero Rius Xelma	9.792	5.000	vinya
14/06/1890	Aguat Muñoz y Verge	Narciso Cortinas Batllori i Juan Grau Salvat	Eteban Soler	11.247	5.000	part inculta i part vinya
18/04/1893	José Ferrer Bernadas	Salvador Piera Jand, Narciso Cortinas Batllori i José Torres Ferran únics components de la societat mercantil col.lectiva "Piera Cortinas y Compañia"	Juan Ambros Plans	14.900	1.000	venta i cessió
6/06/1893	José Ferrer Bernadas	Salvador Piera Jand, Narciso Cortinas Batllori i José Torres Ferran únics components de la societat mercantil col.lectiva "Piera Cortinas y Compañia"	Pedro Vila i Prat	25.450	1.420	peça de terra
18/03/1893	José Ferrer Bernadas	José Torres i Ferran	Juan Grau i Salvà	10.247	2.500	part inculta i part vinya
13/08/1894	José Ferrer Bernadas	Salvador Piera Jand, Narciso Cortinas Batllori i José Torres Ferran components de la societat mercantil col.lectiva "Piera, Cortinas y Compañia"	Arturo Saforçada i Lavandera	25.107	1.000	part inculta i part vinya
20/09/1894	José Ferrer Bernadas	Antonio Piera Sagues	Antonio Durban Ventura	4.846 + una mojada	2.000	vinya
6/02/1895	José Ferrer Bernadas	Salvador Piera Jand, Narciso Cortinas Batllori i José Torres Ferran únics components de la societat mercantil col.lectiva "Piera, Cortinas y Compañia"	Francisca i Mercedes Badia Noé	no es va poder precisar a l'escriptura	4.000	peça de terra
14/08/1895	José Ferrer Bernadas	Salvador Piera Jand, Narciso Cortinas Batllori i José Torres Ferran únics components de la societat mercantil col.lectiva "Piera, Cortinas y Compañia"	Maria Luisa de Guardiola Urbina	7.316	2.000	peça de terra

Data escriptura compravenda	Notaria	Comprador	Venedor	m ² . superfície	Preu ptes.	Ús
28/07/1893 28/07/1893 8/08/1893	José Ferrer Bernadas	Antonio Piera Sagues	L. Albiñana Trullà J. Sulleba Trabel J. Estruch Piers	4.896 4.896 4.896	1.000 750 650	vinya peça de terra vinya
5/02/1895 21/06/1895	José Ferrer Bernadas	Salvador Piera Jand, Narciso Cortinas Batllori i José Torres Ferran únics components de la societat mercantil col.lectiva "Piera, Cortinas y Compañia"	Vicenç Elias Valls F. Vergés Nubiola	6.478 6.885	2.000 2.000	peça de terra vinya
26/03/1898	José Ferrer Bernadas	Salvador Piera Jand, Narciso Cortinas Batllori i José Torres Ferran únics components de la societat mercantil col.lectiva "Piera, Cortinas y Compañia"	Salvador Sagristà Iglesias	5.814	5.000	terra pedrosa
28/04/1899	José Ferrer Bernadas	Salvador Piera Jand, Narciso Cortinas Batllori i José Torres Ferran únics components de la societat mercantil col.lectiva "Piera, Cortinas y Compañia"	Remedios Nosell i Pedro Fabregas Nosell	6 mojadras y 6 masdinas (aproximadament)	27.500	peça de terra
2/07/1900	José Ferrer Bernadas	Salvador Piera Jand, Narciso Cortinas Batllori i José Torres Ferran únics components de la societat mercantil col.lectiva "Piera, Cortinas y Compañia"	Enrique Mas de Ribot	13.465	320	terra erma

L'aprofitament de la muntanya

amb una superfície total de sis-cents cinquanta mil metres quadrats, dels quals la finca anomenada Prats, d'uns cinquanta-dos mil metres quadrats, estava arrendada a l'Exposició d'Indústries Elèctriques, i les altres finques formaven un bloc de prop de sis-cents mil metres quadrats, des del carrer de les Corts (Gran Via) fins al terreny del cementiri del Sudoest, comprnent diverses pedreres de pedra sorrenca, i grans edificis de quadres, tallers, cotxeres, magatzems, bòbila de totxos amb una maquinària perfeccionada i amb un forn continu rotatori, tipus Hoffmann, amb capacitat de producció de 14.000 totxos diaris, amb façana a la Gran Via i a la carretera del port, i d'una superfície de 45.000 m².

Foment d'obres i Construccions ha tingut durant molts anys la clau d'aquest ampli sector de Montjuïc dels vessants de ponent i migdia, que s'estén des de la Gran Via al cementiri (aquest últim bastit en part damunt de la seva antiga propietat). Fins l'any 1957, FOCSA era la propietària majoritària. L'escriptura d'agrupació de les seves 42 finques en una sola, materialitzada el 6 de setembre del mateix any 1957 a la notaria de Eugenio Roig Ruiz, ens ho confirma. Foment comptava amb les següents superfícies de sòl a la muntanya.

Quadres i tallers	40.694,64 m ² .
Estació Servei (escombraries)	20.756,49 m ² .
FIESA.	3.394,65 m ² .
FOPIMA.	5.010,77 m ² .
	<hr/>
	69.856,07 m ² .
Resta propietat	506.083,93 m ² .
	<hr/>
Total sòl	575.940,00 m ² .

Els canvis de propietat del sòl que es produeixen a Montjuïc, es veuen afectats pels "censos" ⁶⁷ que hi havia en moltes finques a la muntanya. La societat FOCSA, que en tenia

destinats a explotació minera, i no tenir la consideració de solar, eren condicions necessàries per a poder instar l'excepció..."

⁶⁷ Els censos podien ésser de diferents característiques. El més usual era el enfiteutic, consistent en que una persona cedia a una altra el domini útil d'una finca, reservant-se el directe i el dret a percebre l'enfiteuta, una pensió anual en reconeixement

Drech Jo la Bayx Triamada com y
xeut del Sr. Fran^{co} Noé la quantitat
de set lluzas deu sous y ditas Tots son
per lo cens de aquella pesa de terra q^e
tots anys cau als 15 de ~~may~~ abril y per sex
anyes fas lo present en Bna y Agost als 24
de 1791

per no seber de Escrivana Jo Anto
nia Basas dono facultat a

Vicens Riba Fustej

son x 76 109

Adquisicions de FOCSA.

Data escriptura compravenda	Notaria	Comprador	Venedor	m ² . superfície	Preu ptes	Ús
25/01/1911	Ricardo Pemanyer	FOCSA	Mercedes Buigas Fabra	10.273	3.000	
3/07/1925	Guillermo A. Tell La Font	Isidro Socias Miró				
1928	Luís Rufasta y Banús	Pablo i Basilia Socias Fontana	Isidro Socias Miró			Podreres sot de dalt i sot de baix
1928	Luís Rufasta y Banús	Ramón Gornà	Isidro Socias Miró			Podreres sot de dalt i sot de baix
8/02/1929	Antonio Par Tusquets	FOCSA	Isidro Socias Miró	25.850		Hi ha planèl
22/12/1939	José Salva y Font	Narciso Casas Durban	Gabriel Auguet, José Homar, Manel Gironés, Salvador Baroné, J.M. Torrent			
8/04/1944	Raimundo Noguera	FOCSA	Narciso Casas Durban			
1946	Raimundo Noguera	FOCSA	Antonio Piera Comas i altres			
1947		FOCSA	Successors d'Antonia Jané Rai	5.094		Límit camí podrerà mussol i podrerà Soleya
5/03/1971	Raimundo Noguera		FOCSA	8.820		Peça de terra "La Trinxera"
	Raimundo Noguera	FOCSA	Antonio Piera Comas			

molts en les finques que havia adquirit anteriorment, es veu obligada a redimir-los mitjançant escriptura pública, abans de procedir a la venda de les finques a l'Ajuntament o abans de procedir a l'explotació d'algunes pedreres. Tenim constància documental de censos molt antics, com la referència de tres rebuts de cens lliurats a Francisco Noé, el 24 d'agost de 1791, el 10 de novembre de 1822 i el 11 de setembre de 1827 per una peça de terra cultivada de vinya.

La redenció de censos que consistia en la cancel·lació de tots els drets o domini encara existent sobre una finca, es podia executar ordinàriament mitjançant escriptura pública, i en el cas de desavinença entre les parts, s'havia d'acudir al Tribunal Arbitral de Censos. FOCSA, malgrat haver iniciat un procés de redenció important de censos dins de les seves propietats a Montjuïc, el març de 1960 encara tenia catorze designies o parts pendents, amb una valoració estimativa de 1.425.523,50 ptes. comptant a cinc pessetes el pam quadrat de sòl. Aquestes designies eren:

- Designia nº 1 La seva superfície és de 18.000,00 m² iguals a 476.424 pams quadrats. Pel que fa als 7.344,25 m², està gravat per un cens inscrit a favor de Luís Bertran Escrivà de Romaní i Senmenat, que podria redimir-se per unes 38.864,50 ptes.
- Designia nº 4 La seva superfície és de 8.568 m² iguals a 226.777, 82 pams quadrats. Es troba gravada per dos censos a favor de Francesc, Joan, Ramon, Tomas, Gaspar, Dolors i Carme Sastre Lafarga. I un cens a favor de Santiago Novellas Molins i Ernest Tell Novellas que podrien ser redimits els tres en una quantitat aproximada de 7.116 ptes. més 56.694,45 ptes.
- Designia nº 6 Té una superfície de 18.361,62 m² equivalents a 485.995,36 pams quadrats. Un cens a favor de Carme Andreu Mujal en usdefruit i Josep Elias Andreu que en nua propietat, podrien ser redimits per unes 265.000 ptes.
- Designia nº 7 Un cens a favor de Carme Andreu Mujal i Josep Elias Andreu que podria redimir-se per unes 150.000 ptes.
- Designia nº 14 Té una superfície de 4.896 m² iguals a 129.587,33 pams quadrats que podria redimir-se per unes 95.000 ptes. i que estroba inscrit a favor de Carme Andreu Mujal i Josep Elias Andreu.

d'aquest domini (art. 1605 C.C.). Hi havia també el cens reservatiu que era quan una persona cedia a una altra el ple domini d'un immoble, reservant-se el dret de percebre sobre el mateix immoble una pensió anual que havia de pagar el censatari (art. 1607 C.C.).

SELLO 4º
40: MRS.

AÑO DE
1822.

Com a Procurador del Sr. D. Joseph Co-
mas i Bre segon còrda del poder rebert
deuant D. Juan de Mas y Fontana Nomb. als
D. Juvial del ~~cens~~ any ¹⁸²⁷ Trebo de D.
Juan de Noé y Martinet la quantitat
de vint duros per lo import de tretze
pensions de un cens de pensio annual
quatre lliuras den sous q. tots ant. fa
y presta dit Noé y Martinet per una
peça de vinya situada en la Montaña
de Montjuich venuda en lo ~~part~~ any
1821 inclusive feta gracia del restant
hagué consideració dels anys del temps de
la invasio del Francés, de lo correspo-
nent al 8º q. debia baixarse per
la contribucio directa y demes atesa
las circunst. del dia. Barcelona 10 de
Novembre de 1822. Josef Vinyals y Abog.

Rebut de 100 pessetes de Josep Vinyals a Francisco Noé per un cens d'un terreny de vinya a Montjuïc, 10 de novembre de 1822.

Com a Procurador del Reverent. D.
Manri Casals, en calidad de obtentio del Beneficio
Primer, baix invocacio de Sr Gabriel Arcanell
fundat en la Sta Iglesia Cathedral de esta Ciudad
sucedint a D. Jozep Comas obtentio que fue
de dit Beneficio linch rebert el Sr. Juan de Noé
y Martinet trenta sis pesetas per tres pen-
sions el cens que dit Sr. Noé fa y presta tots
anys a dit Beneficio correni en dit año de
catorze mil en lo anys de mil buiteens vint y
linch mil buiteens vintisix y mil buiteens vint
y set y quedant pendens los dels anys de
mil buiteens vinti tres y mil buiteens vinticua
tres que corre y ponen a los Heredes el difunt D.
Jozep Comas. Barna 11 de Septiembre de 1827.

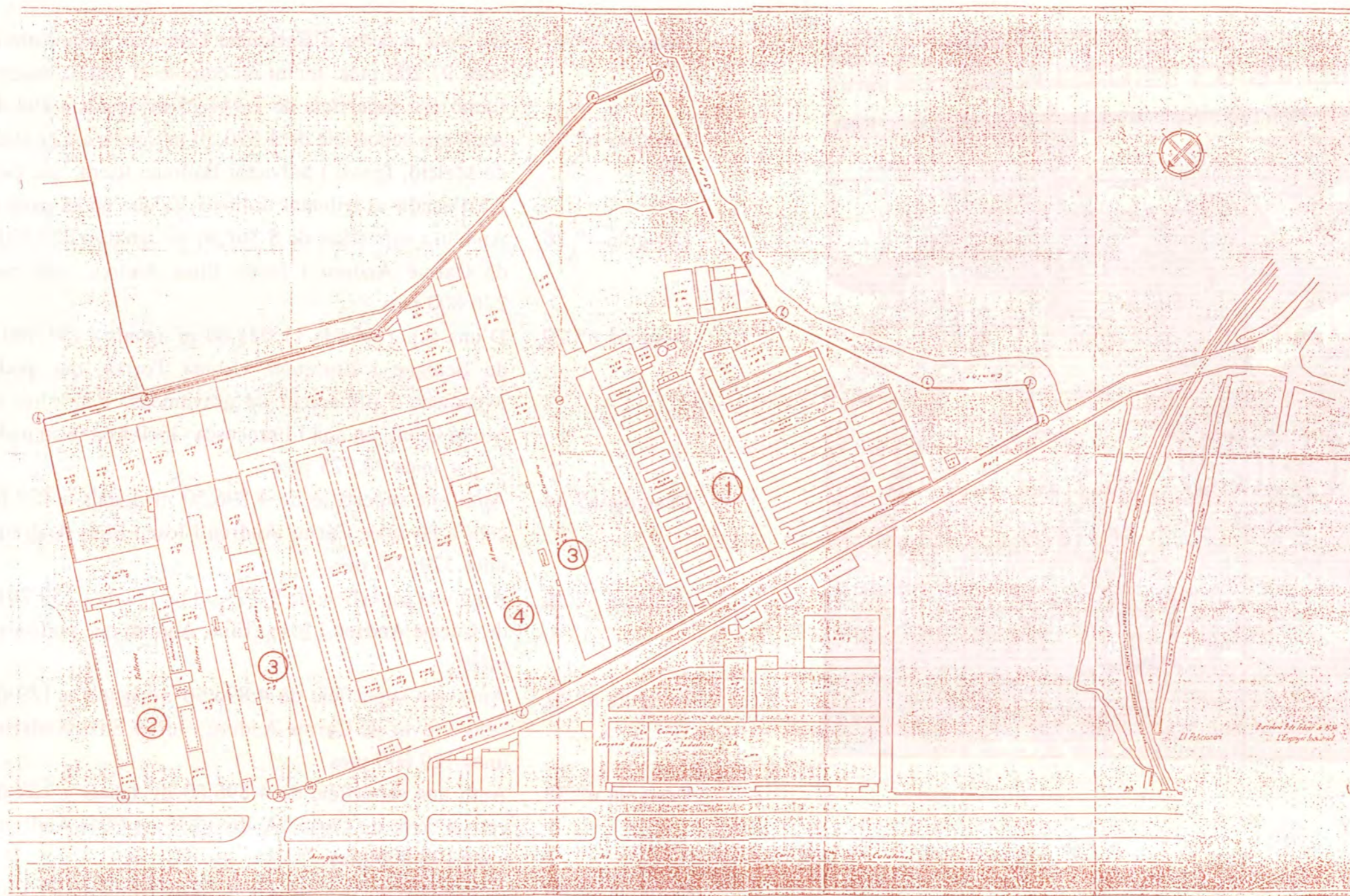
Don 36 pesetas
Francisco Noé y Martinet

Rebut de 36 pessetes lliurat a Francisco Noé per un cens que aquest fa i presta tots els anys, 11 de setembre de 1827.

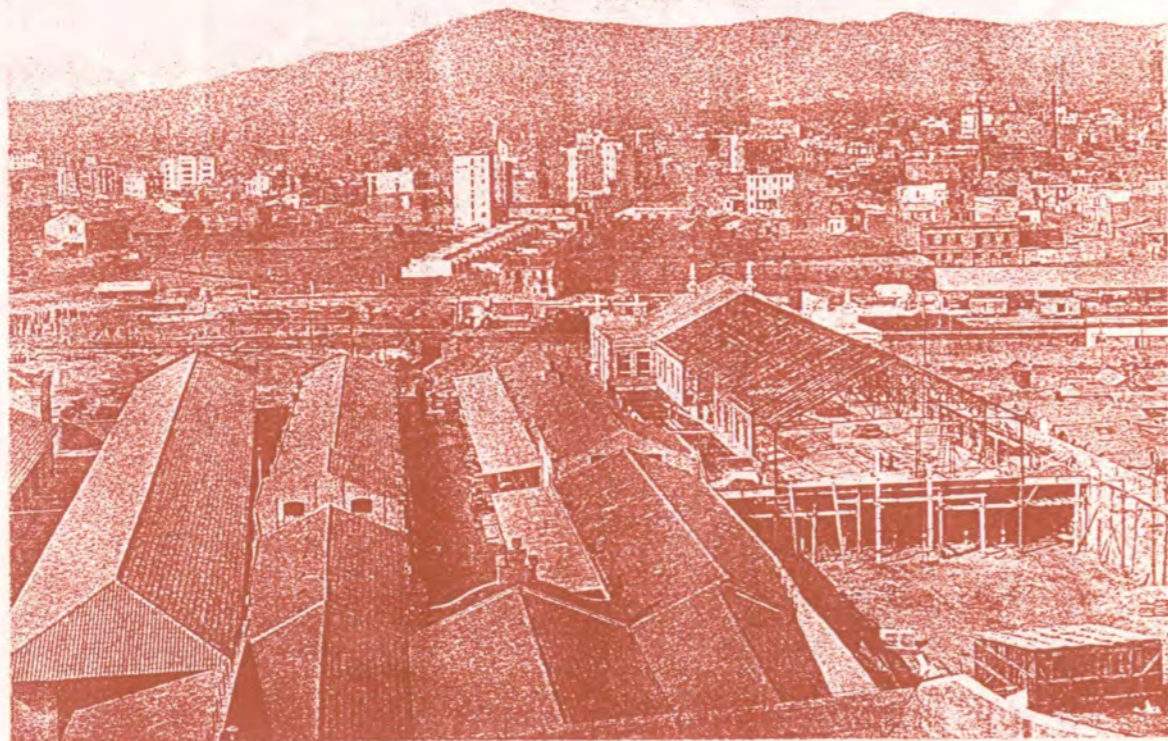
- Designia nº 17 Un cens a favor d'Enriqueta Codorniu Guardiola que podria redimir-se per unes 97.200 ptes. tenint en compte el mateix valor que a les altres designies i amb una superfície de 7.344,75 m² iguals a 194.400,86 pams quadrats.
- Designia nº 20 Amb una superfície de 4.896,50 m² iguals a 129.600,58 pams quadrats a favor de Melció, Ignasi i Salvador Badrena Riera, que podria redimir-se pel simple fet d'acudir al tribunal ordinari, ja que no es paga pensió.
- Designia nº 26 Amb una superfície de 8.568,87 m² iguals a 226.801,01 pams quadrats a favor de Carme Andreu i Josep Elias Andreu, que podria redimir-se per unes 226.800 ptes.
- Designia nº 29 D'una superfície de 11.021,00 m² iguals a 291.703,82 pams quadrats a favor de Benigne i Enriqueta Urbina Torres, que podria redimir-se mitjançant expedient d'alliberació de gravamens. I un altre cens a favor d'Antoni de Moxó Güell, en nua i Francesca Güell Lopez en usdefruit, que podria redimir-se per unes 72.925 ptes.
- Designia nº 34 Amb una superfície de 4.896,50 m² iguals a 129.600,58 pams quadrats. Un cens a favor de Carme Andreu i Josep Elias Andreu que podria redimir-se per unes 129.600 ptes.
- Designia nº 36 Amb una superfície de 9.793,00 m² iguals a 259.201,15 pams quadrats a favor de Carme Andreu i Josep Elias Andreu que podria redimir-se per unes 65.800 ptes.
- Designia nº 37 Amb una superfície de 4.896,50 m² iguals a 129.600,58 pams quadrats. Un cens a favor de Carme Andreu i Josep Elias Andreu que podria redimir-se per unes 129.600 ptes.
- Designia nº 38 Amb una superfície de 4.896,50 m² iguals a 129.600,58 pams quadrats. Un cens a favor de Carme Andreu i Josep Elias Andreu que podria redimir-se per unes 129.600 ptes.
- Designia nº 39 Amb una superfície de 7.334,75 m² iguals a 194.136,19 pams quadrats a favor d'Antono Moxó Güell i Francesca Güell Lopez que podria redimir-se per unes 48.534 ptes.

Aspecte parcial de la finca de FOCSA situada davant de la Gran Via. Els antics magatzems en desús a l'espera del seu enderroc i de la transformació urbanística del lloc.

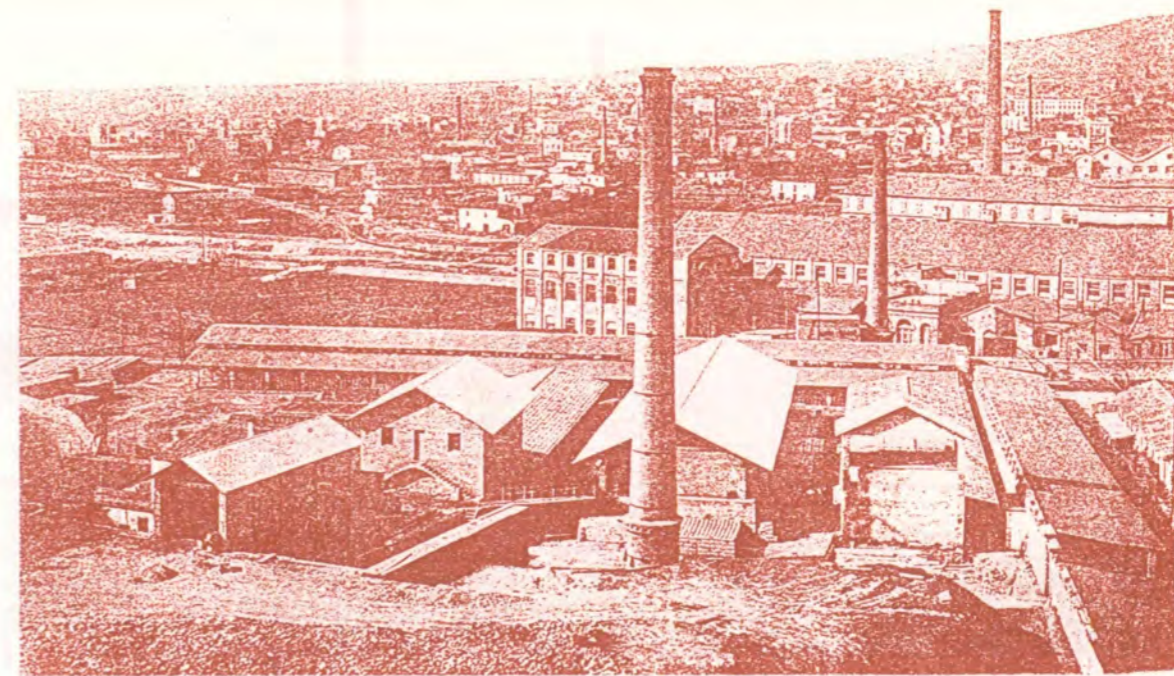

Plànol de les propietats de FOCSA davant de la carretera del Port el 1934..

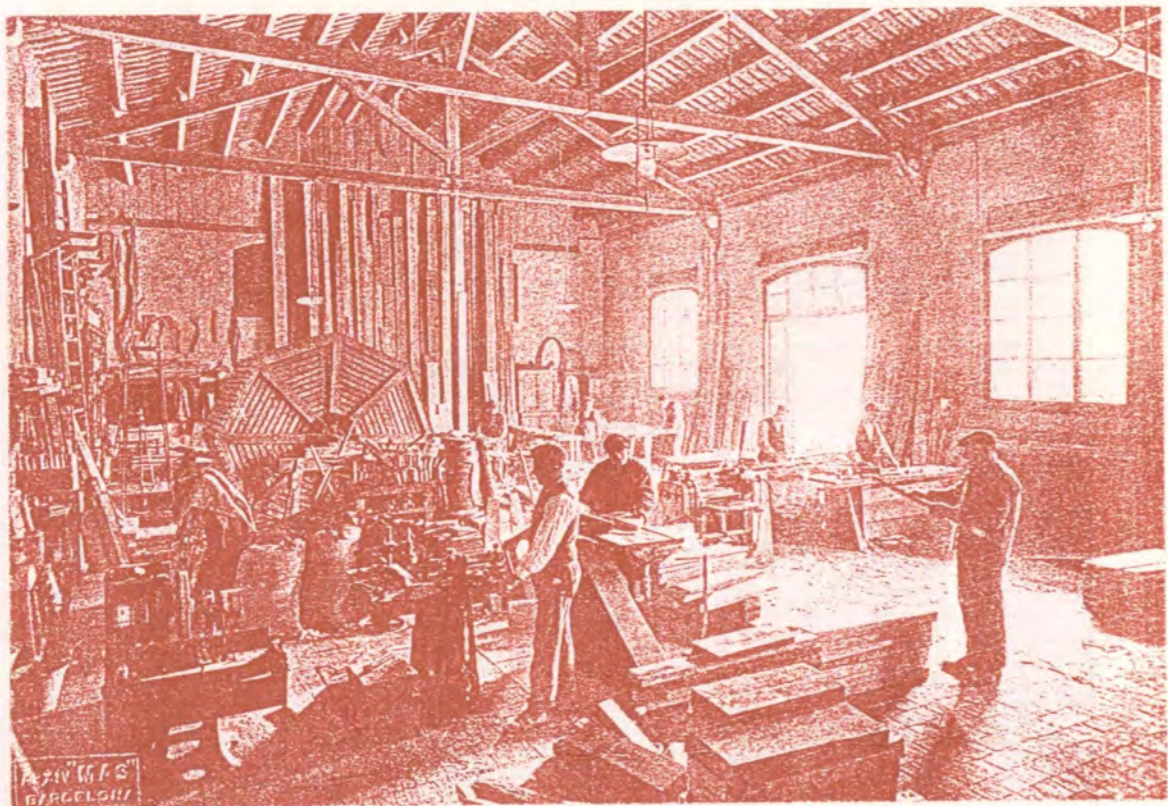
1. Bòbila amb els forns Hoffmann i les plataformes de secat.
2. Tallers.
3. Quadres.
4. Magatzems.

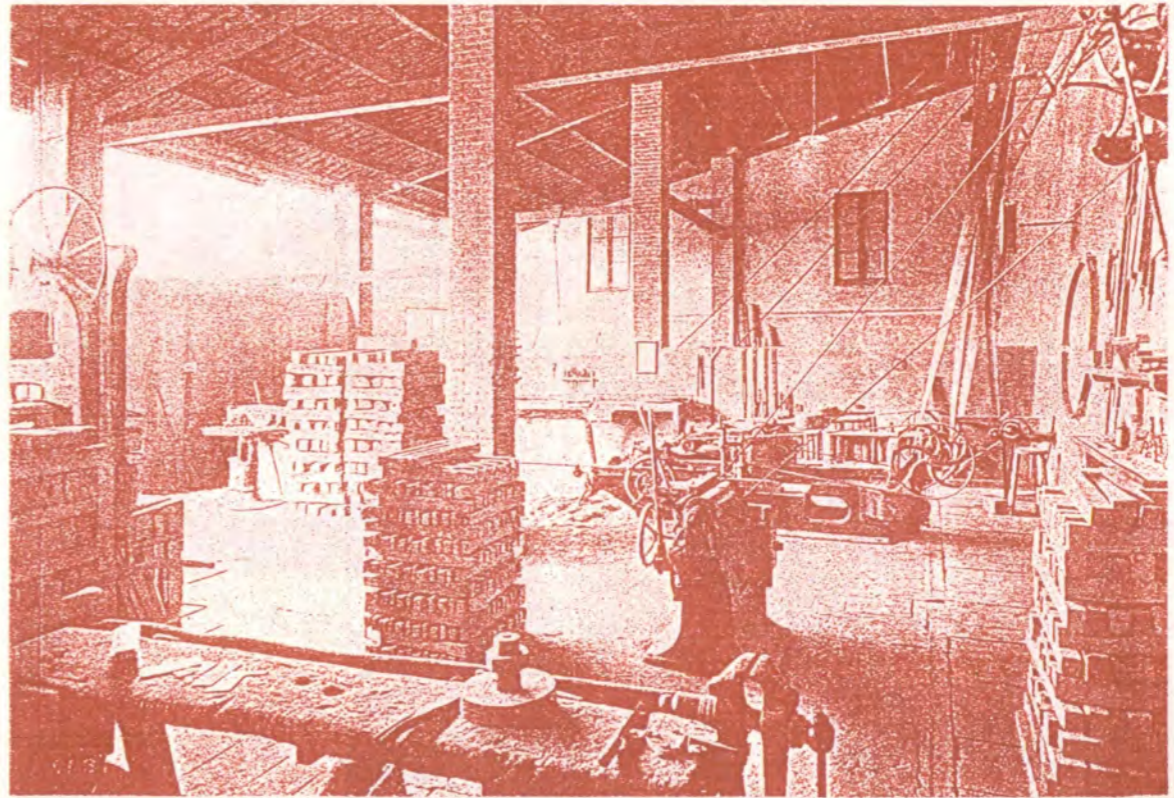
Vista general de les quadres i tallers del carrer de les Corts, presa des de la muntanya de Montjuïc.

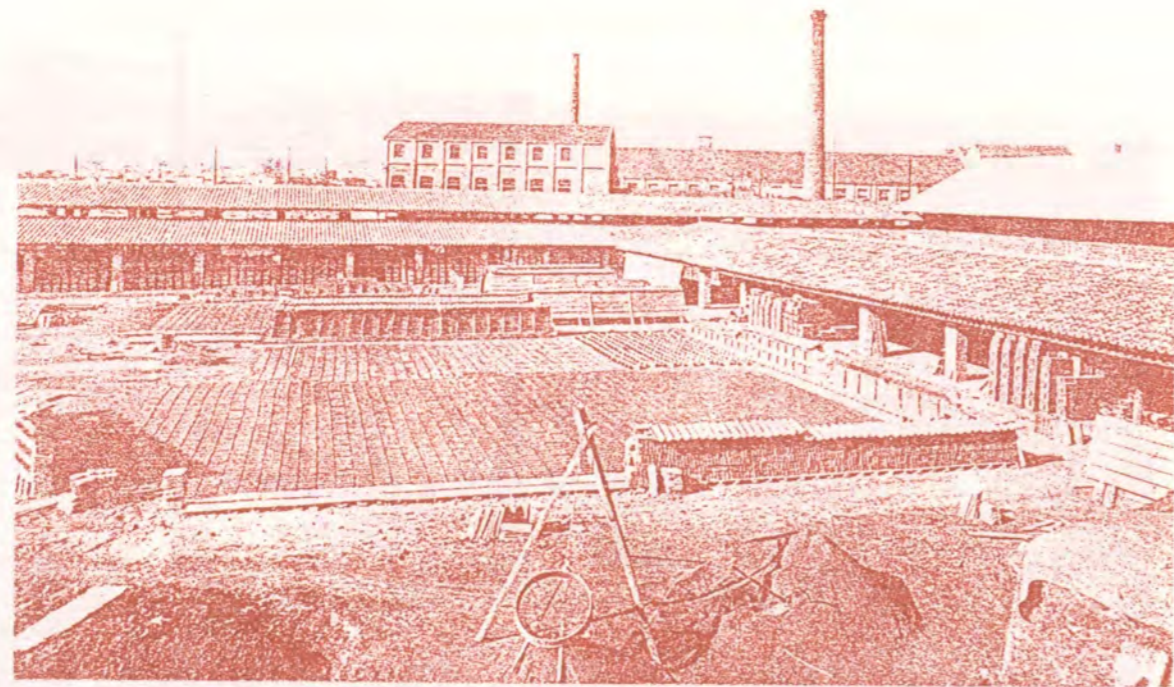
Fàbrica de rajoles de la carretera del Port vista des de la muntanya de Montjuïc.

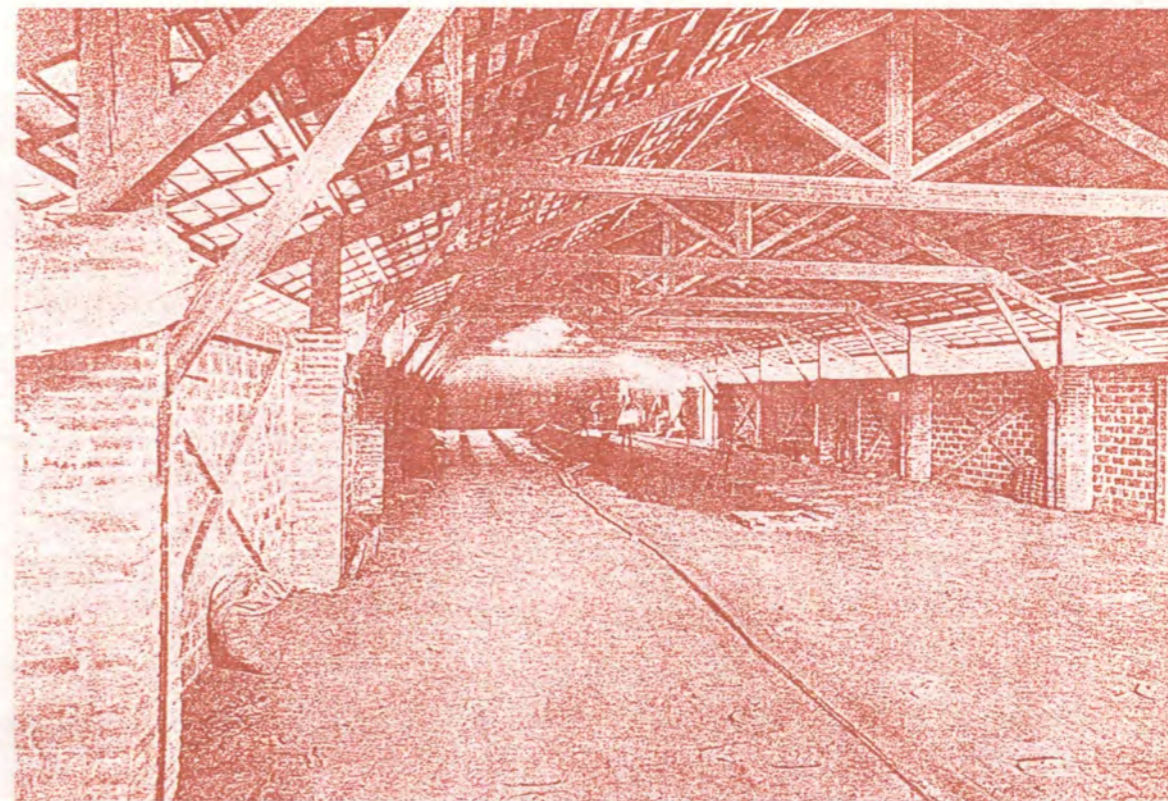
Taller de fusteria.

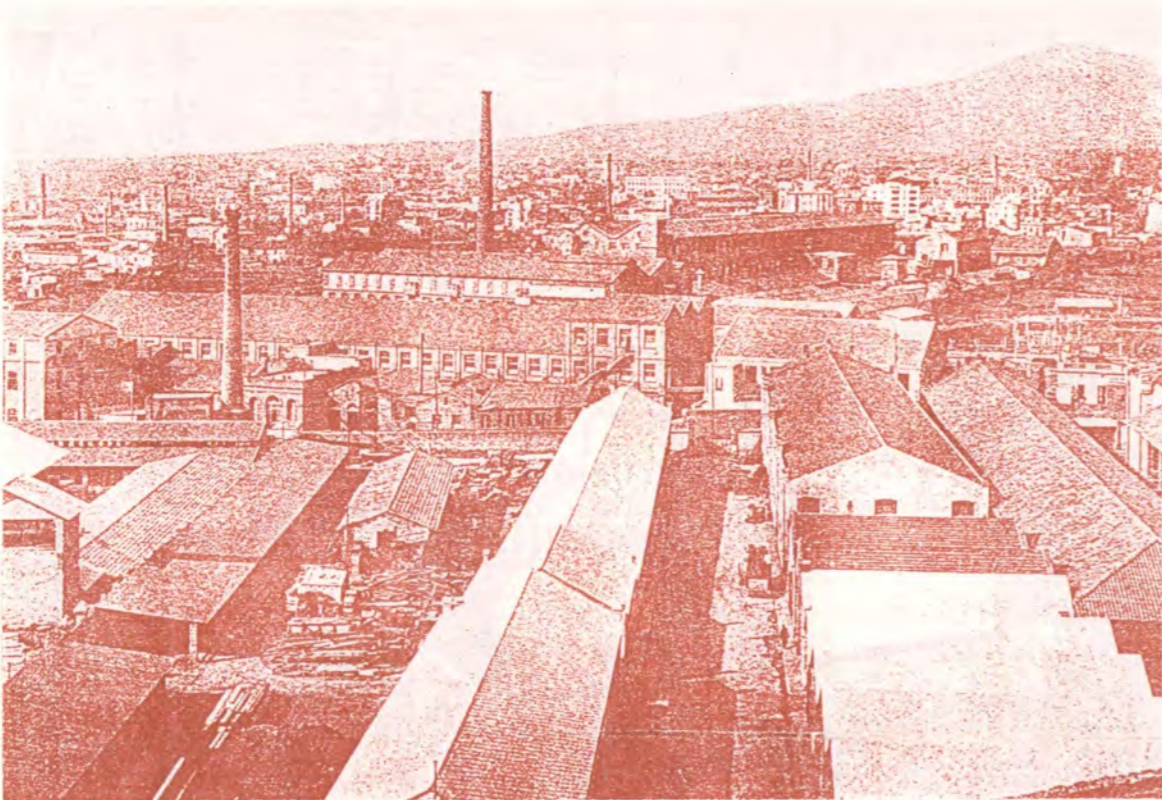
Interior d'un taller de fusteria.

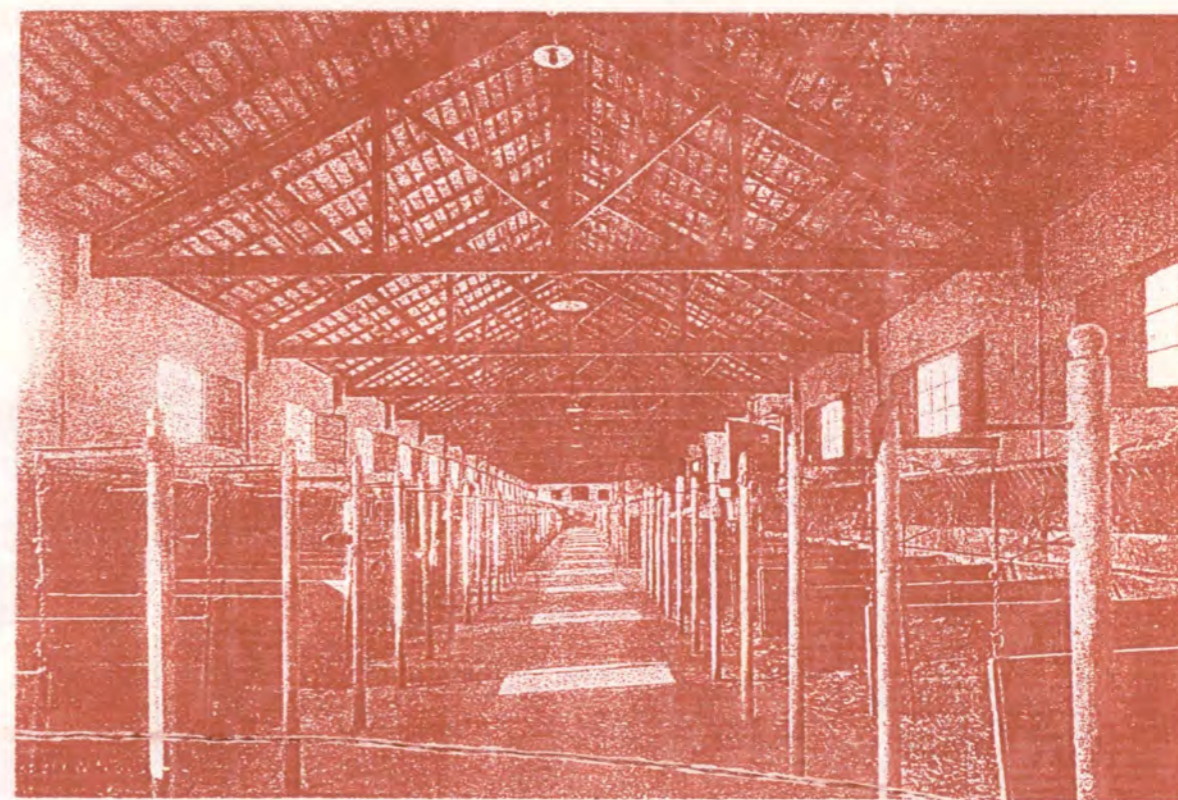
Era i assecadors de la fàbrica de rajoles a la carretera del Port.

Vista de la planta superior de la Bòbila o forn Hoffmann de la fàbrica de rajoles a la carretera del Port.

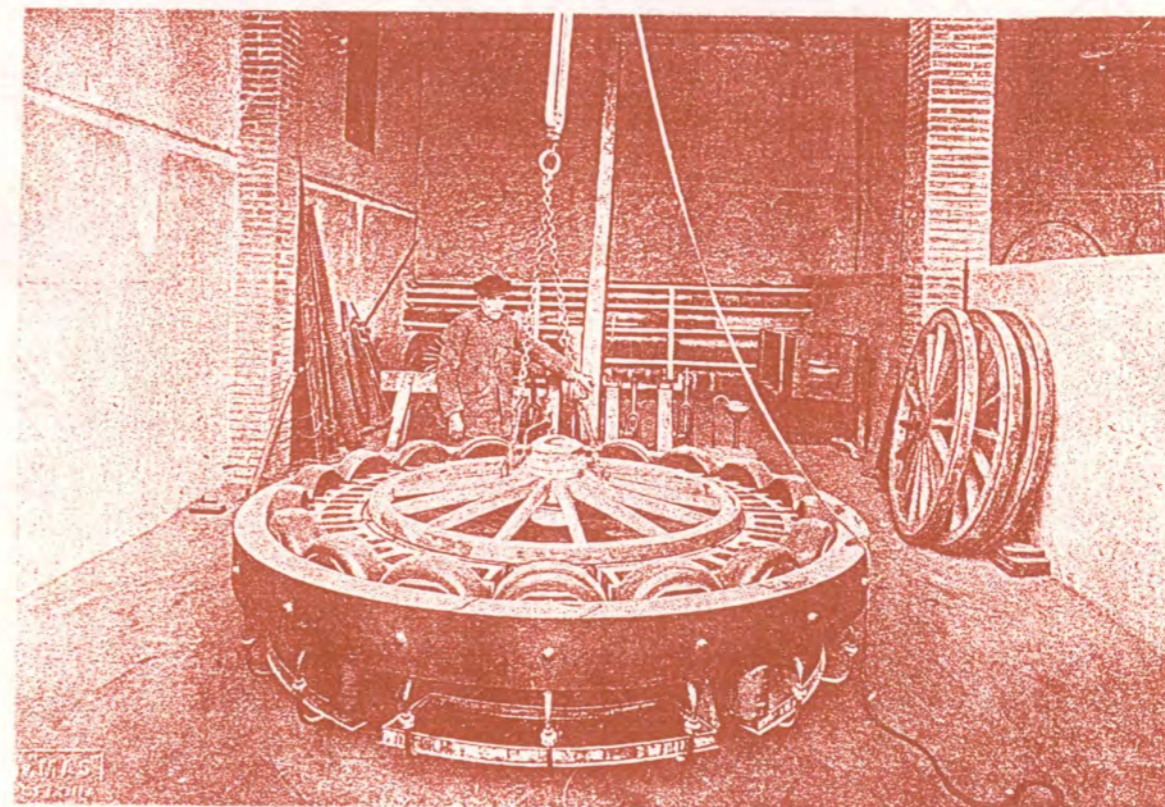
Magatzems de la carretera del Port, vistos des de la muntanya de Montjuïc.

Noves quadres de la carretera del Port.

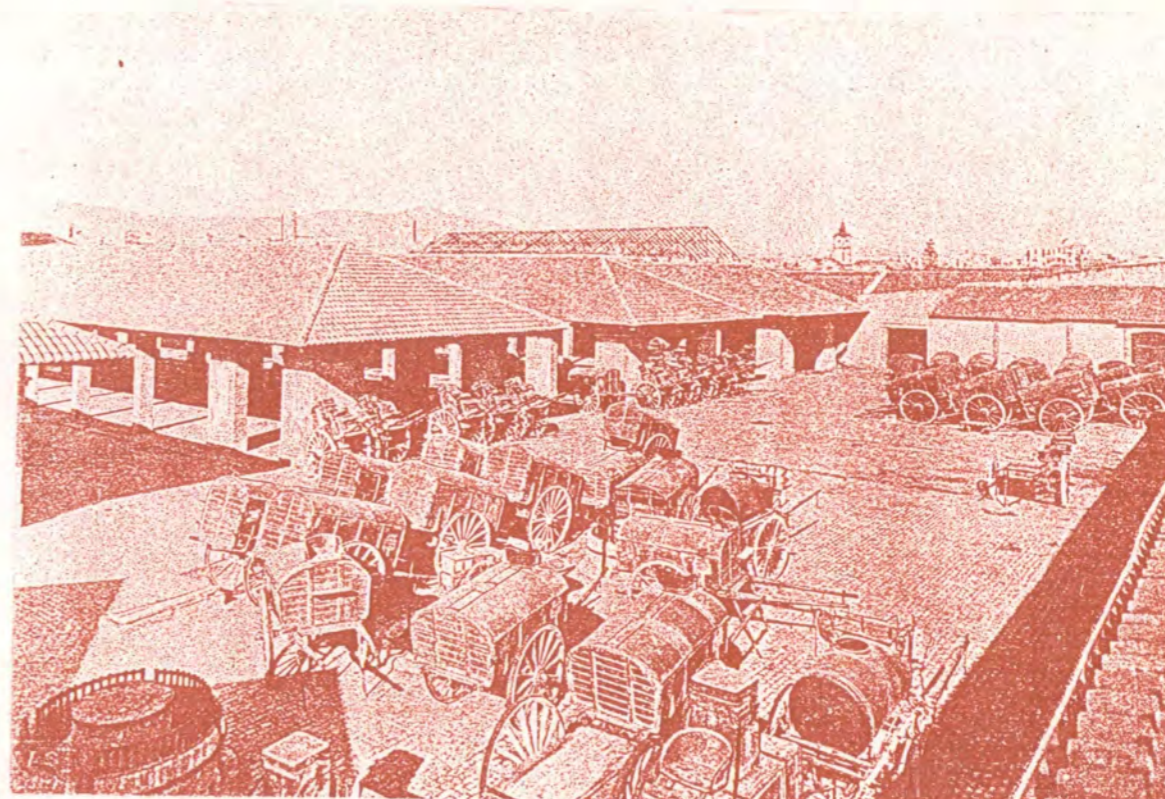
Taller del carrer de les Corts.

Maquinària de col·locar llantes.

Cotxeres del servei de neteja, situades a la carretera del Port.

Pati de les cotxeres del servei de neteja pública a la carretera del Port.

USOS MAJORITARIIS POSTERIS
A L'EXPLOTACIÓ DE LES
PEDRERES.

- Pedreres ocupades per parcs i jardins.
- Pedreres ocupades per instal·lacions esportives.
- Pedreres ocupades per equipaments.
- Pedreres ocupades per edificacions residencials.

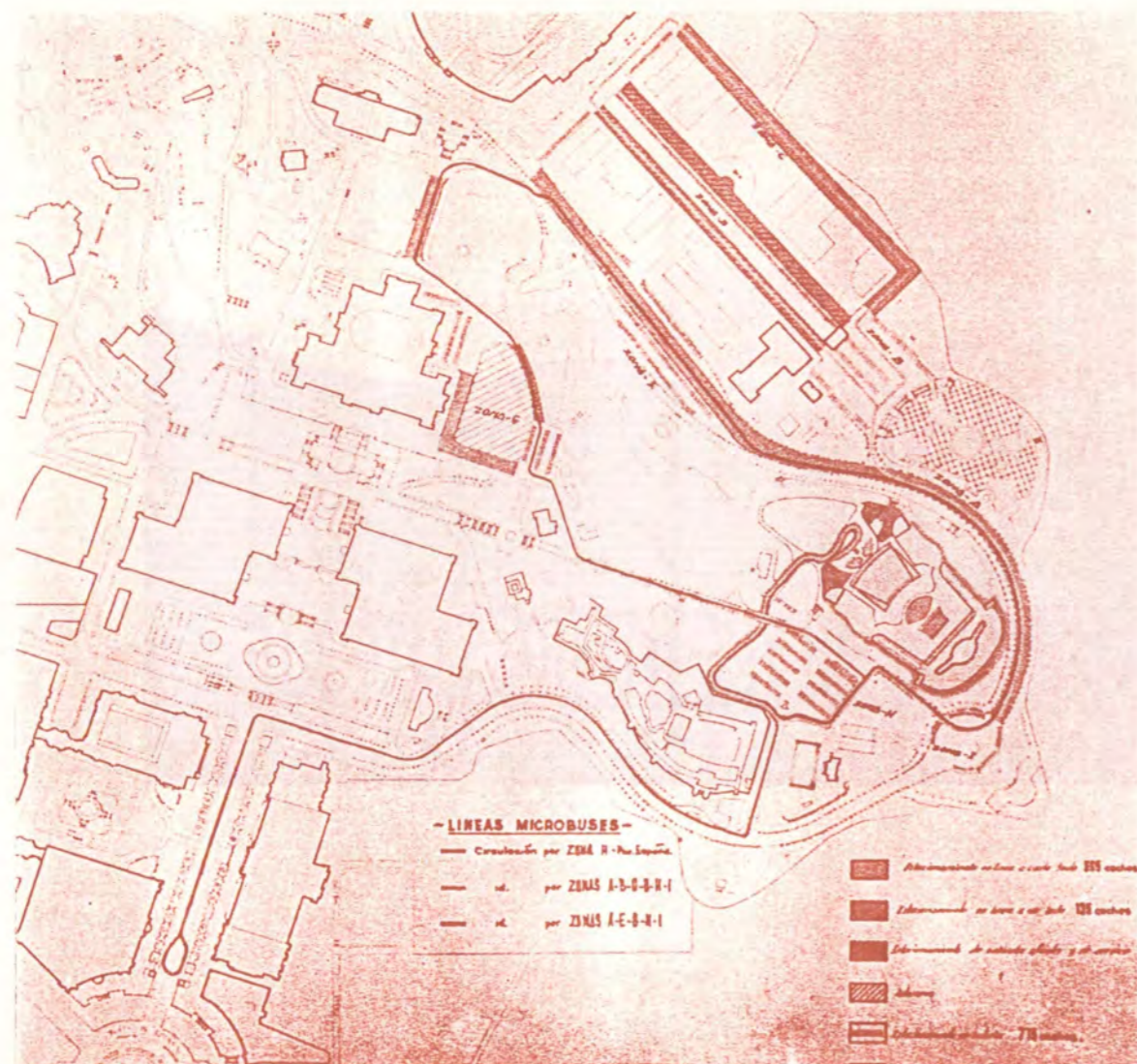
BAR

FIENT
ADRIANAS

N O T

I Antúnez	XIII Racó(Laribal)
II Esparó(Morrot)	XIV Gran
III Animeta	XV Ballarona
IV Font-trobada	XVI Urbina
V Esparó	XVII Nova Urbina
VI Mas Ferrer	XVIII Serafina
VII St.Madrona	XIX Mata-Gats
VIII Font del Gat	XX Màrmol
IX Machinet(Grec)	XXI Borinot
X Satalia España	XXII Sot
XI Satalia	XXIII Moragues
XII Prats	XXIV Sa Font
	XXV Fuxarda

0 100 200 N

Carles Buigas va projectar el Teatre Integral amb escenari d'Aigua-Llum-Música a la pedrera de la Fuxarda.

Després de l'explotació.

A mesura que es varen deixar d'explotar les pedreres s'hi realitzaren diversos processos d'adequació, trobant usos alternatius. Des de l'excel·lent reutilització de la pedrera del Machinet, com a teló de fons del Teatre Grec, plantejada per Jean Claude Nicolas Forestier i Ramon Raventós, a la utilització massiva de les pedreres dels vessants de ponent i migdia, com abocadors d'escombraries durant els anys cinquanta i seixanta, n'hi ha hagut de tota mena.

En determinats casos els usos han sigut variats des del final de l'explotació fins avui. Així tenim l'antiga pedrera de la Fuxarda, que es va utilitzar primerament per un parc d'atraccions, per construir-hi després el primer estadi d'atletisme de Montjuïc, projectat per l'arquitecte Jaume Mestres i Fossas, més endavant substituït per un camp de rugbi i un gimnàs. El propi Carles Buigas, l'enginyer de la font màgica, va projectar al mateix àmbit de la pedrera de la Fuxarda, un "Teatre Integral amb escenari d'Aigua-Llum-Música", aprofitant l'emmarcament insòlit de l'espadat de la pedrera com a fons escènic.

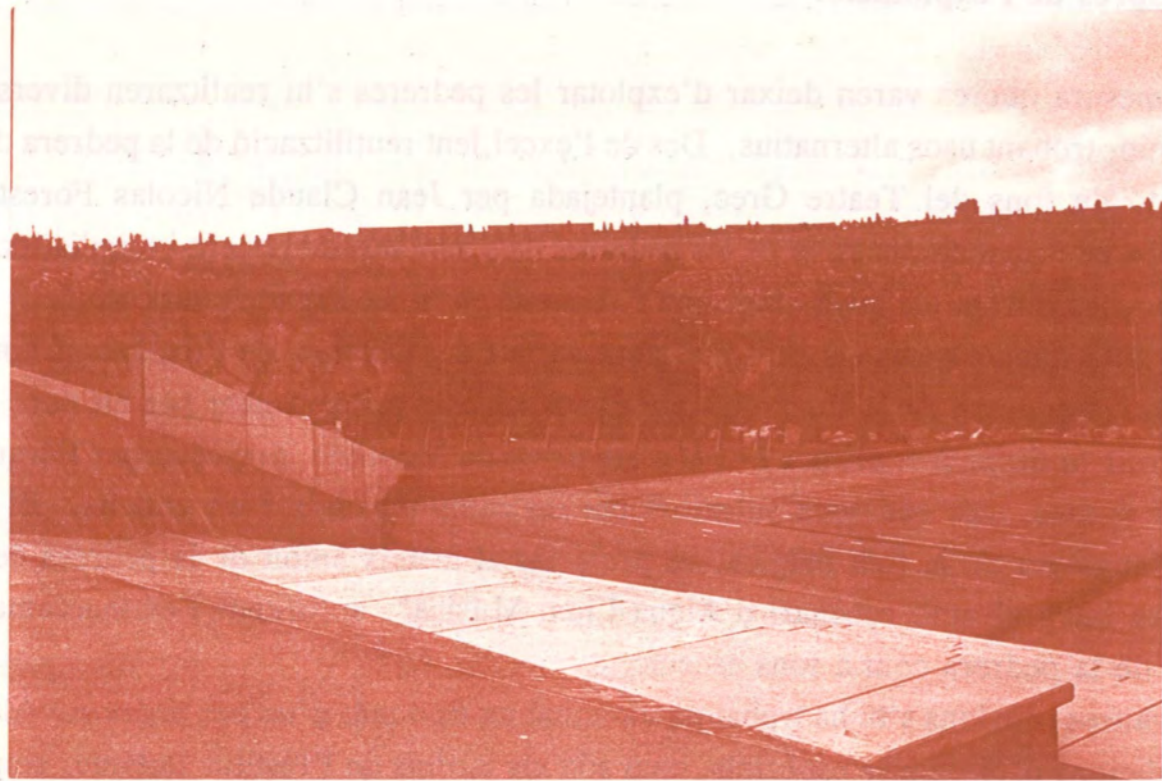
En altres ocasions s'hi ha trobat parcialment un ús o més d'un per pedrera. Altres han creat unes condicions ecològiques especials, com són els jardins de l'Institut Botànic, emplaçats en les antigues pedreres Gran i Prats, que amb l'arbrat i les condicions geomorfològiques dels espadats de les pedreres orientades a Nord, han generat un microclima que acull unes espècies singulars d'ocells.

Llegint un plànol actual de Montjuïc amb la superposició del perfil i ocupació de la pedrera en planta, hom pot identificar encara avui, malgrat la gran transformació de la urbanització i l'emmarcament pel nou ús, les empremtes de les principals pedreres.

En els vessants llevant i nord de la muntanya trobem la zona de la pedrera de la Font Trobada (que en el seu dia fou seu d'un important berenador i lloc d'esbargiment popular), avui ocupada en part per la nova piscina olímpica de salts. Seguidament, i fent un recorregut en sentit contrari a les agulles del rellotge, trobem les pedreres Mas Ferrer, Satalia España i Satalia ocupades parcialment per l'escola del Bosc, pel camp d'esports de la Unió Esportiva del Poble Sec i pel barri marginal de la Satalia. A continuació el Teatre Grec ocupant l'esmentada pedrera Machinet i el magnífic parc de Laribal urbanitzat entre aquesta pedrera i la del Racó o Laribal, passant per la de la Font del Gat.

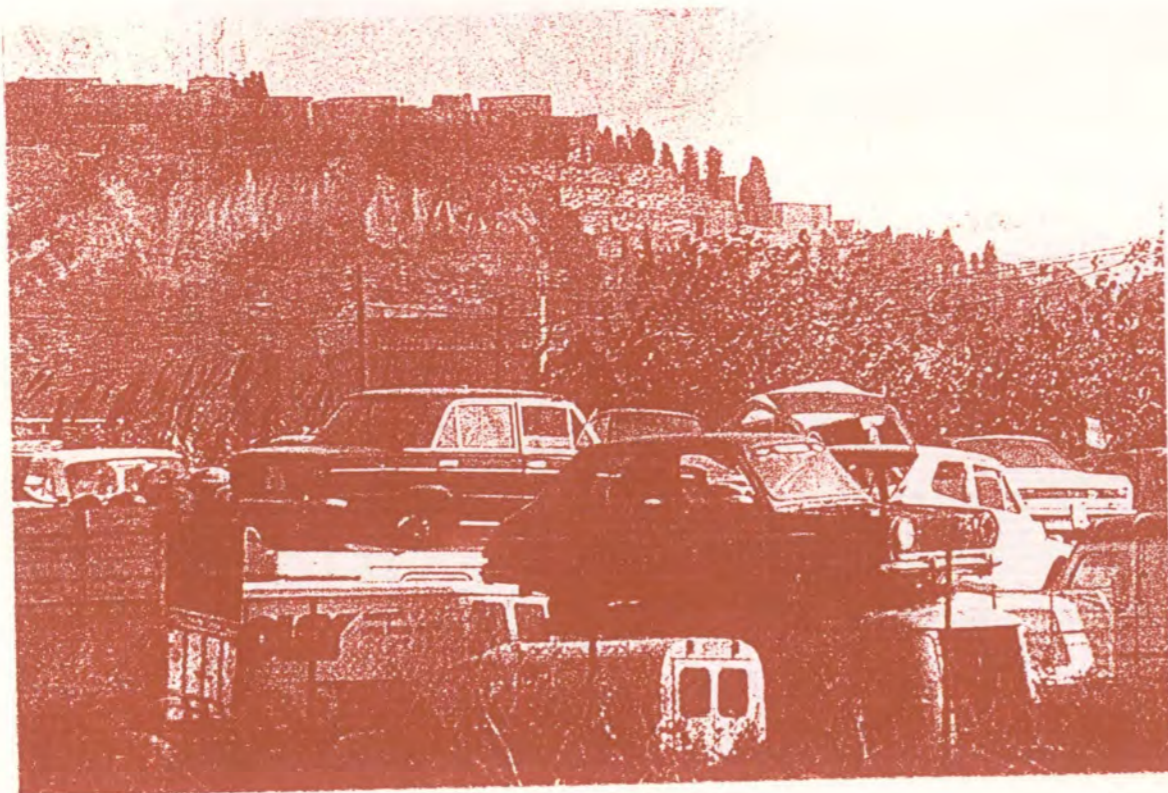
Vorejant el Palau Nacional per la façana posterior en la perspectiva Sud, trobem la resta

L'arquitectura de la ciutat

Aspecte del Rockòdrom ocupant l'antiga pedrera del Sot del Migdia.

L'aprofitament de la muntanya

A la pedrera de l'Animeta, durant un temps, s'hi emplaçà un magatzem municipal de vehicles que la grua treia de la ciutat.

de la pedrera de Santa Madrona, al final dels jardins Maragall i del Palauet Albeniz, per continuar amb els esmentats jardins de l'Institut Botànic i seguir fins a la gran pedrera de la Fuxarda.

En el vessant de ponent, i de nord a migdia, el gran esvoranc de les pedreres majoritàriament explotades per FOCSA ens caracteritzen el territori abans ocupat per les pedreres Safont, del Màrmol, Borinot, Ballarona, Urbina, Nova Urbina, Serafina, Mata Gats, del Sot i la Moragas i avui configurant un dels sectors més heterogenis de la muntanya, des de l'estadi d'atletisme Serrahima, el camp de la Unió Esportiva Julià de Capmany i el barri del Polvorí, al fossar de la pedrera amb el monument a Lluís Companys, passant per les instal·lacions esportives del Club Natació Montjuïc, part de l'Anella Olímpica, del barri de Can Clos, les instal·lacions esportives de la Bàscula, el Rockodrom del Sot del Migdia i la pedrera de l'Animeta, que en el seu dia va acollir un important nucli de barraques i el popular Can Valero, que ocupava aproximadament el centre geomètric de la muntanya a la vora de l'actual Estadi Olímpic.

En el vessant de mar, la resta de les pedreres d'Antunez, i la de l'Esparó (Morrot) per la seva verticalitat i la perillositat dels desprendiments, han dificultat el seu reaprofitament, resumint-se les actuacions posteriors, a la construcció del far i a la seva carretera d'accés, a la urbanització de la carretera de Miramar, la construcció de les instal·lacions del tir i a la urbanització dels insòlits jardins de cactus de mossèn Costa i Llobera.

Si comptabilitzem l'ocupació actual de l'àmbit de les pedreres i ho superficiem obtenim el següent quadre:

Destí actual	Superfície
ús residencial	5,2 Hes
instal·lacions esportives	31,4 Hes
jardins i espais lliures	31,9 Hes
altres equipaments	5,8 Hes

Cal considerar la major importància relativa que tindria la zona ocupada per instal·lacions esportives en el quadre comparatiu de superfícies, si no comptabilitzessim la gran àrea del territori totalment inaccessible del Morrot, que hem considerat com a parc.

Transferiment de la municipalitat

En la part superior de Santa Mònica, al final dels jardins històrics i del Parc de l'Alameda, per construir amb els terrenys dels jardins de l'antiga Borinot i segons fins a la gran pedrera de la Fuxada.

El projecte de la zona es basa en el principi de la gran extensió de les pedreres i la seva transformació en zones verdes i zones d'habitatge. El projecte es basa en el principi de la gran extensió de les pedreres i la seva transformació en zones verdes i zones d'habitatge.

En la part superior de Santa Mònica, al final dels jardins històrics i del Parc de l'Alameda, per construir amb els terrenys dels jardins de l'antiga Borinot i segons fins a la gran pedrera de la Fuxada.

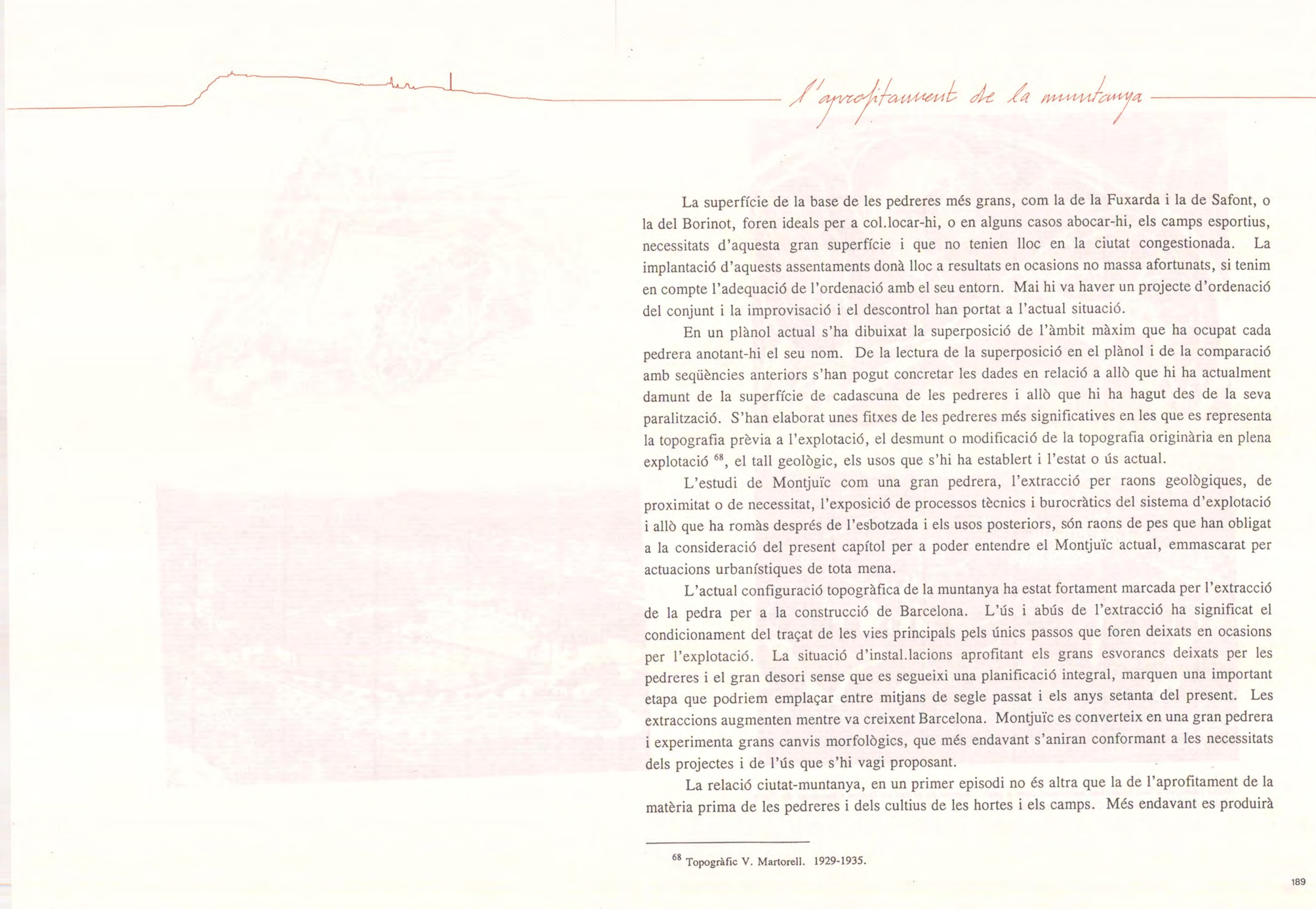
El projecte de la zona es basa en el principi de la gran extensió de les pedreres i la seva transformació en zones verdes i zones d'habitatge. El projecte es basa en el principi de la gran extensió de les pedreres i la seva transformació en zones verdes i zones d'habitatge.

Superfície	Dat actual
2,3 Hcs	les residencials
11,4 Hcs	instal·lacions esportives
11,9 Hcs	jardins i espais lliures
2,8 Hcs	zones equipaments

Cal considerar la major importància relativa que tindrà la zona ocupada per instal·lacions esportives en el quadre comparatiu de superfícies, si no comptabilitzem la gran àrea del territori totalment inaccessible del Montjuïc, que hem considerat com a parc.

Les instal·lacions esportives del Club Natació Montjuïc ocupant l'antiga pedrera del Borinot.

L'aprofitament de la muntanya

La superfície de la base de les pedreres més grans, com la de la Fuxarda i la de Safont, o la del Borinot, foren ideals per a col·locar-hi, o en alguns casos abocar-hi, els camps esportius, necessitats d'aquesta gran superfície i que no tenien lloc en la ciutat congestionada. La implantació d'aquests assentaments donà lloc a resultats en ocasions no massa afortunats, si tenim en compte l'adequació de l'ordenació amb el seu entorn. Mai hi va haver un projecte d'ordenació del conjunt i la improvisació i el descontrol han portat a l'actual situació.

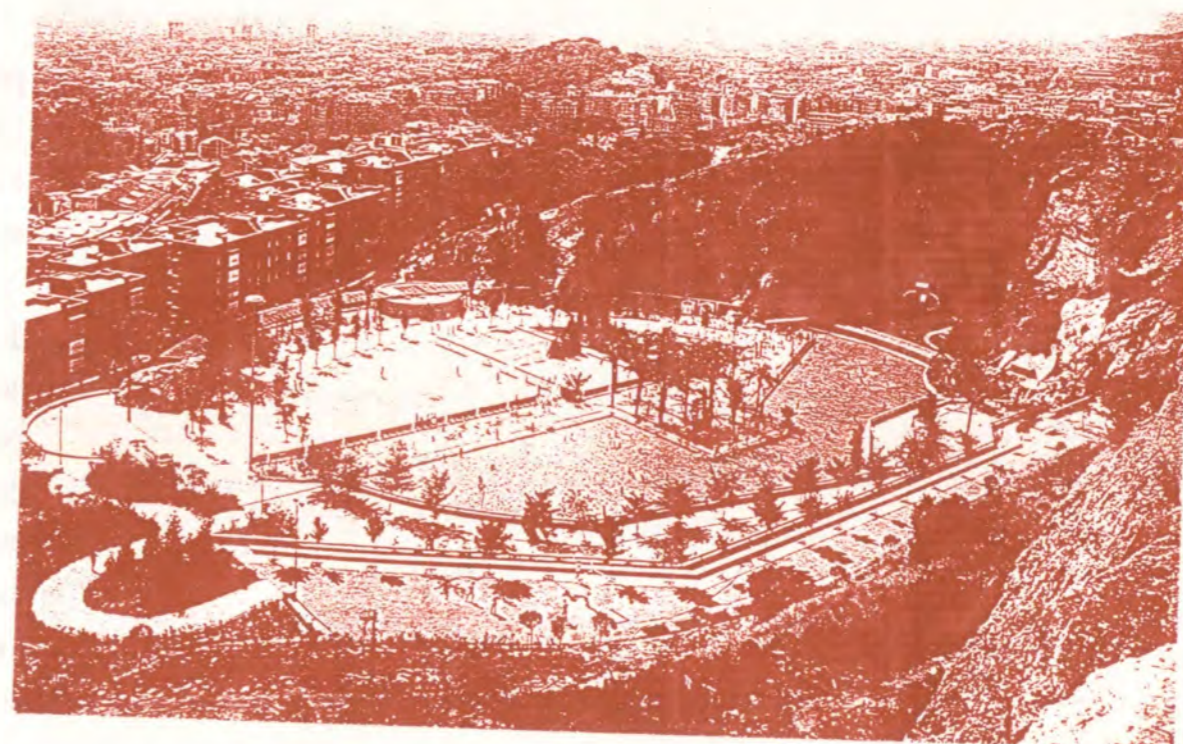
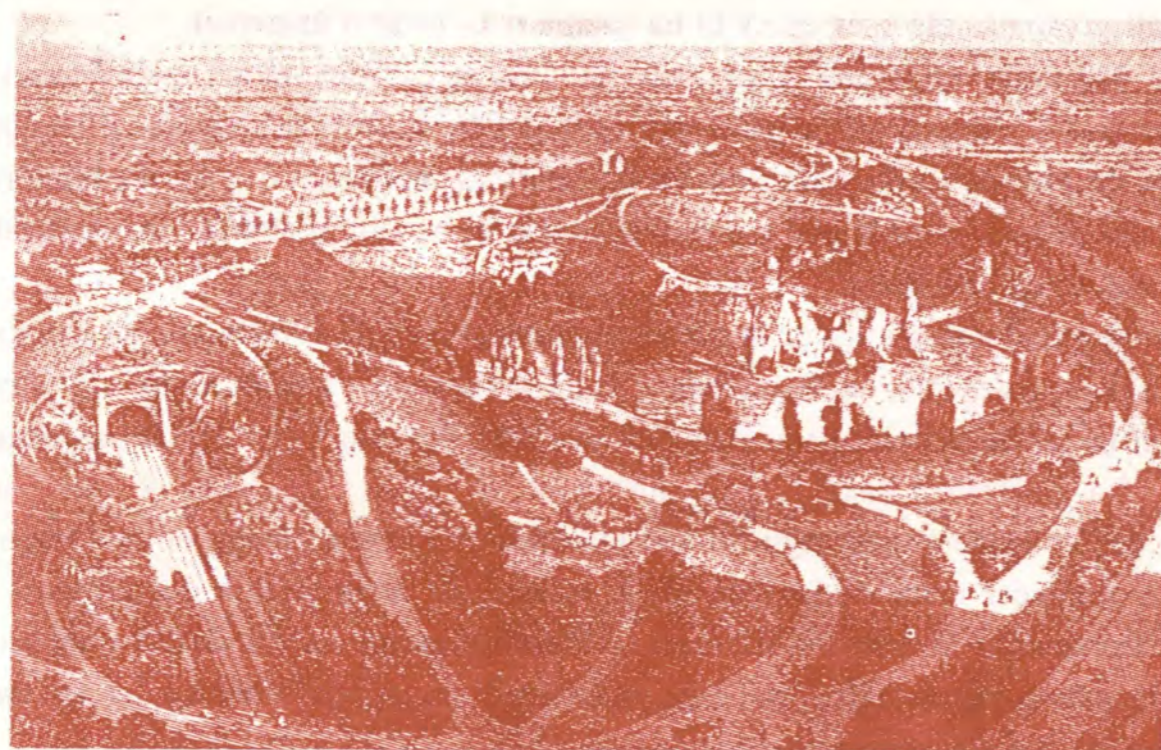
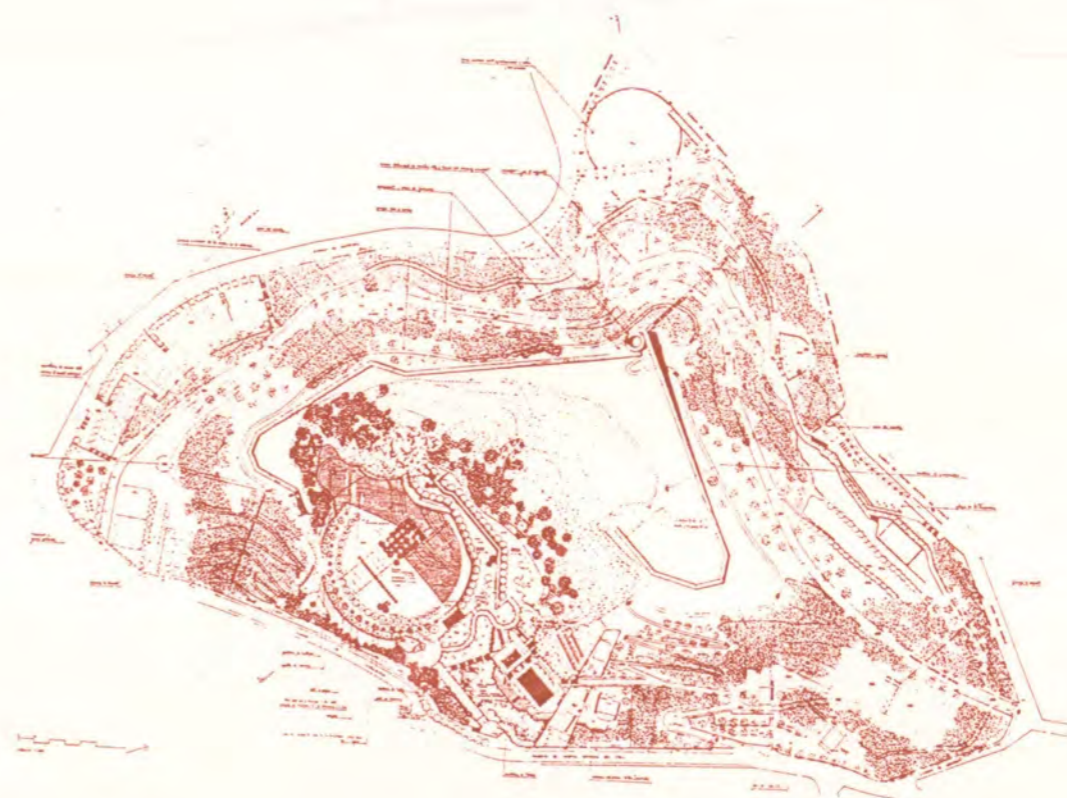
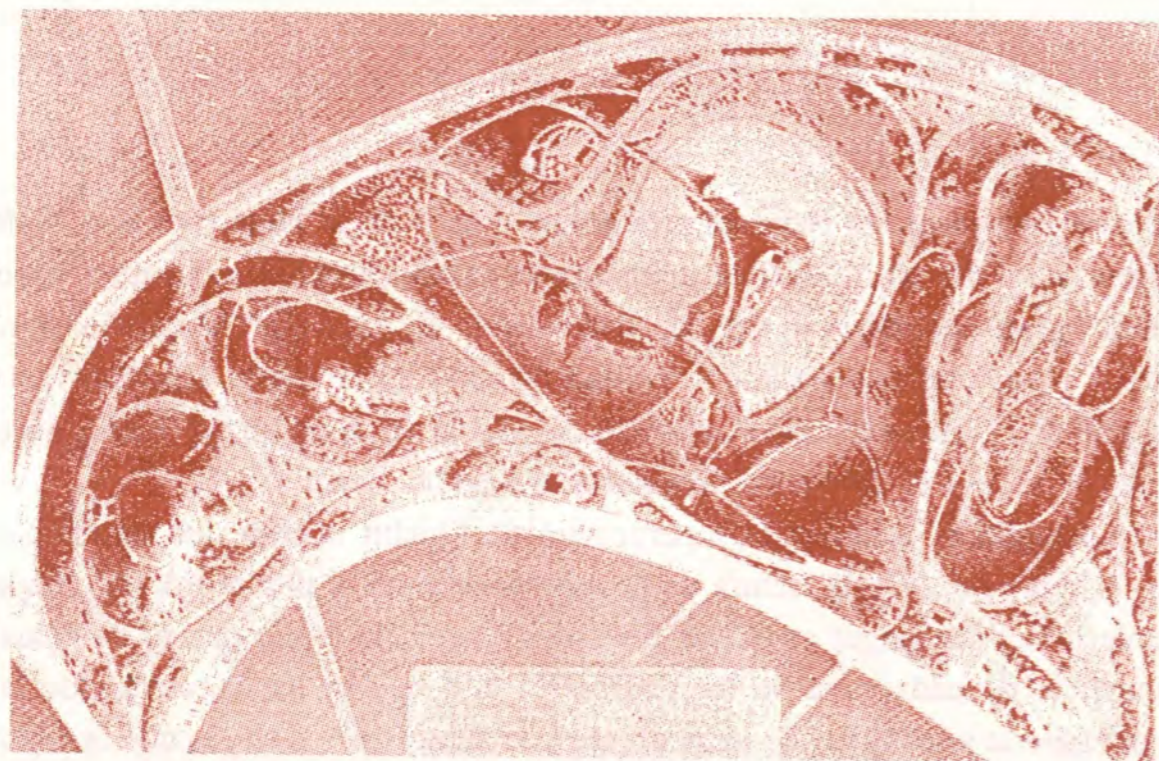
En un plànol actual s'ha dibuixat la superposició de l'àmbit màxim que ha ocupat cada pedrera anotant-hi el seu nom. De la lectura de la superposició en el plànol i de la comparació amb seqüències anteriors s'han pogut concretar les dades en relació a allò que hi ha actualment damunt de la superfície de cadascuna de les pedreres i allò que hi ha hagut des de la seva paralització. S'han elaborat unes fitxes de les pedreres més significatives en les que es representa la topografia prèvia a l'explotació, el desmunt o modificació de la topografia originària en plena explotació ⁶⁸, el tall geològic, els usos que s'hi ha establert i l'estat o ús actual.

L'estudi de Montjuïc com una gran pedrera, l'extracció per raons geològiques, de proximitat o de necessitat, l'exposició de processos tècnics i burocràtics del sistema d'explotació i allò que ha romàs després de l'esbotzada i els usos posteriors, són raons de pes que han obligat a la consideració del present capítol per a poder entendre el Montjuïc actual, emmascarat per actuacions urbanístiques de tota mena.

L'actual configuració topogràfica de la muntanya ha estat fortament marcada per l'extracció de la pedra per a la construcció de Barcelona. L'ús i abús de l'extracció ha significat el condicionament del traçat de les vies principals pels únics passos que foren deixats en ocasions per l'explotació. La situació d'instal·lacions aprofitant els grans esvorancs deixats per les pedreres i el gran desori sense que es segueixi una planificació integral, marquen una important etapa que podríem emplaçar entre mitjans de segle passat i els anys setanta del present. Les extraccions augmenten mentre va creixent Barcelona. Montjuïc es converteix en una gran pedrera i experimenta grans canvis morfològics, que més endavant s'aniran conformant a les necessitats dels projectes i de l'ús que s'hi vagi proposant.

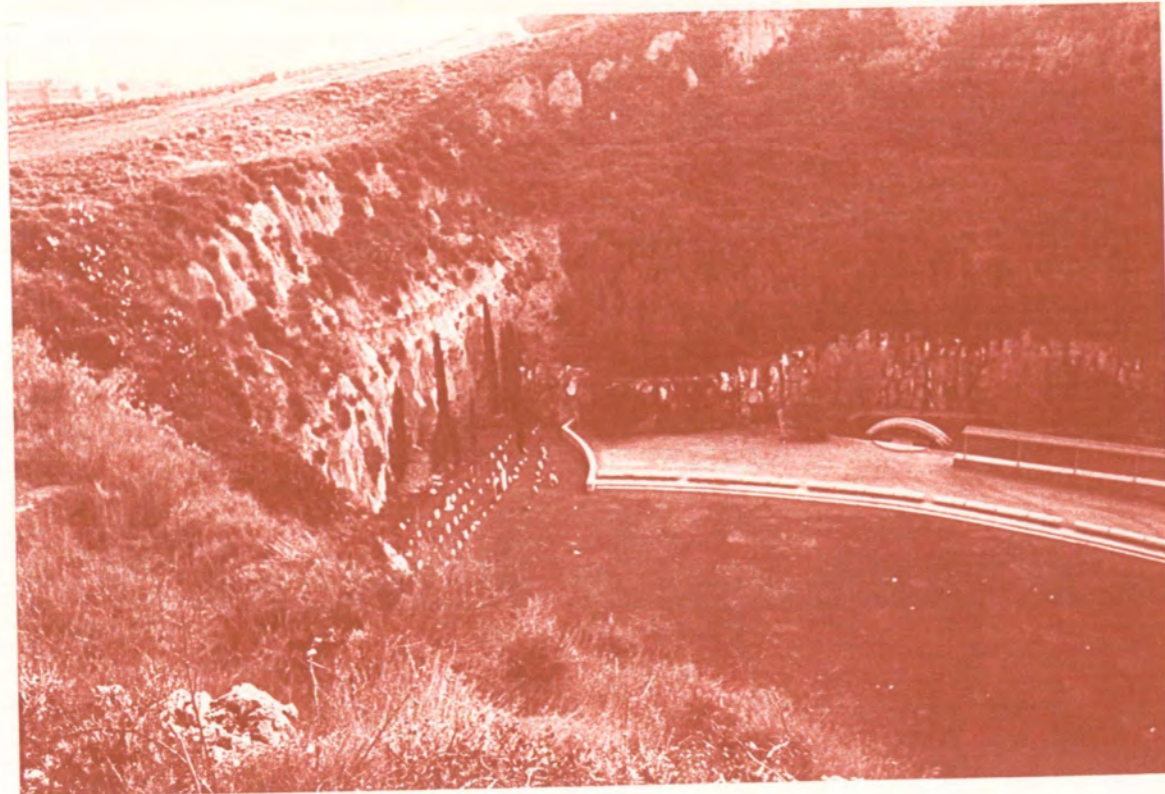
La relació ciutat-muntanya, en un primer episodi no és altra que la de l'aprofitament de la matèria prima de les pedreres i dels cultius de les hortes i els camps. Més endavant es produirà

⁶⁸ Topogràfic V. Martorell. 1929-1935.

Altres pedreres s'han reutilitzat hàbilment com a parc. Aquest és el cas de Buttes Chaumont de París i del Parc de la Creueta del Coll de Barcelona.

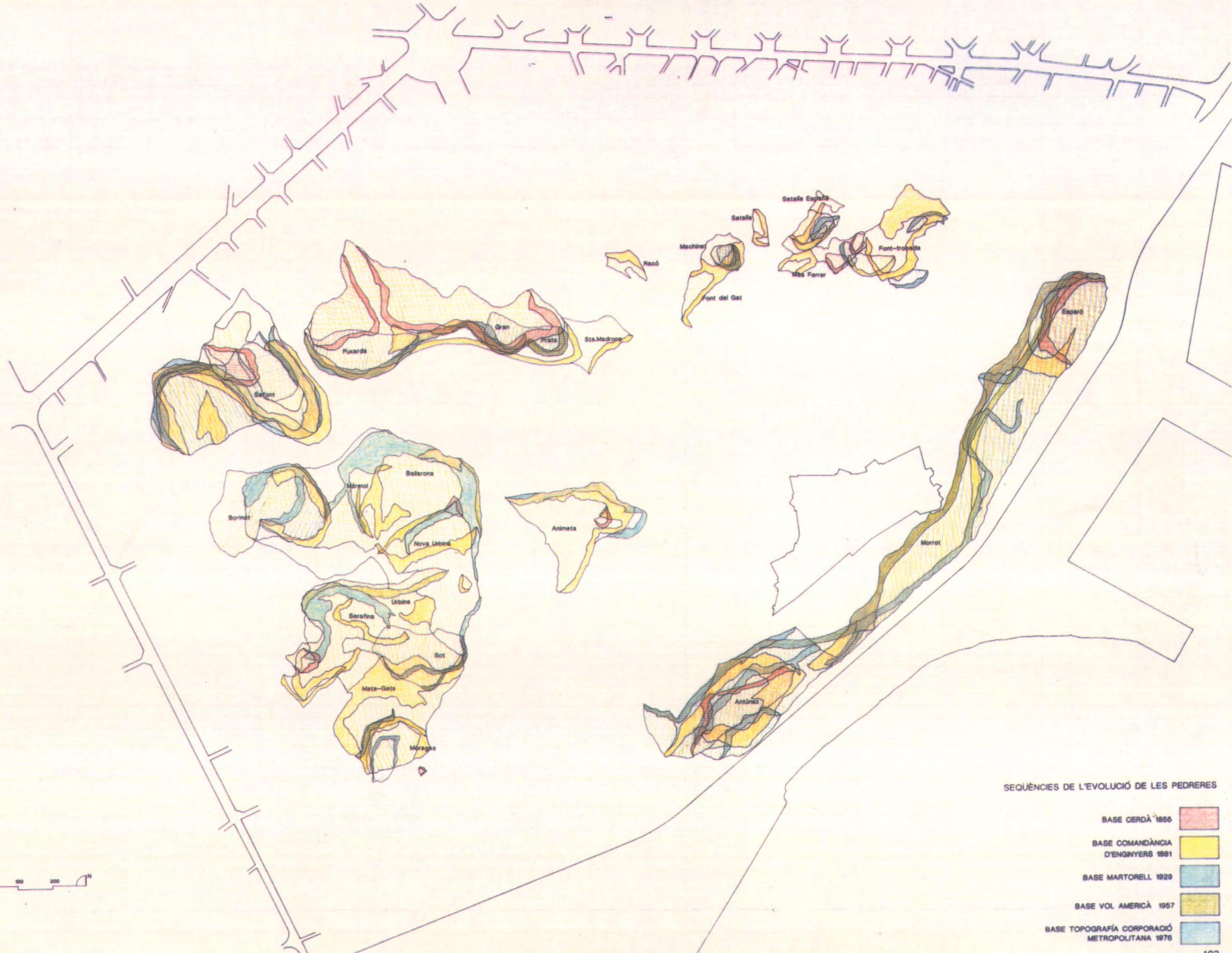
L'aprofitament de la muntanya

l'ocupació residencial de les faldes de la muntanya, com veurem en el pròxim capítol, i d'antuvi ens fa pensar que la lògica dels assentaments tindrà a veure amb aquells sòls que en realitat siguin lliures del domini militar i aptes per a la urbanització. Es de suposar que també serà difícil que es desenvolupi l'ocupació residencial, en aquells sòls en que l'explotació de les pedreres hagi compromès més la topografia.

Adequació de la pedrera Moragas pel cementiri del fossar i el monument a Lluís Companys.

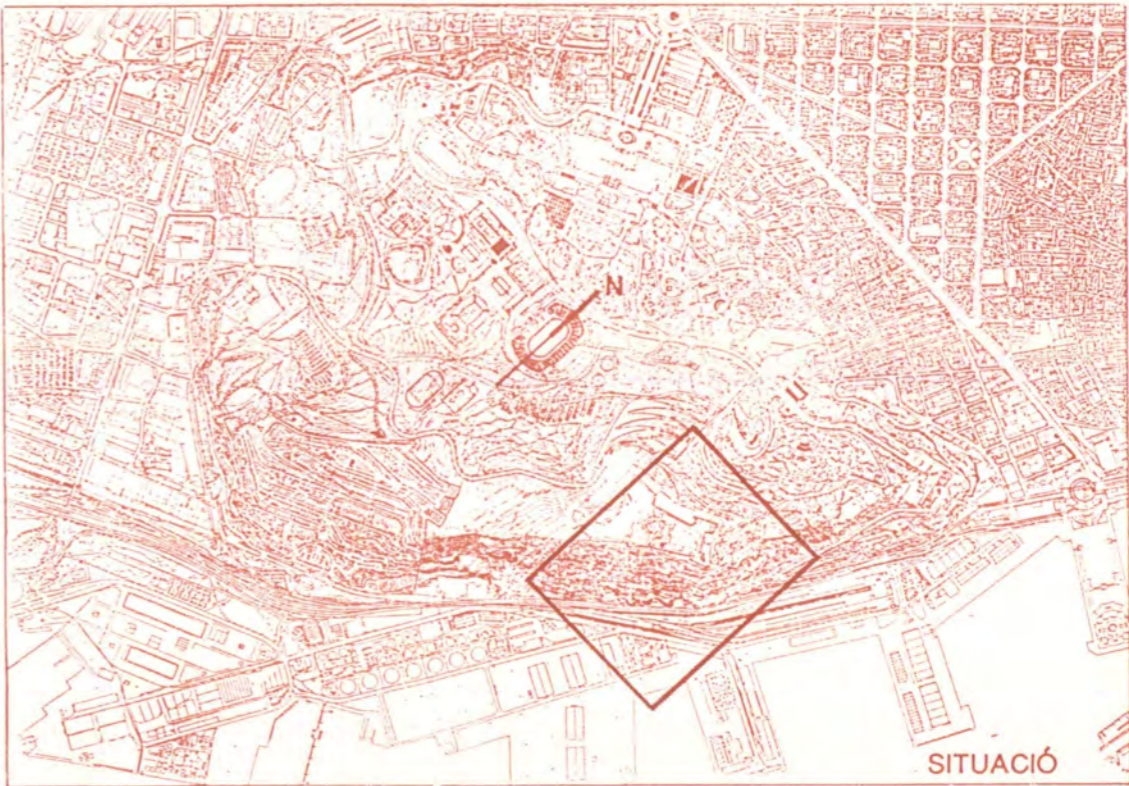

SEQUÈNCIES DE L'EVOLUCIÓ DE LES PEDRERES

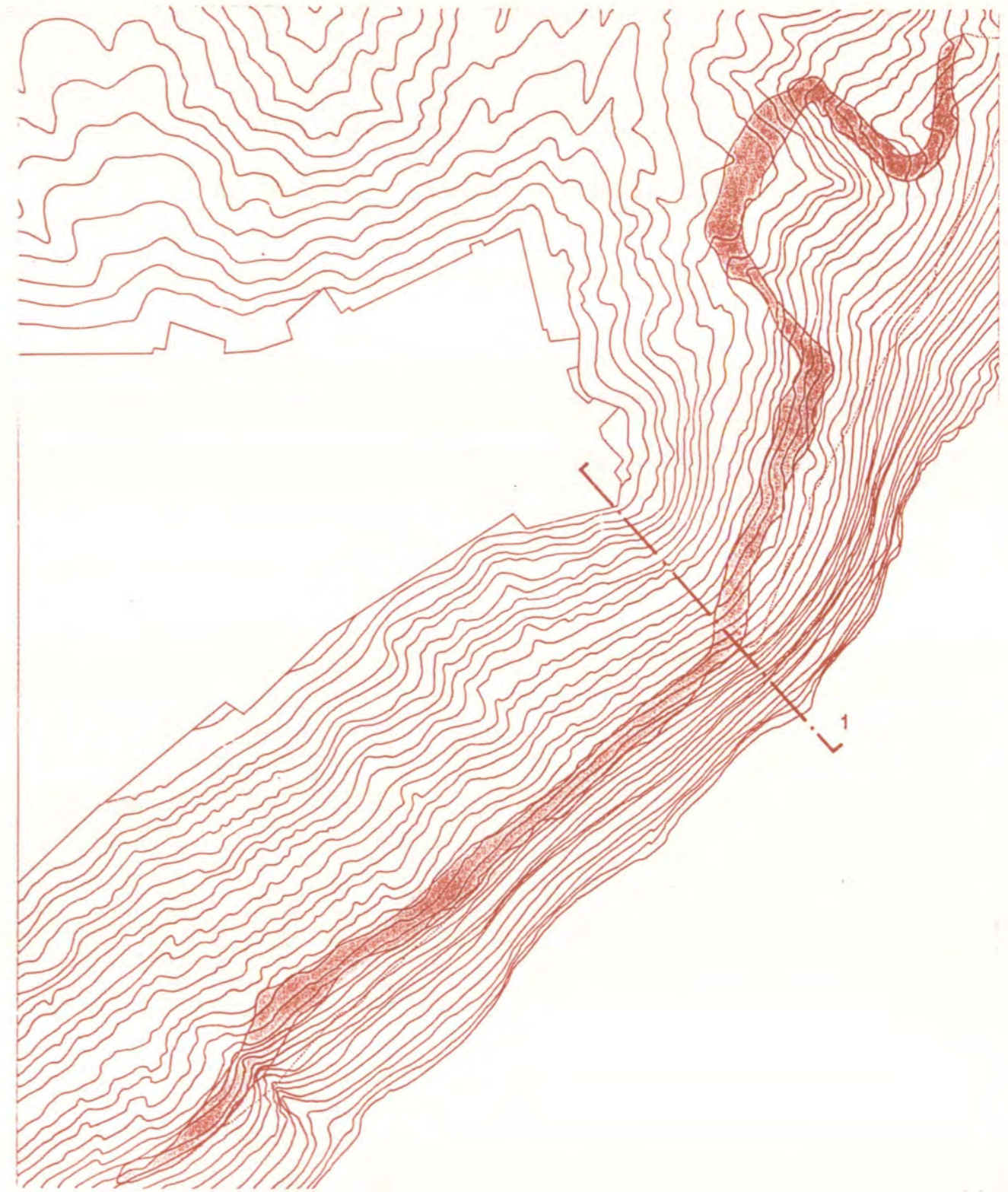
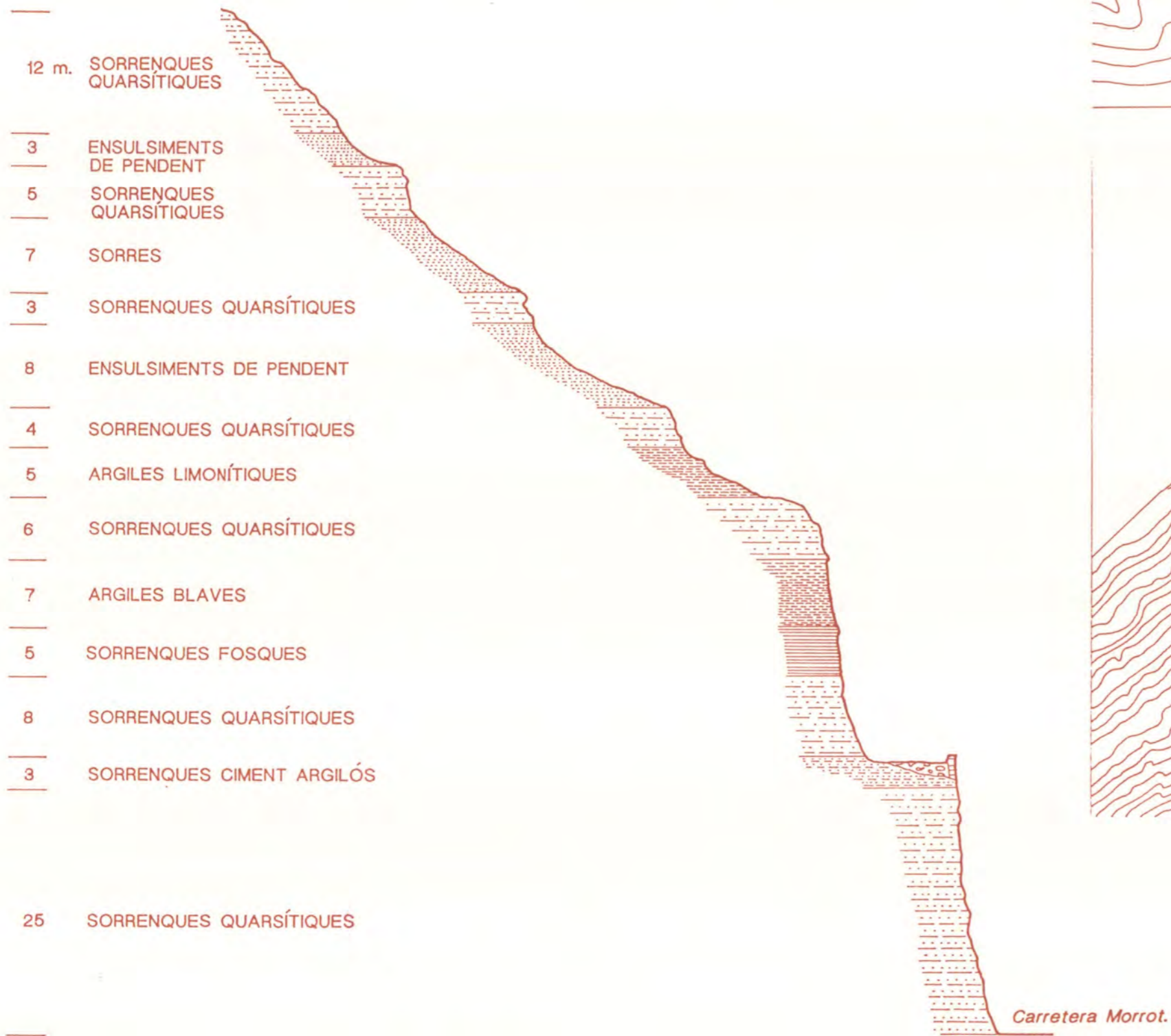
- BASE CERDÀ 1855
- BASE COMANDÀNCIA D'ENGINYERS 1881
- BASE MARTORELL 1929
- BASE VOL AMERICÀ 1957
- BASE TOPOGRAFIA CORPORACIÓ METROPOLITANA 1976

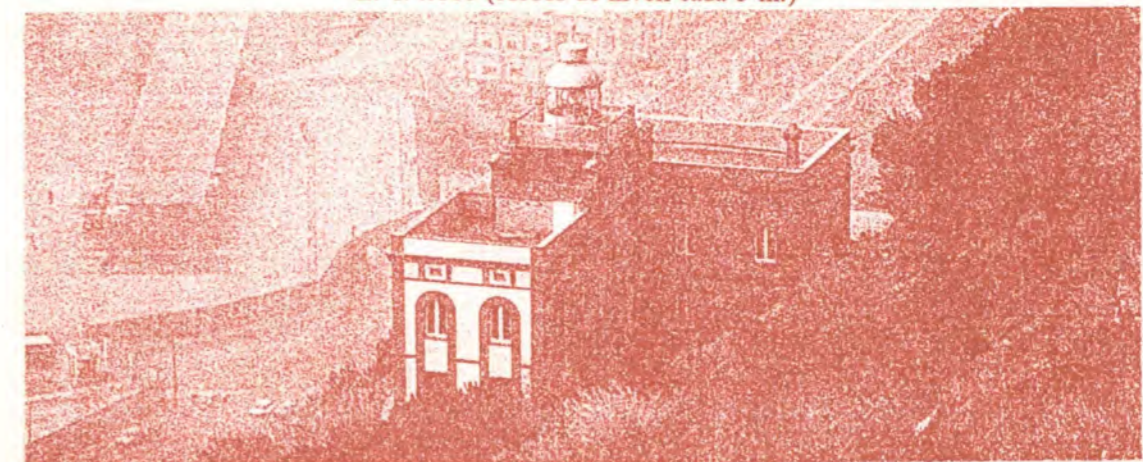

PEDRERA DEL MORROT.

Geologia i Topografia

Topografia originària amb l'emplaçament de la pedrera l'any 1929.
E: 1/4.000 (corbes de nivell cada 5 m.)

Vista del far situat a la part alta de la pedrera.

Tall Geològic nº 1, E: 1/500

Nota: La font dels talls geològics és de J. F. Villalta i de J. Rosell.

Topogràfic Martorell 1929-1935.

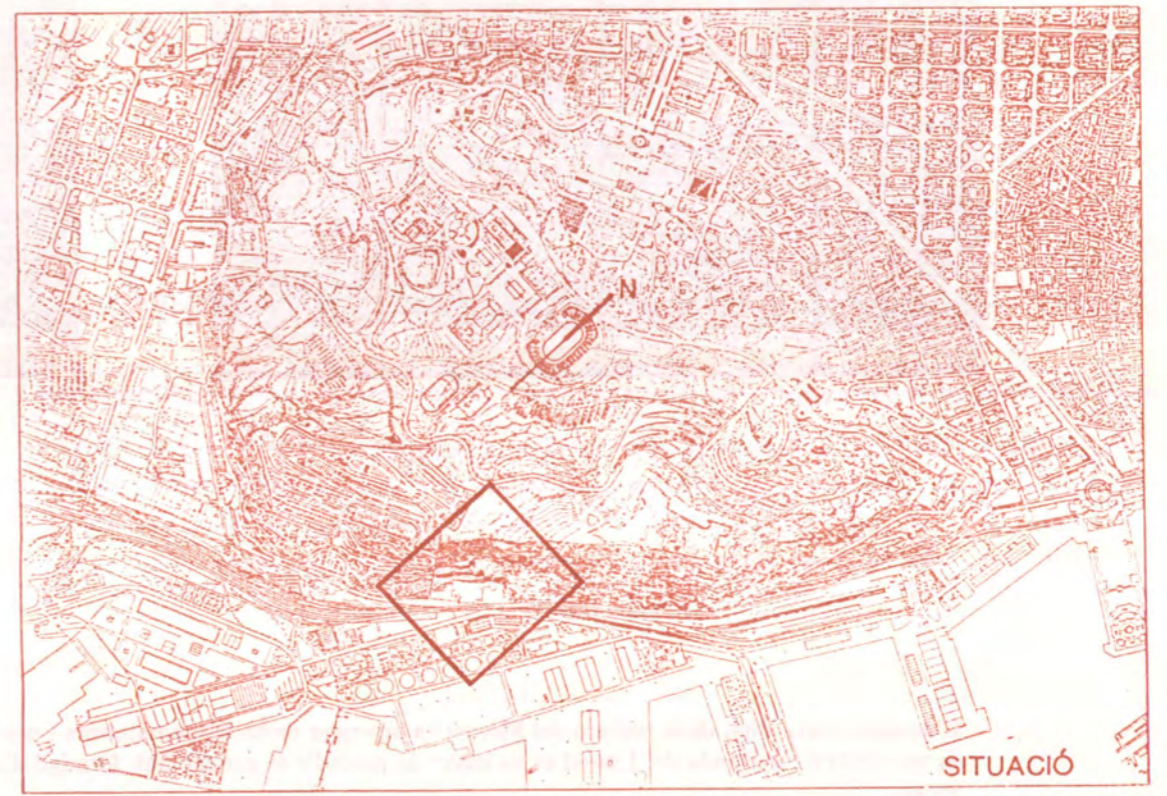
Topogràfic IMI 1993.

Diverses vistes actuals de l'antiga pedrera del Morrot.

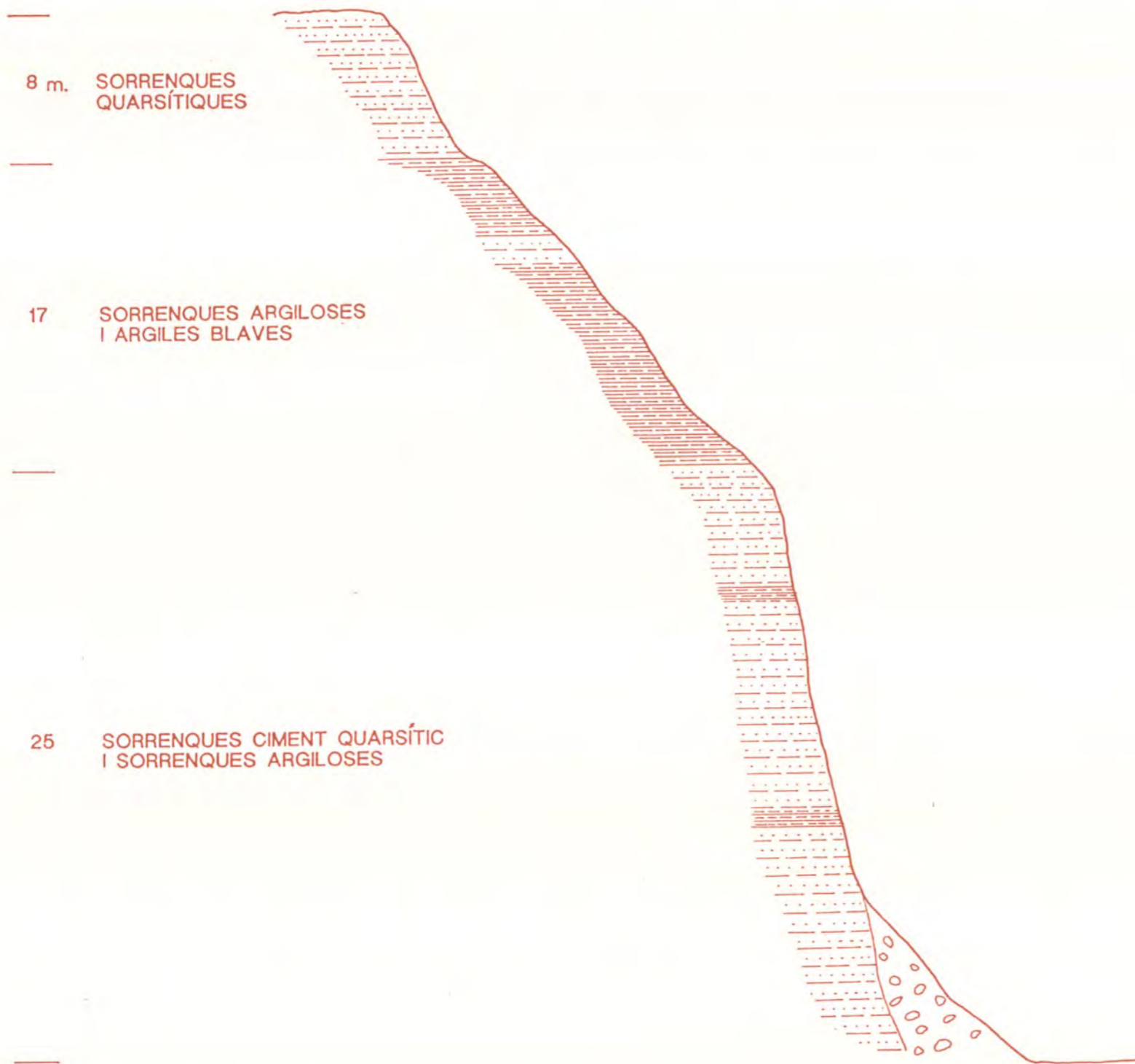

L'acusada verticalitat de la pedrera del Morrot va provocar molts desprendiments i per aquesta raó quan es va construir la Ronda del Litoral es va haver de procedir al gunitat amb formigó d'una gran part del rocam.

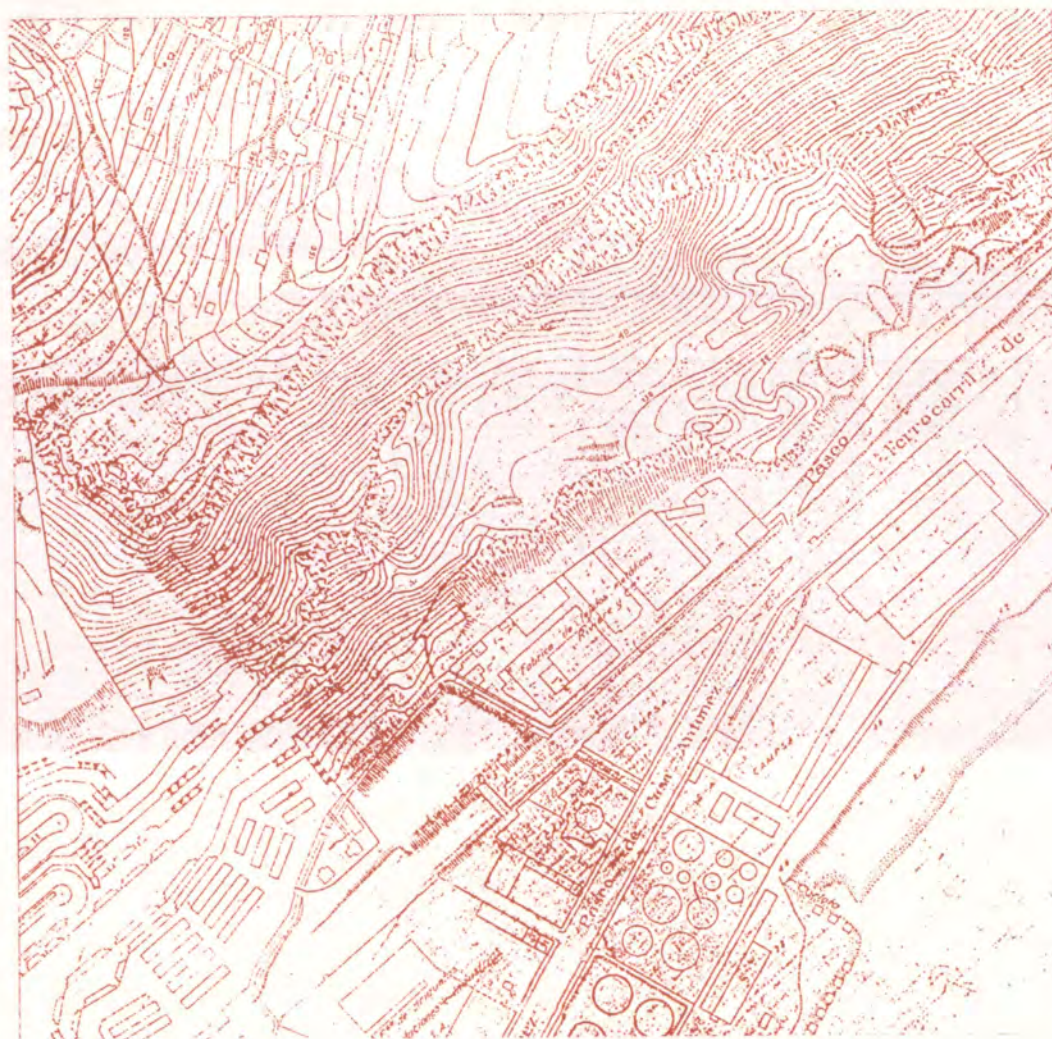
PEDRERA D'ANTÚNEZ

Geologia i Topografia

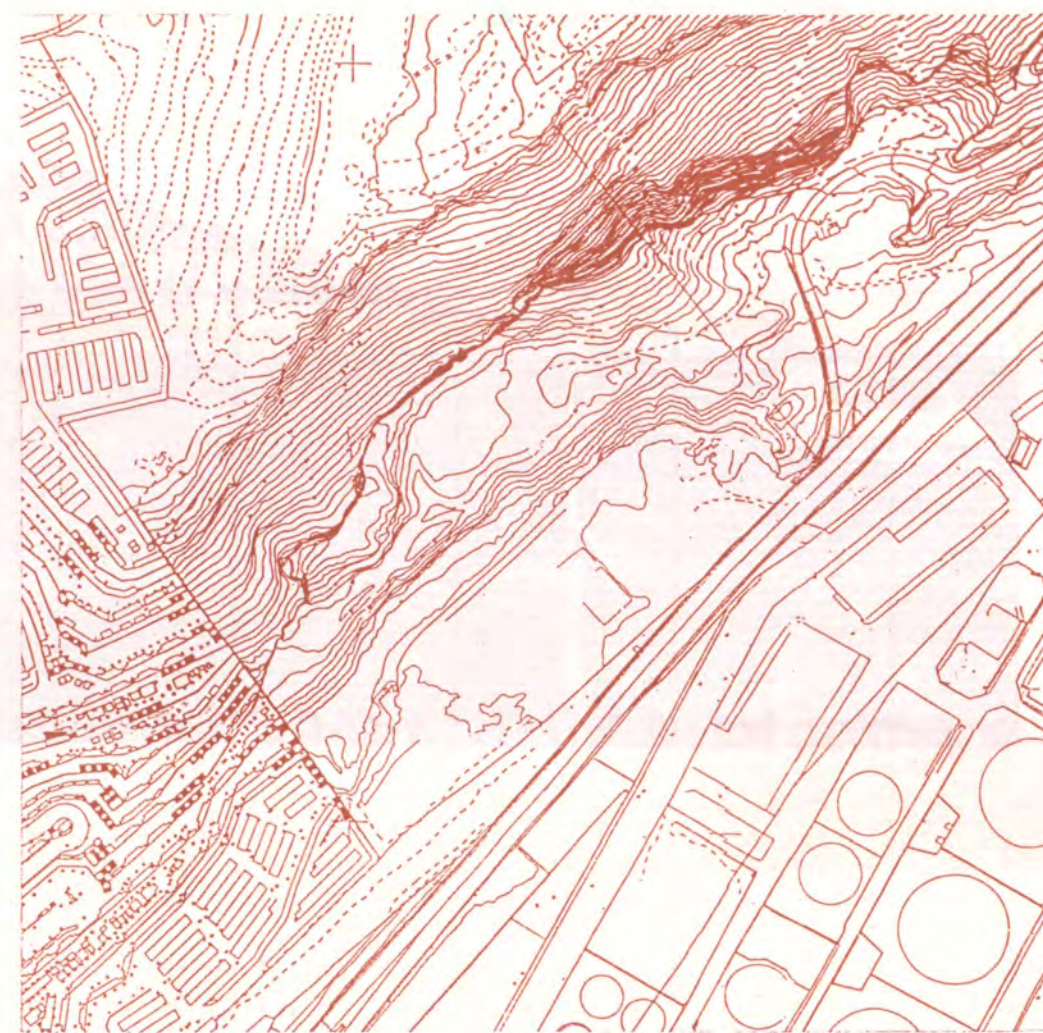

Topografia originària amb l'emplaçament de la pedrera a l'any 1929.
E: 1/4.000 (corbes de nivell cada 5 m.).

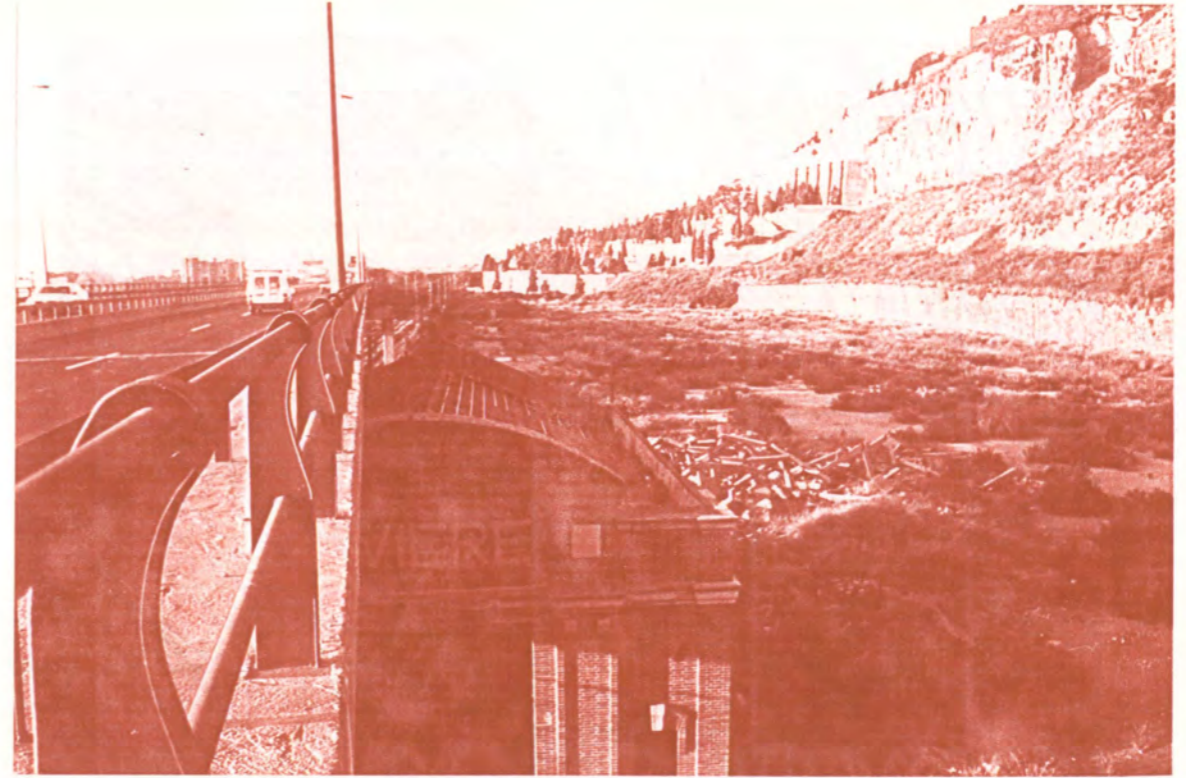

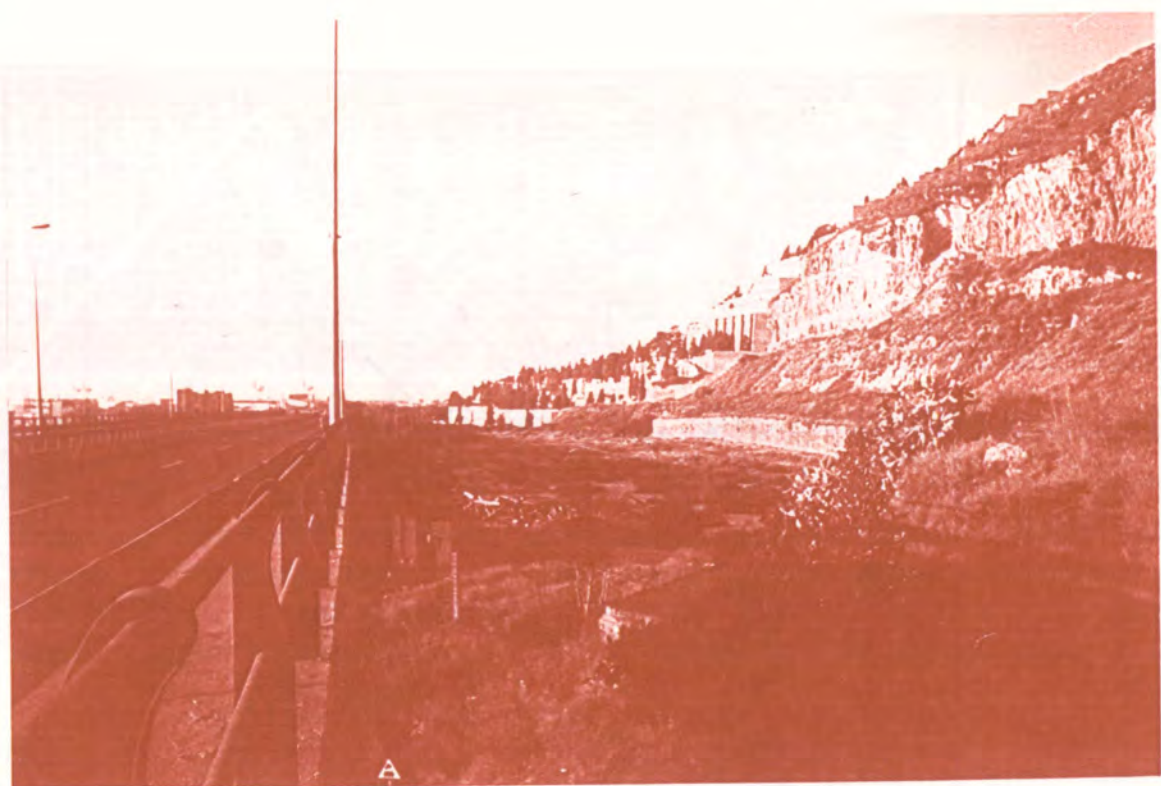
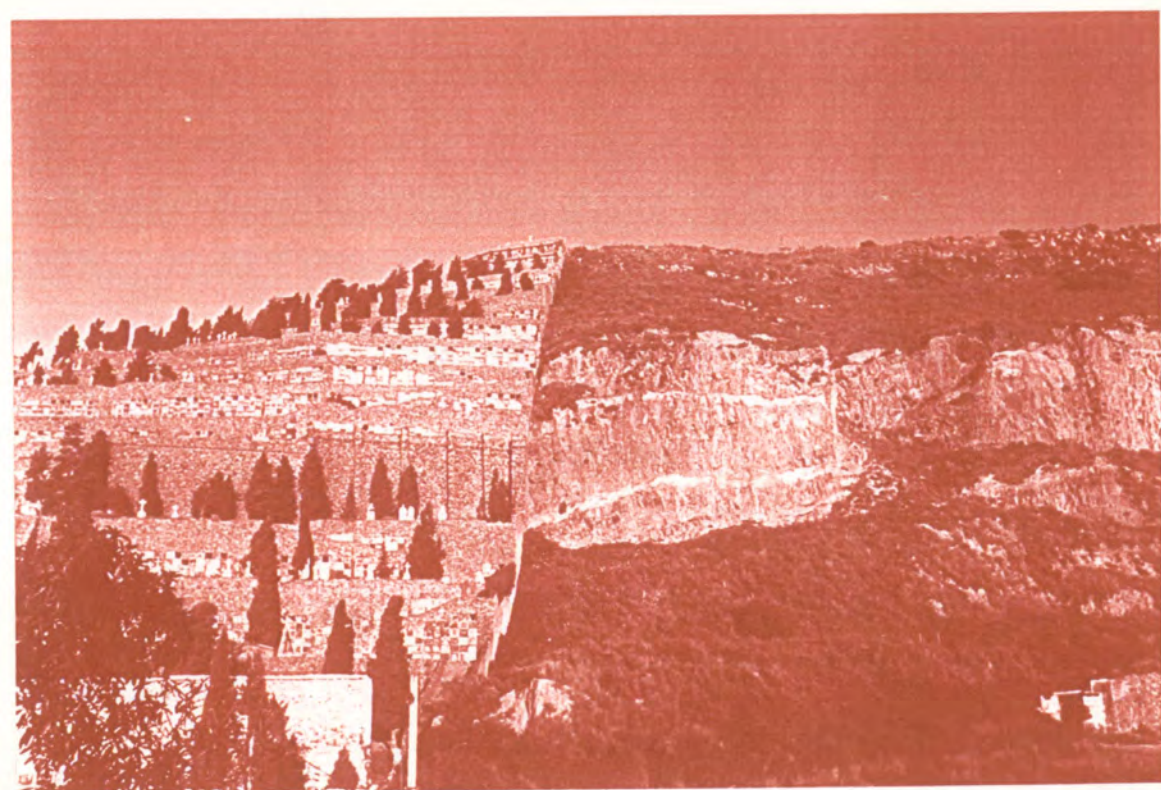
Topogràfic Martorell 1929-1935.

Topogràfic IMI 1993.

La pedrera d'Antúnez forma amb les del Morrot i l'Espard, el conjunt d'explotació del vessant que mira al mar. L'Estat la va explotar a l'igual que les anteriors per a bastir el port de Barcelona. Posteriorment s'hi va construir la fàbrica d'enreixats de ferro coneguda per Riviere S.A., nom amb el qual es coneix també la pedrera. Amb la construcció de la Ronda del Litoral han desaparegut definitivament les construccions de la fàbrica que ja fa més d'una dècada havia aturat la seva producció. Des del pla de la pedrera arrenca la carretera del far.

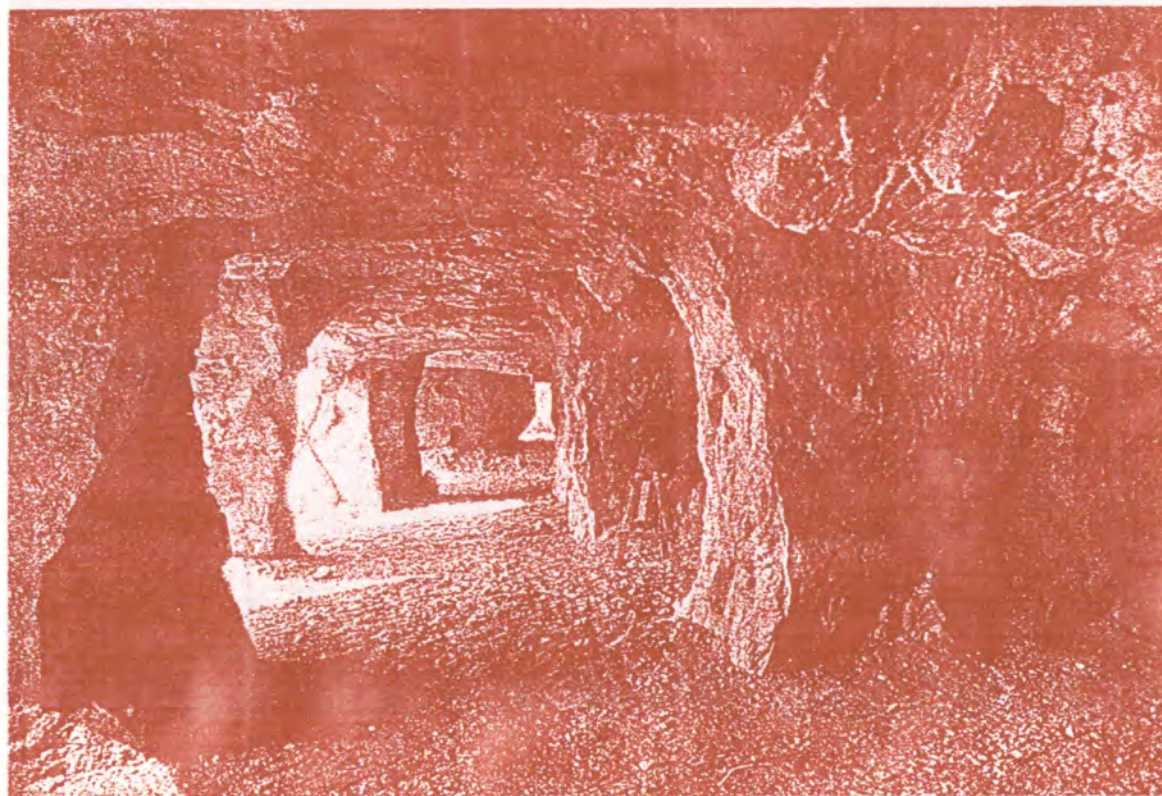

Diferents aspectes actuals de l'emplaçament de la pedrera d'Antúnez i de les restes de l'antiga fàbrica Riviere S.A.

Aspecte de la pedrera Moragas en plena explotació als anys vint.

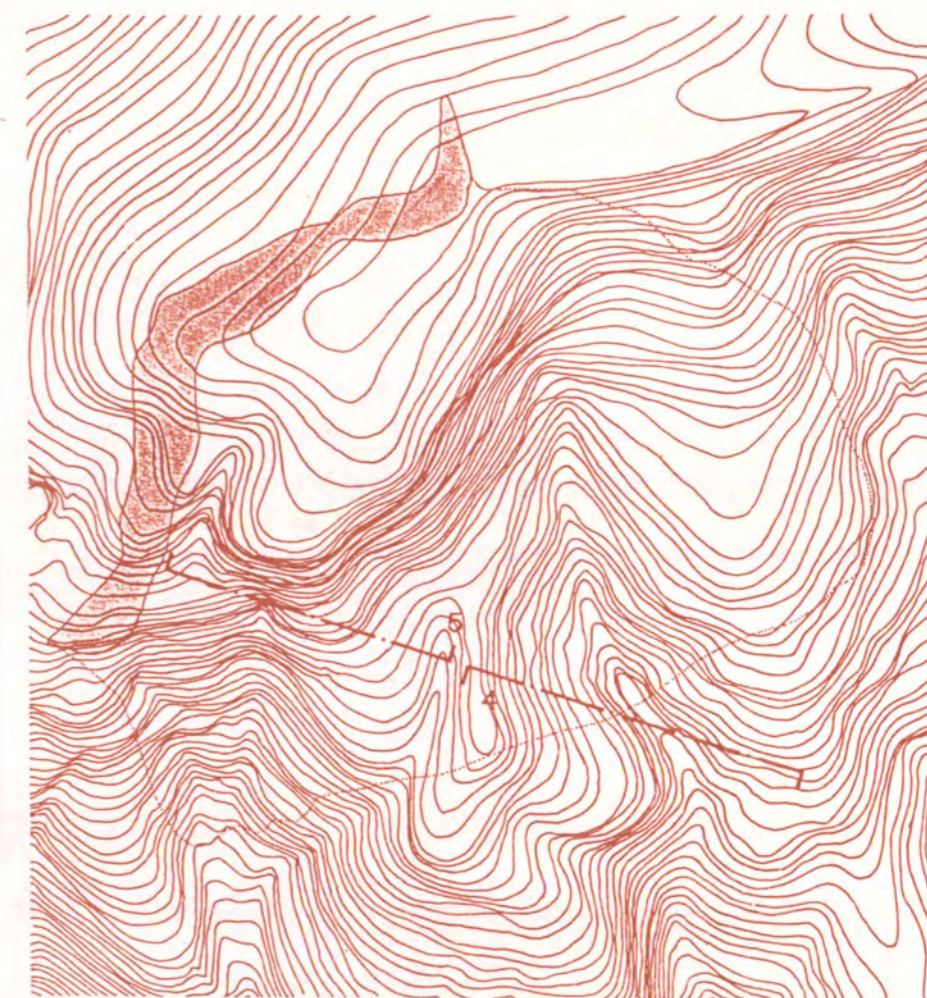
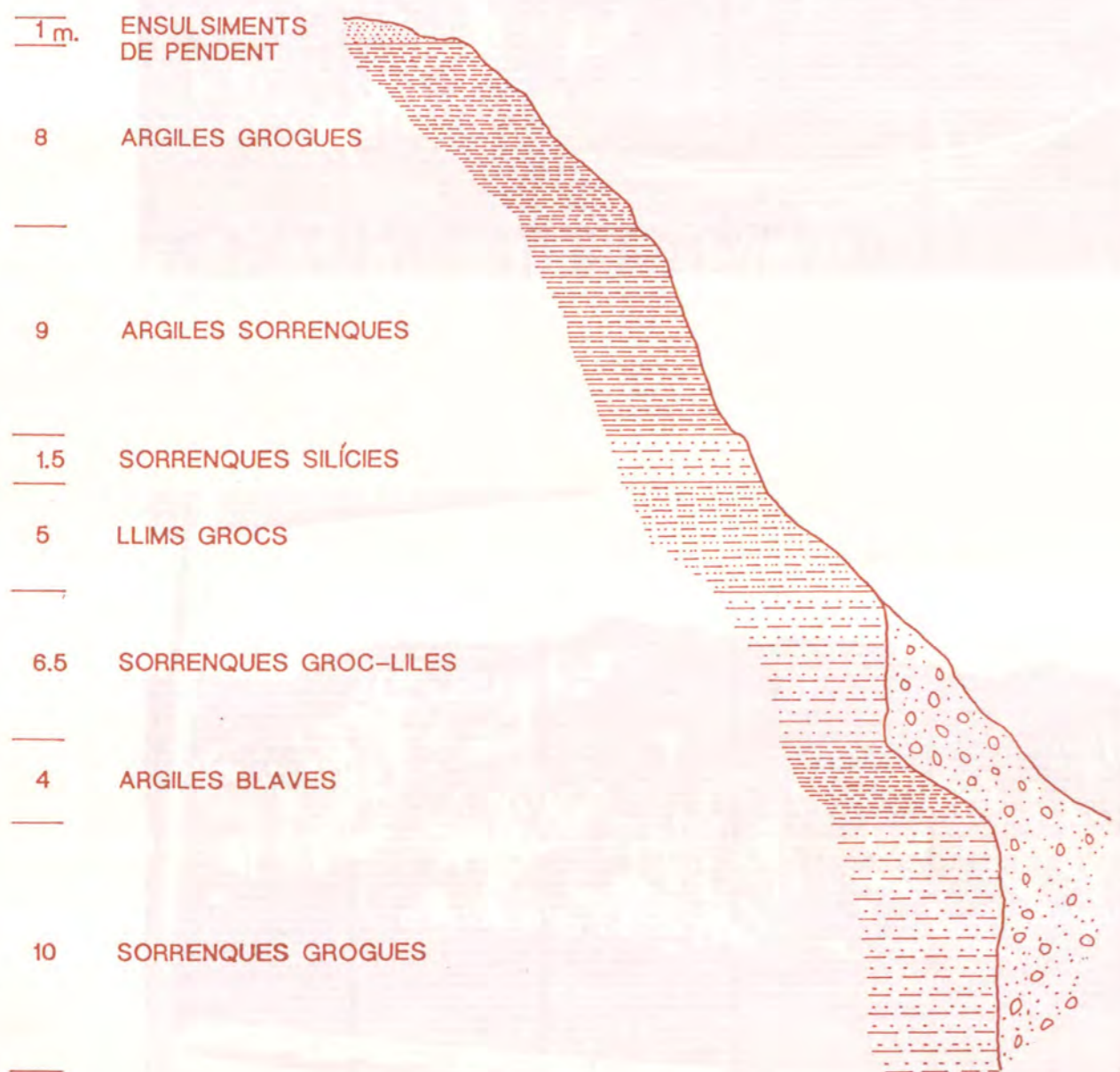
Galeria interna de la pedrera Moragas abans de l'enderroc.

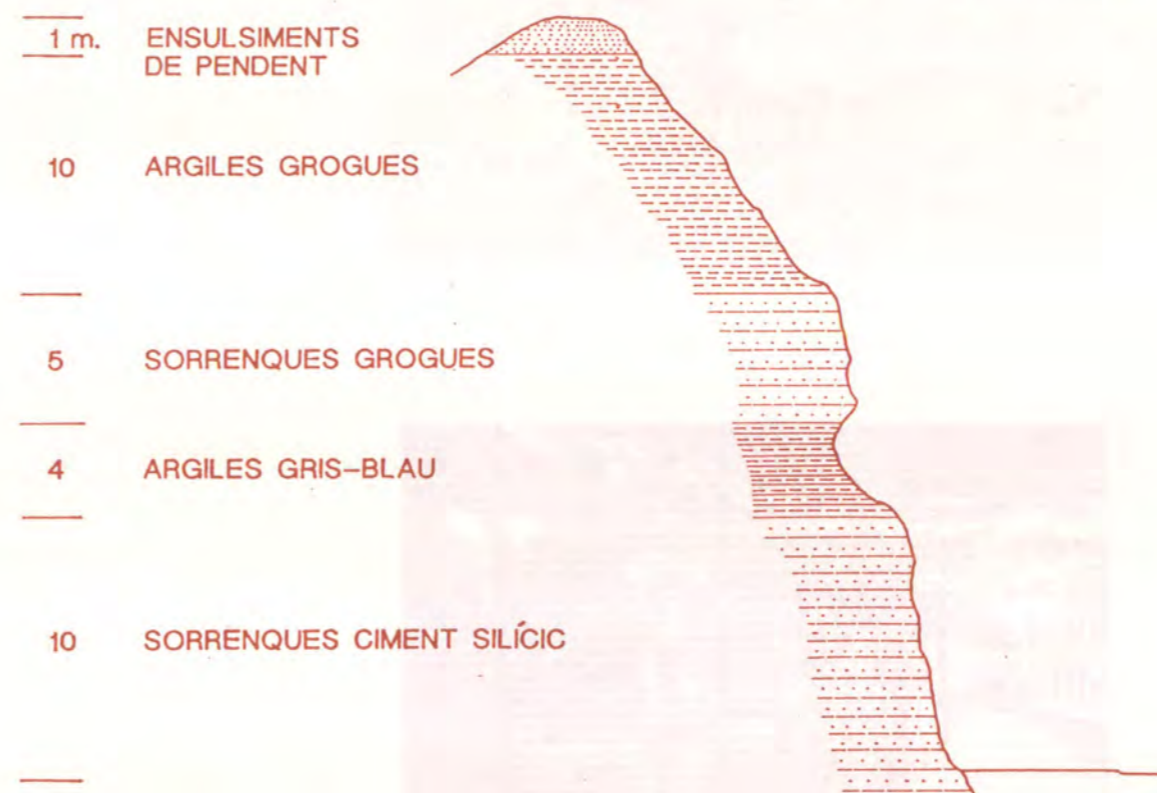
SITUACIÓ

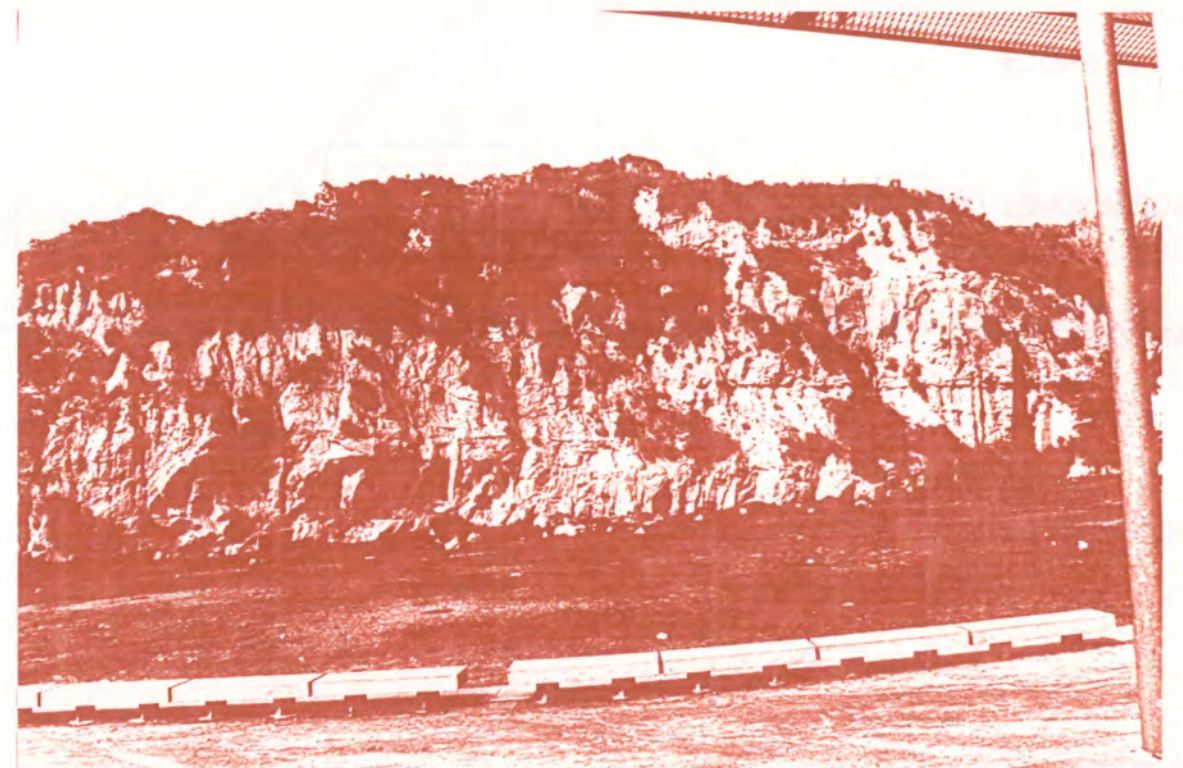
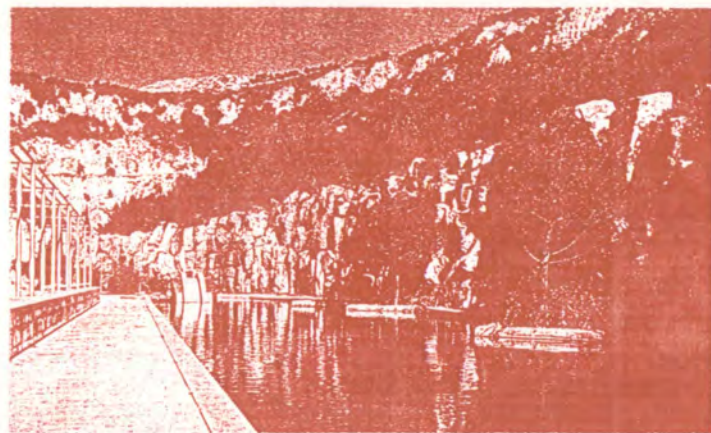
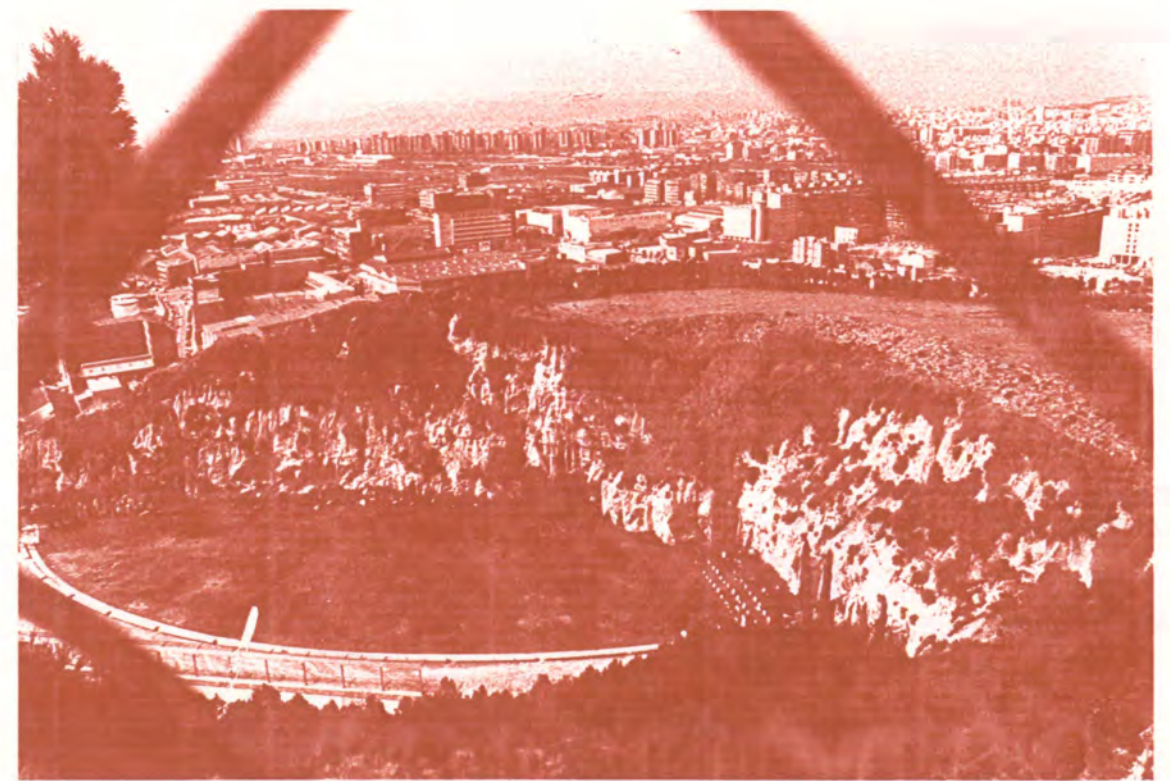
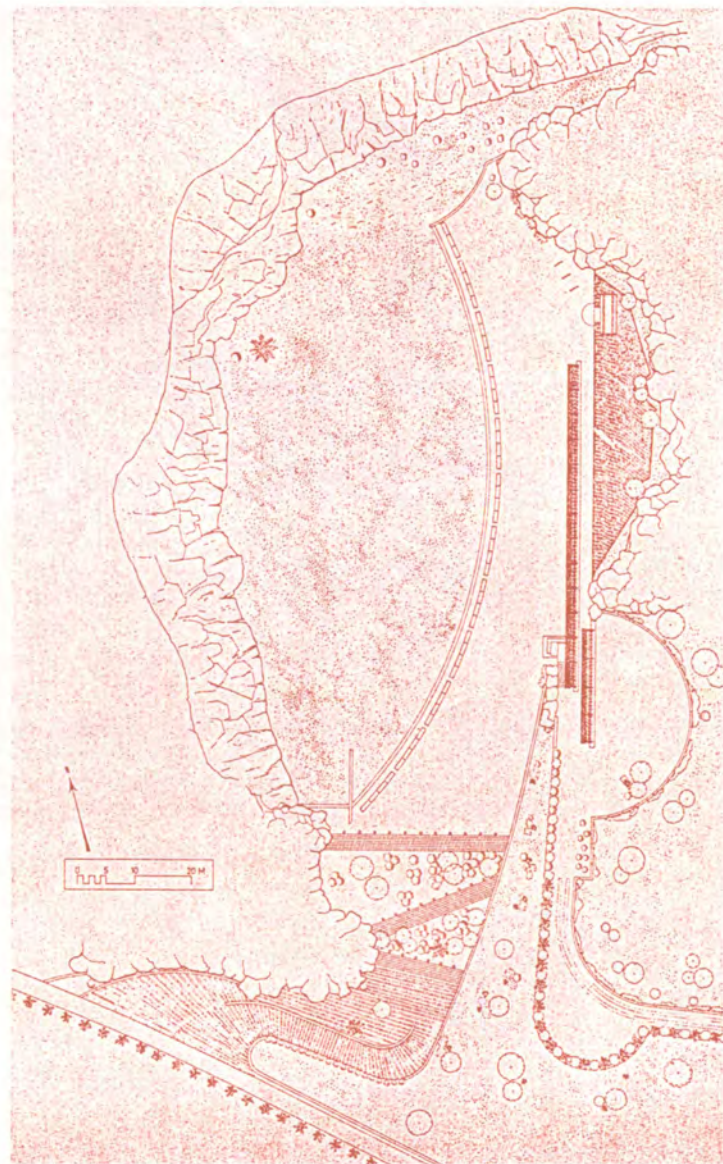
PEDRERA MORAGAS.

Geologia i Topografia

Topografia originària E: 1/2.000 (corbes de nivell cada 1 m.)

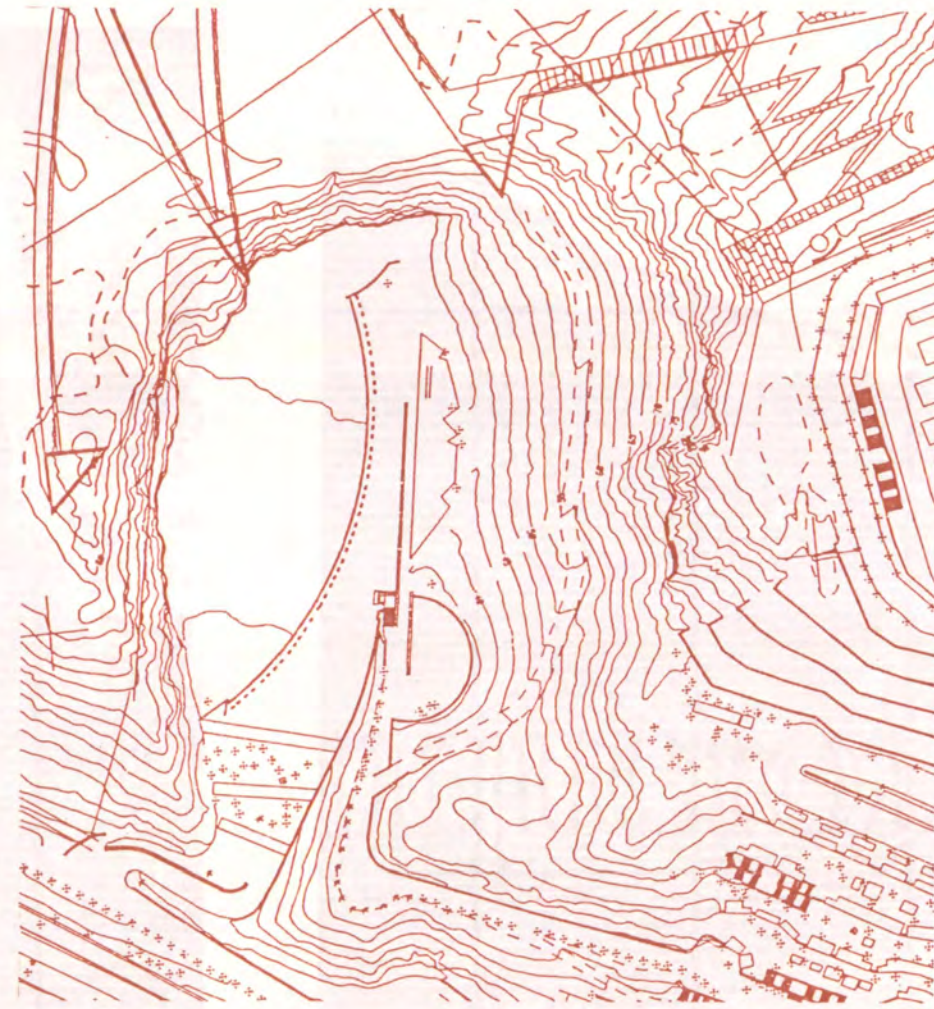

Planta del projecte d'adequació i diferents vistes actuals del cementiri del fossar.

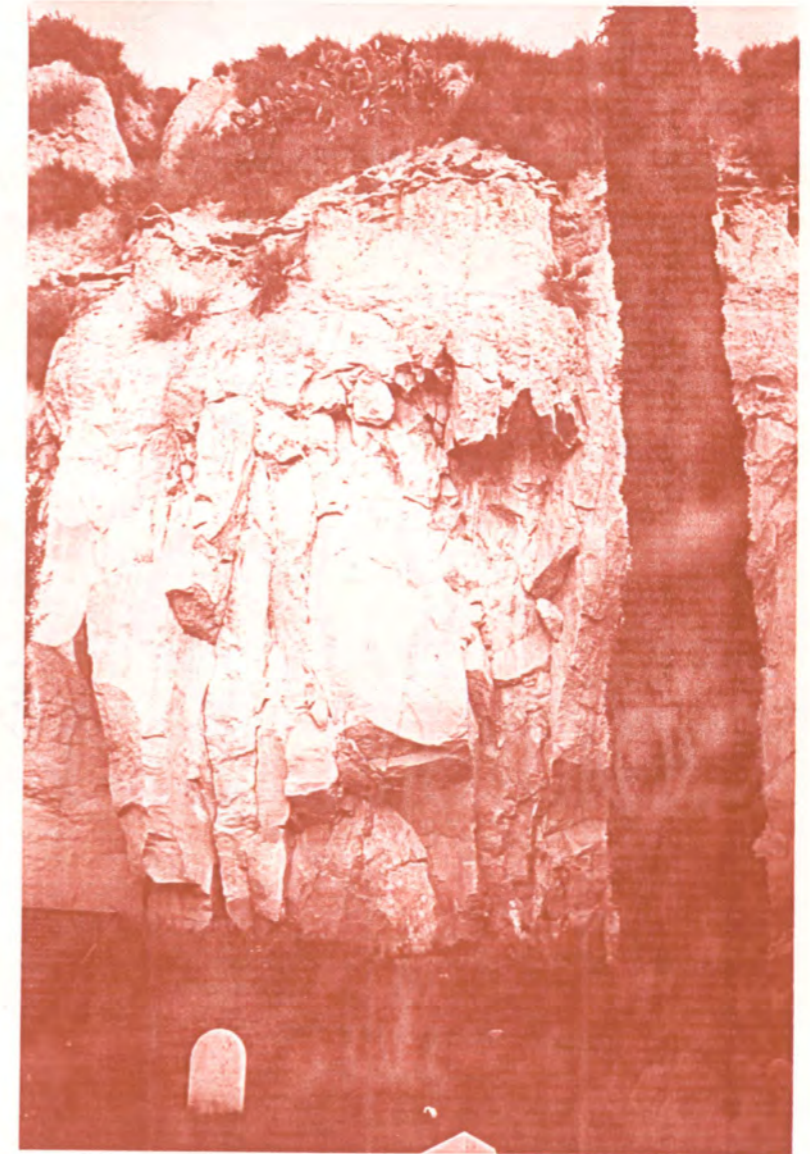

Topogràfic Martorell 1929-1935.

Topogràfic IMI 1993.

Coneguda també com la pedrera del Fossar, la pedrera Moragas va ésser explotada per Foment d'Obres i Construccions i inicialment pels fills de Sempronia Humbert. Actualment està ocupada pel cementiri de la Fossa comú i el monument a Lluís Companys seguint un projecte dels arquitectes Beth Galf i Marius Quintana. És un bon exemple d'adequació aprofitant els valors paisatgístics que adquirí el lloc després de l'explotació.

Diferents vistes de l'actual cementiri del Fossar i del rocam que va romandre després de l'explotació de la pedrera Moragas.

El cementiri del Fossar està situat a l'extrem sud-est del municipi de Moragas, a prop de la carretera de Sant Joan de Vilatorrada. És un cementiri de tipus modern, amb tombes de pedra i de maó, i amb un espai reservat per a les urnes. El cementiri va ser creat el 1900, després de la supressió del cementiri de Sant Joan de Vilatorrada. El cementiri del Fossar és un dels més importants de Catalunya, i té més de 100.000 tombes.

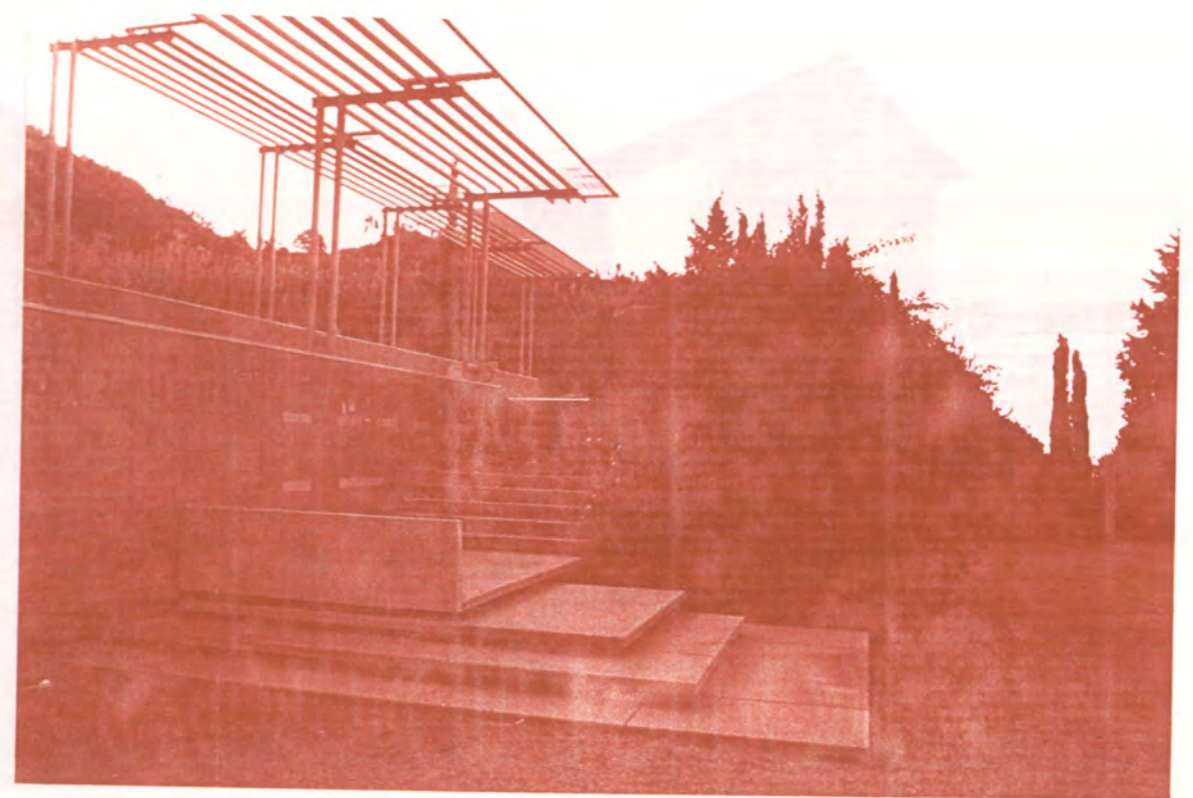

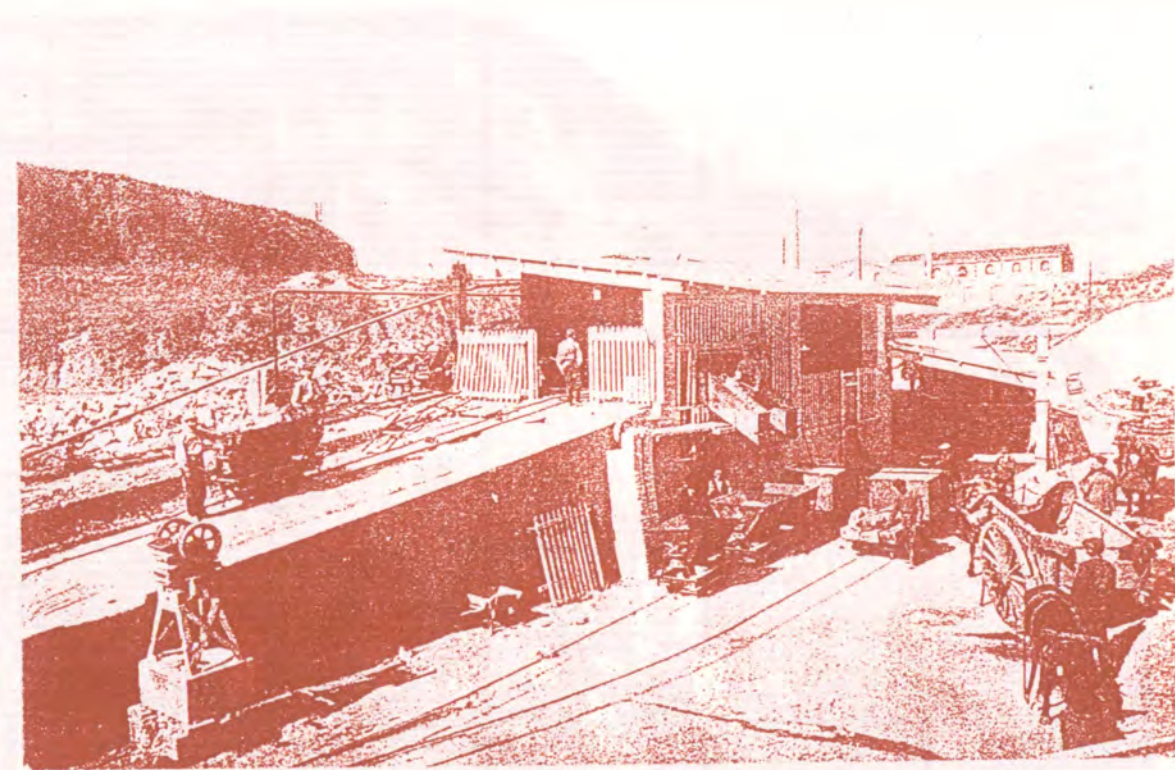
Fig. 10. - Veduta del giardino di S. Maria della Vittoria.

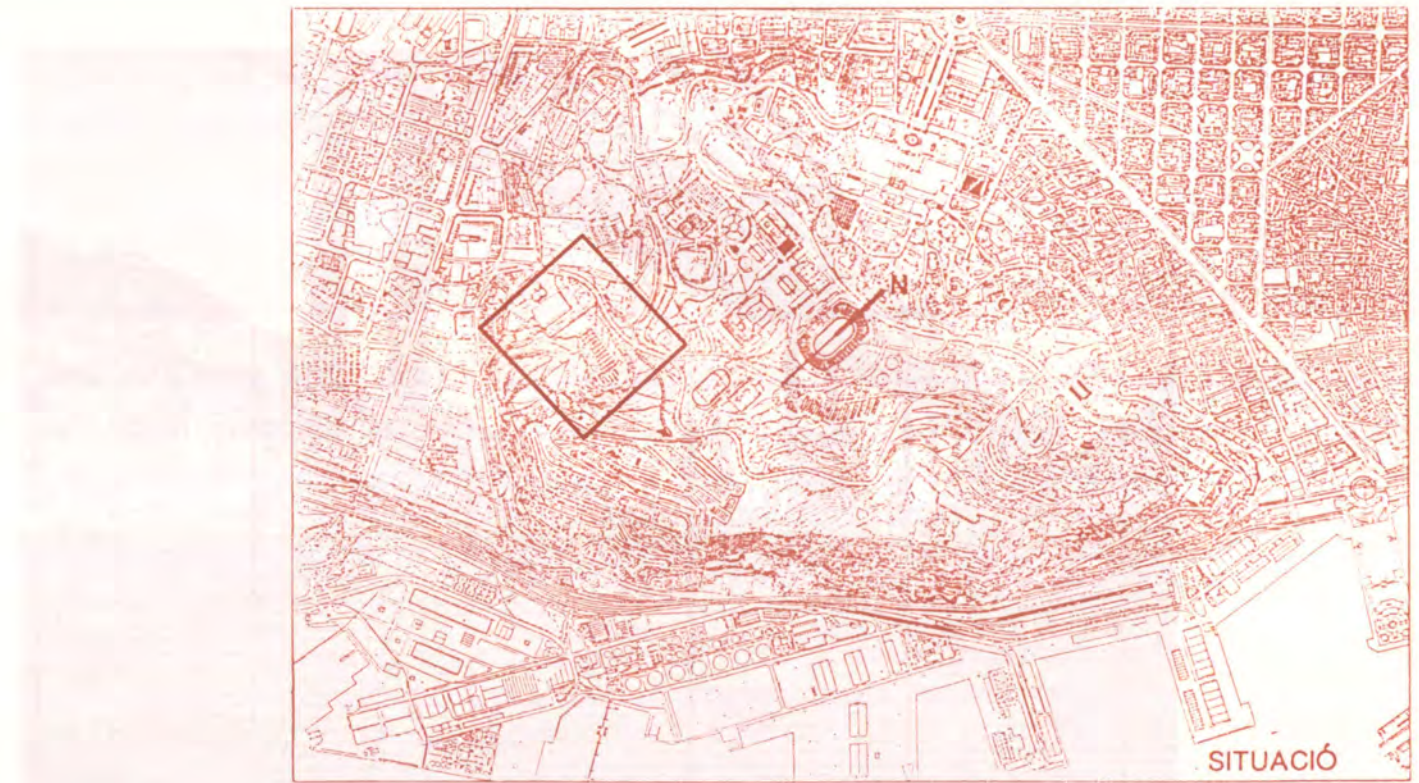
Fig. 11. - Veduta del giardino di S. Maria della Vittoria.

Matxucadora de la pedrera Serafina. FOCSA.

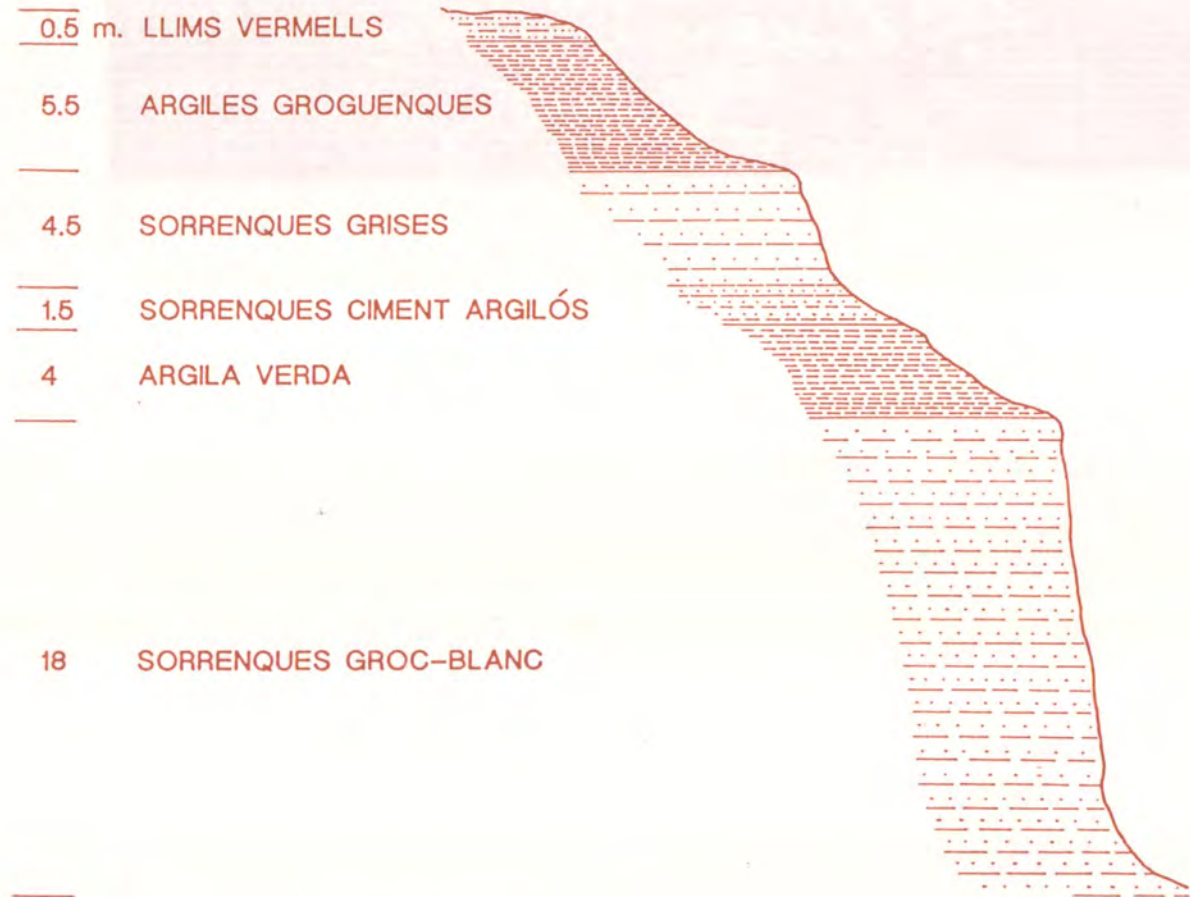

Matxucadora de la pedrera del Sot. FOCSA.

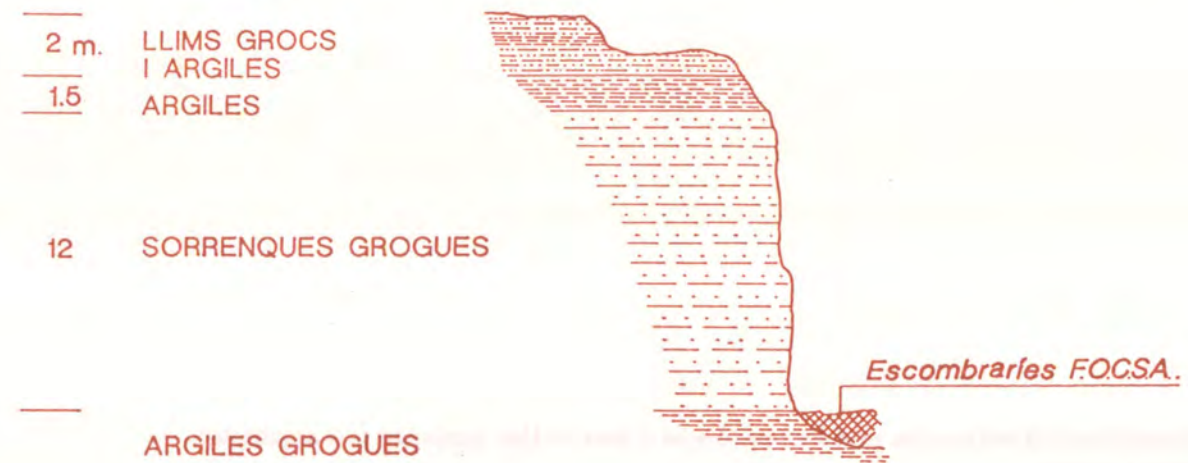

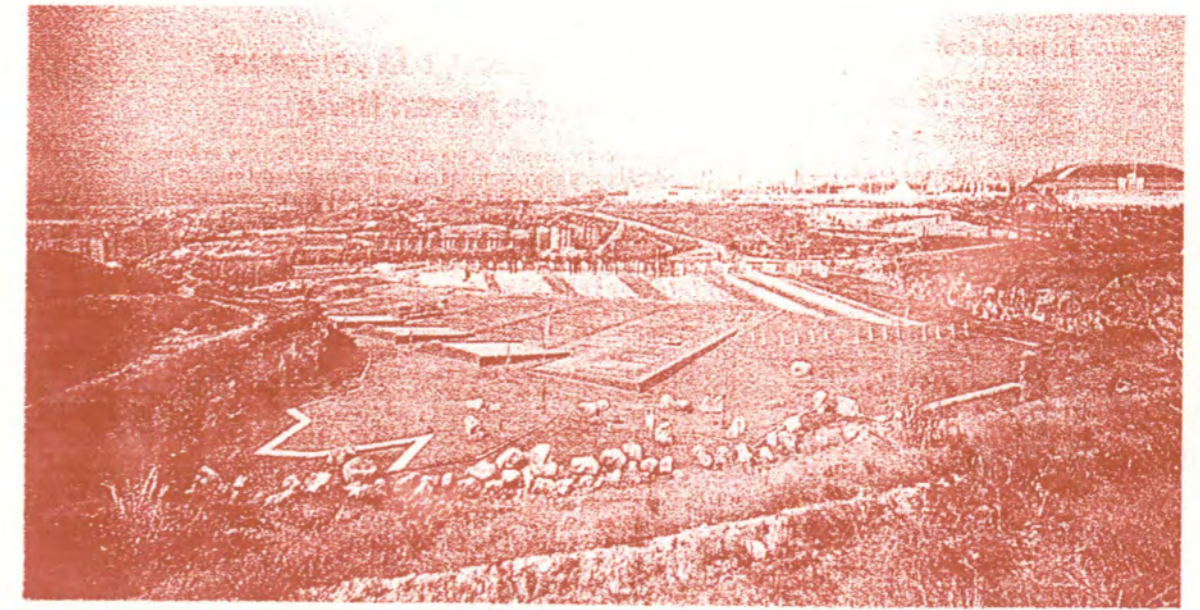
PEDRERA SOT - SERAFINA.

Geologia i Topografia

Topografia originària E: 1/4.000

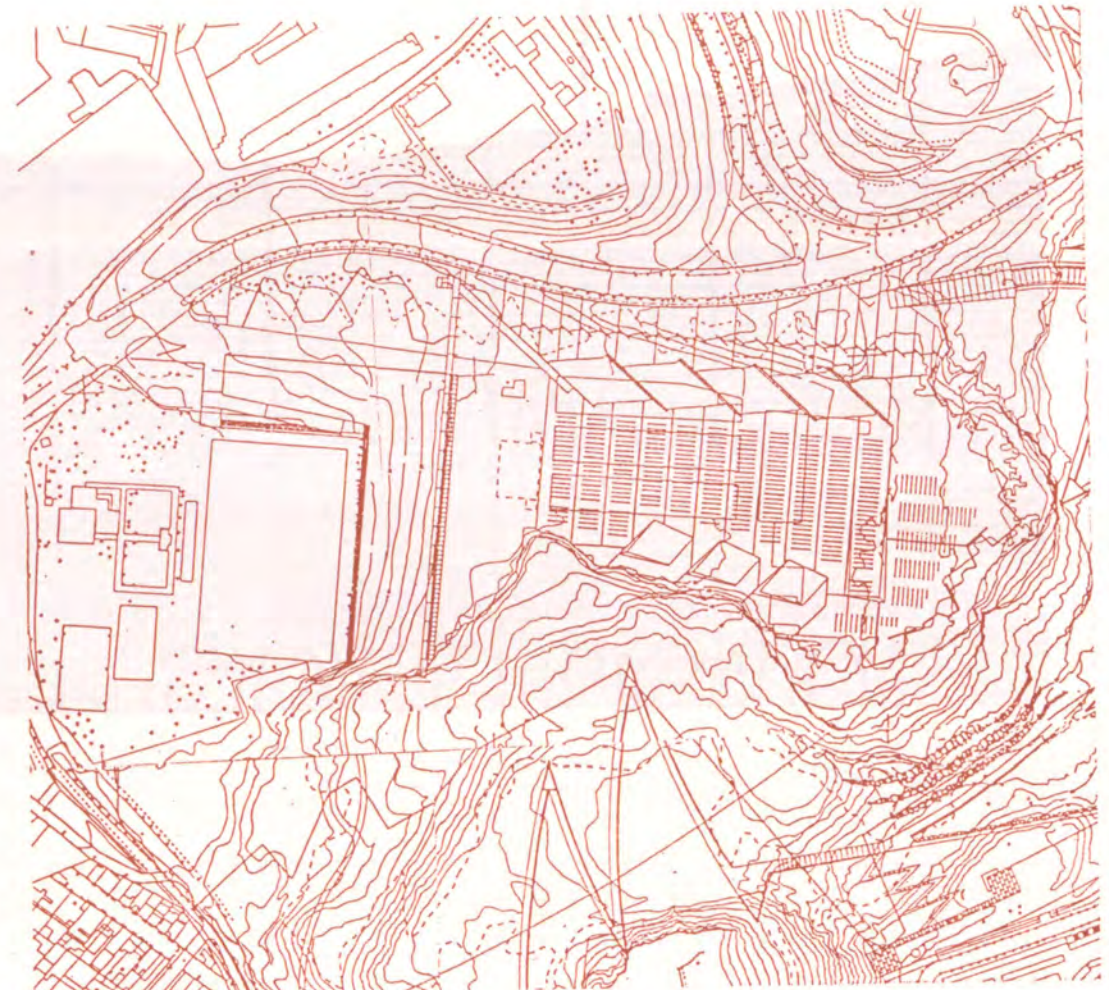

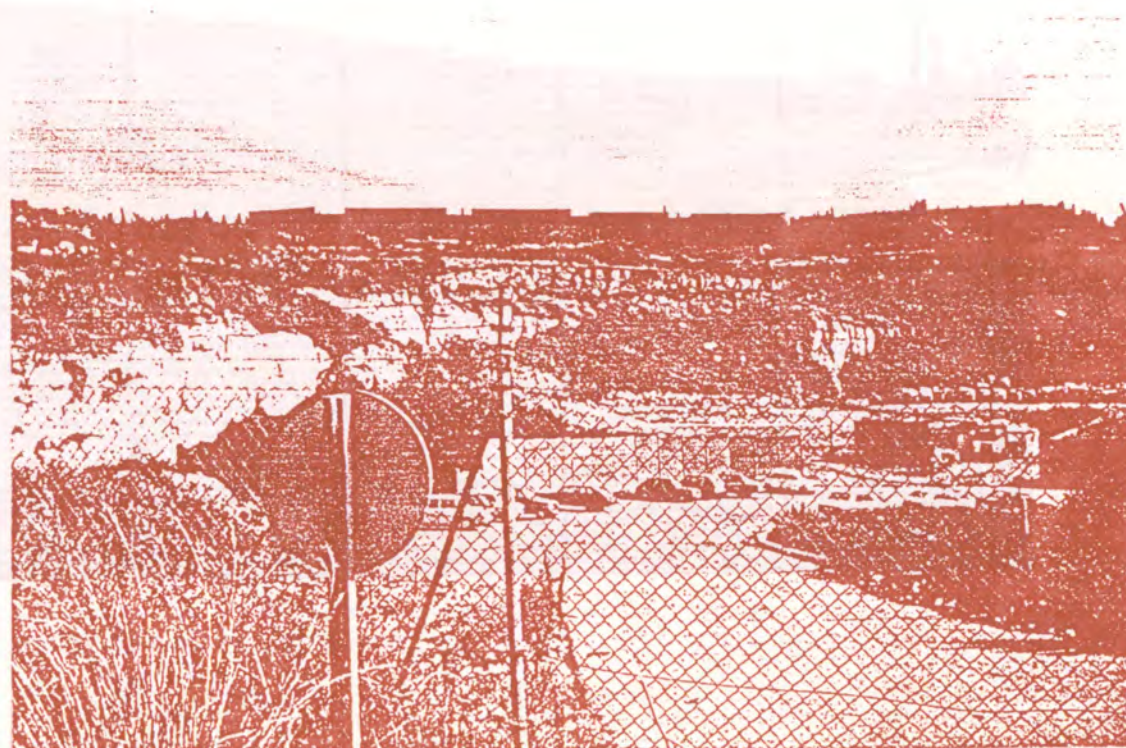
El projecte de Rockòdrom del Sot integrat en el Parc de Migdia d'unes 50 Hes. projectats pels arquitectes Beth Galf i Marius Quintana.

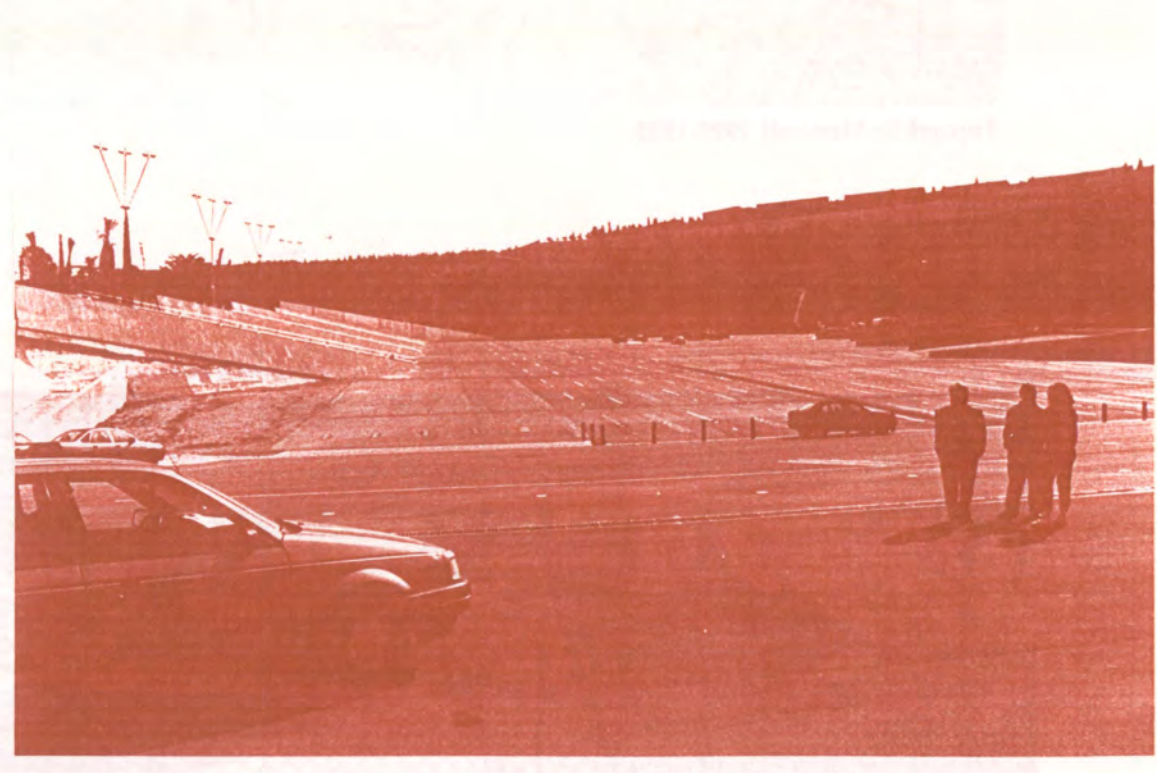
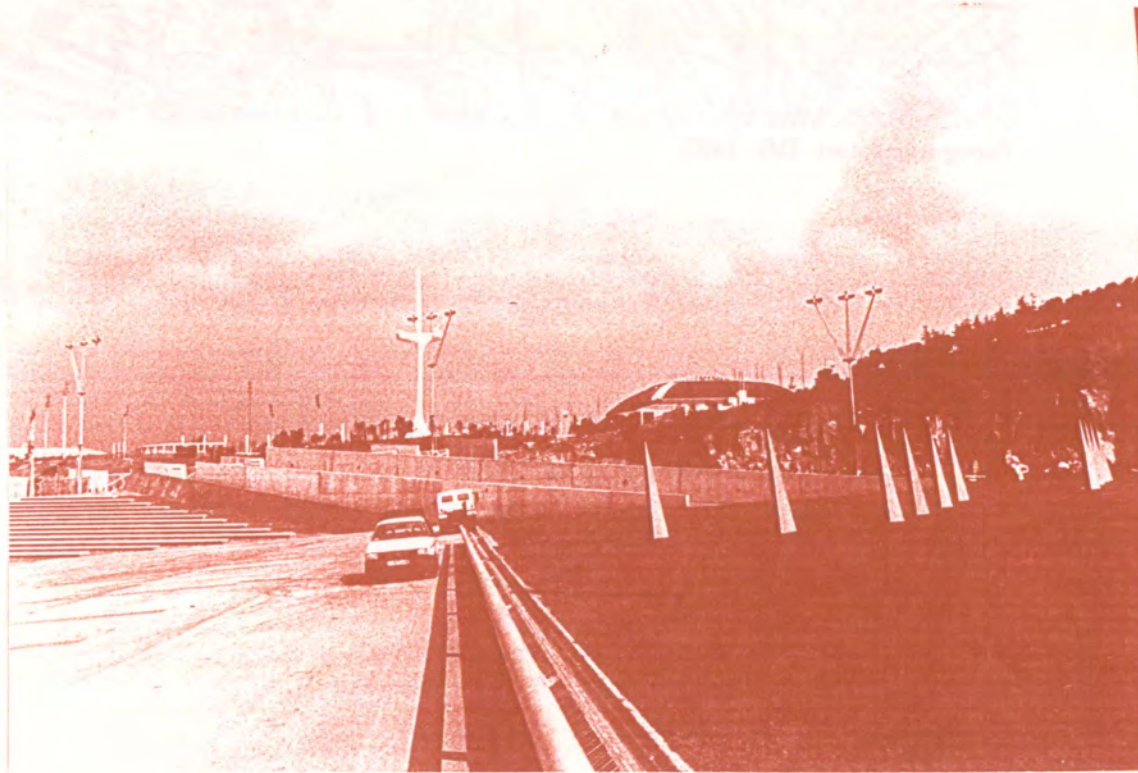
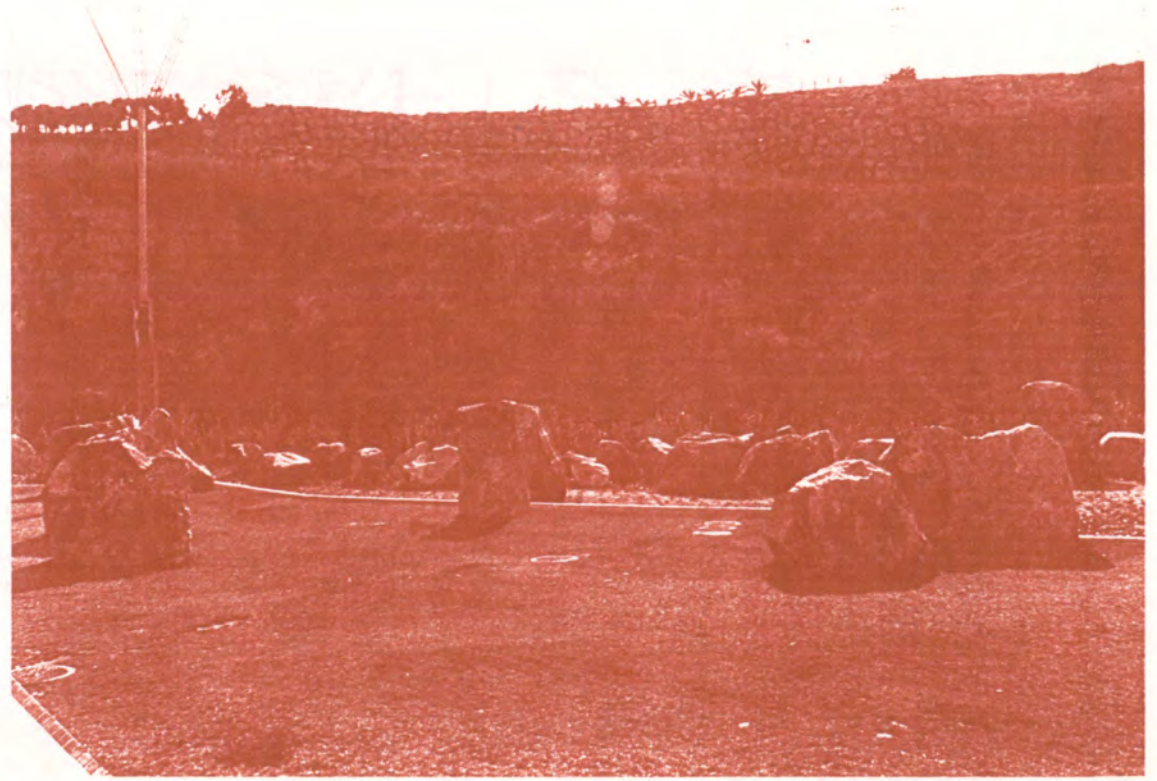
Topogràfic Martorell 1929-1935.

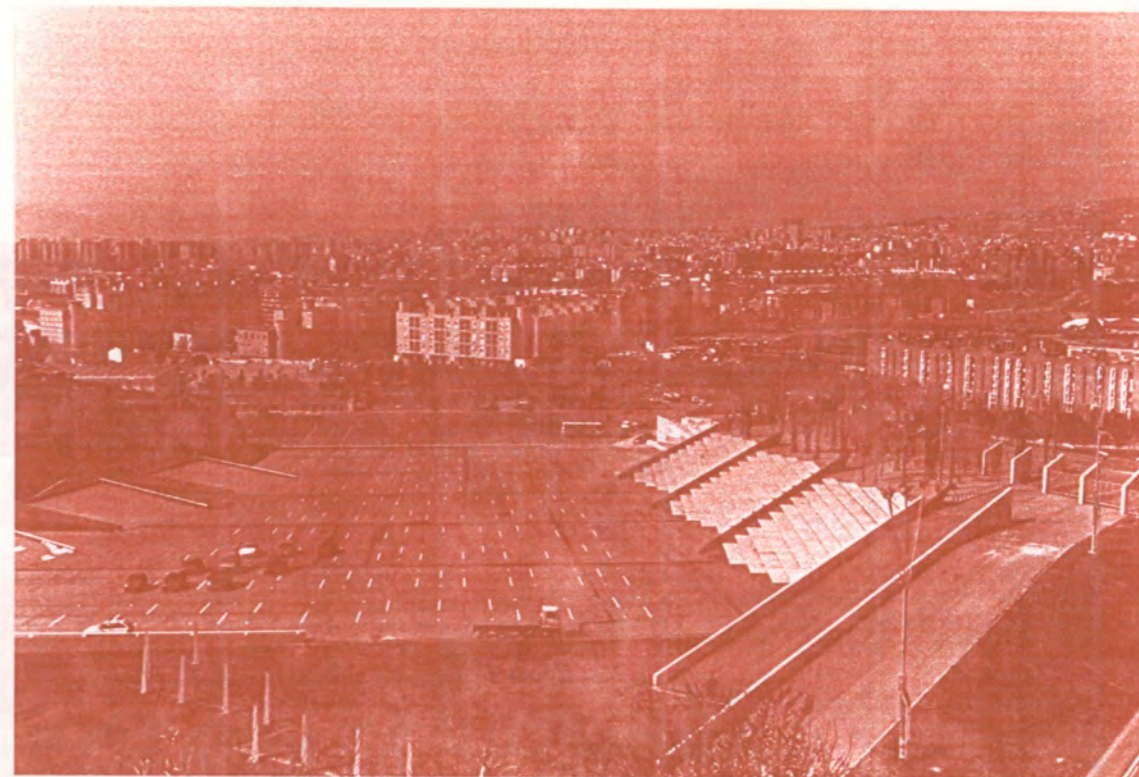
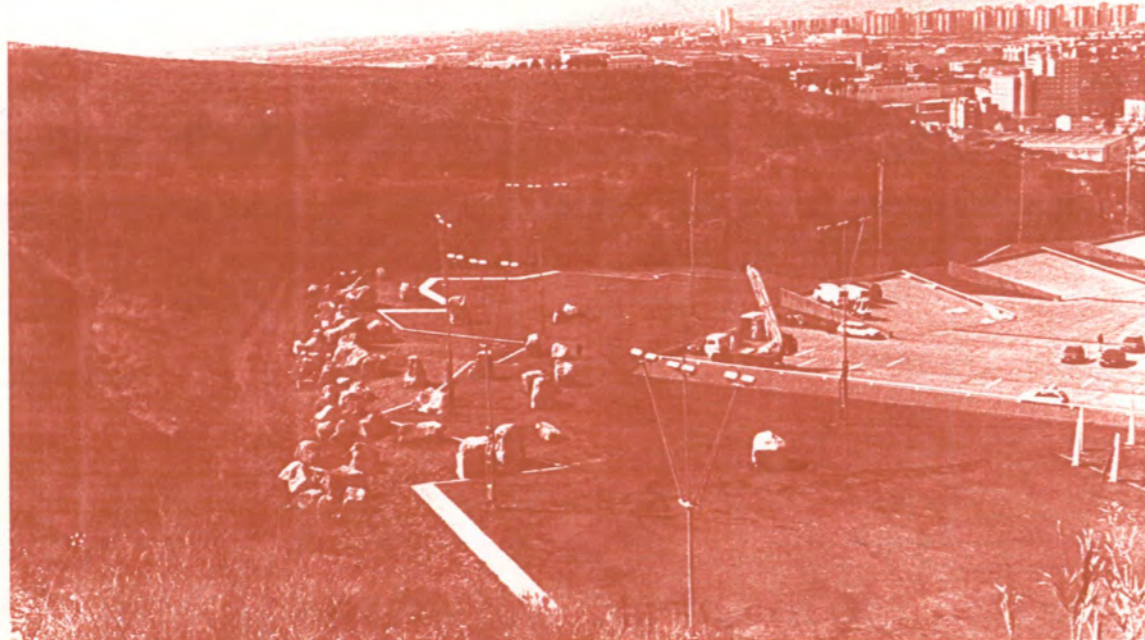

Topogràfic actual. IMI. 1993.

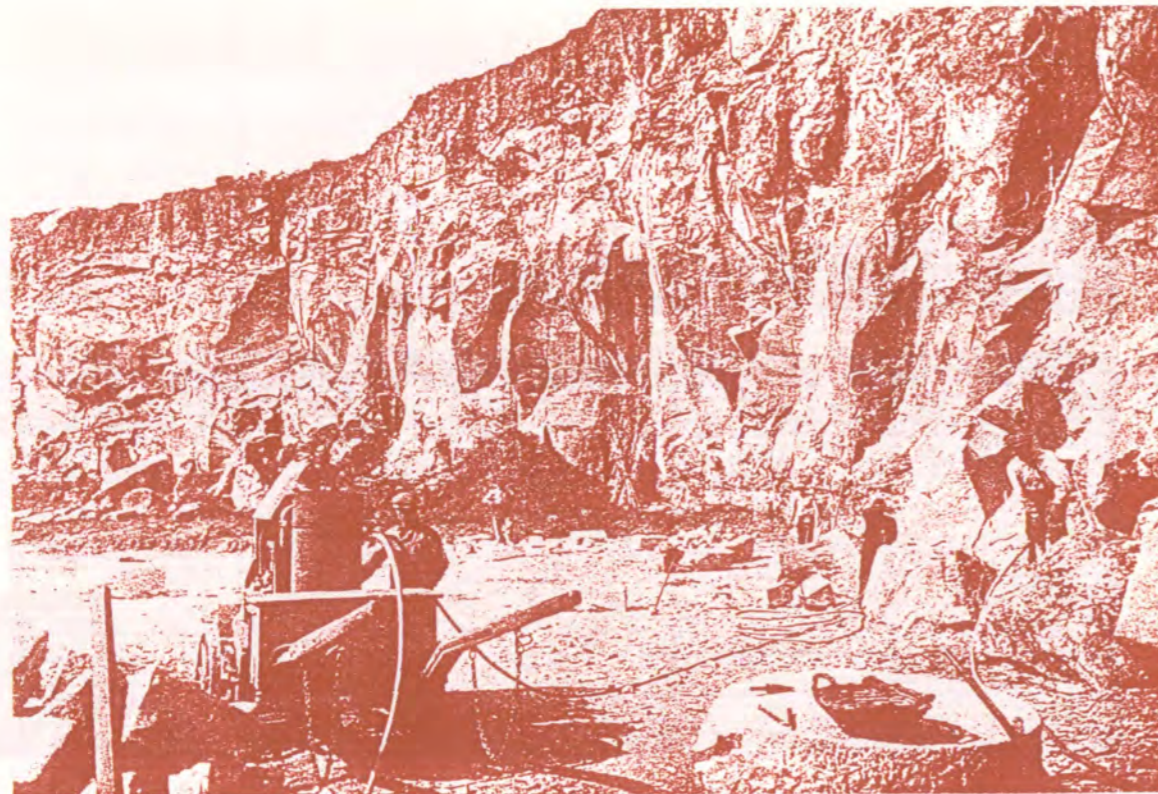

Aspecte del sot de migdia ocupat pels camions de la Unitat de Neteja de FOCSA fins a mitjans dels anys viutanta.

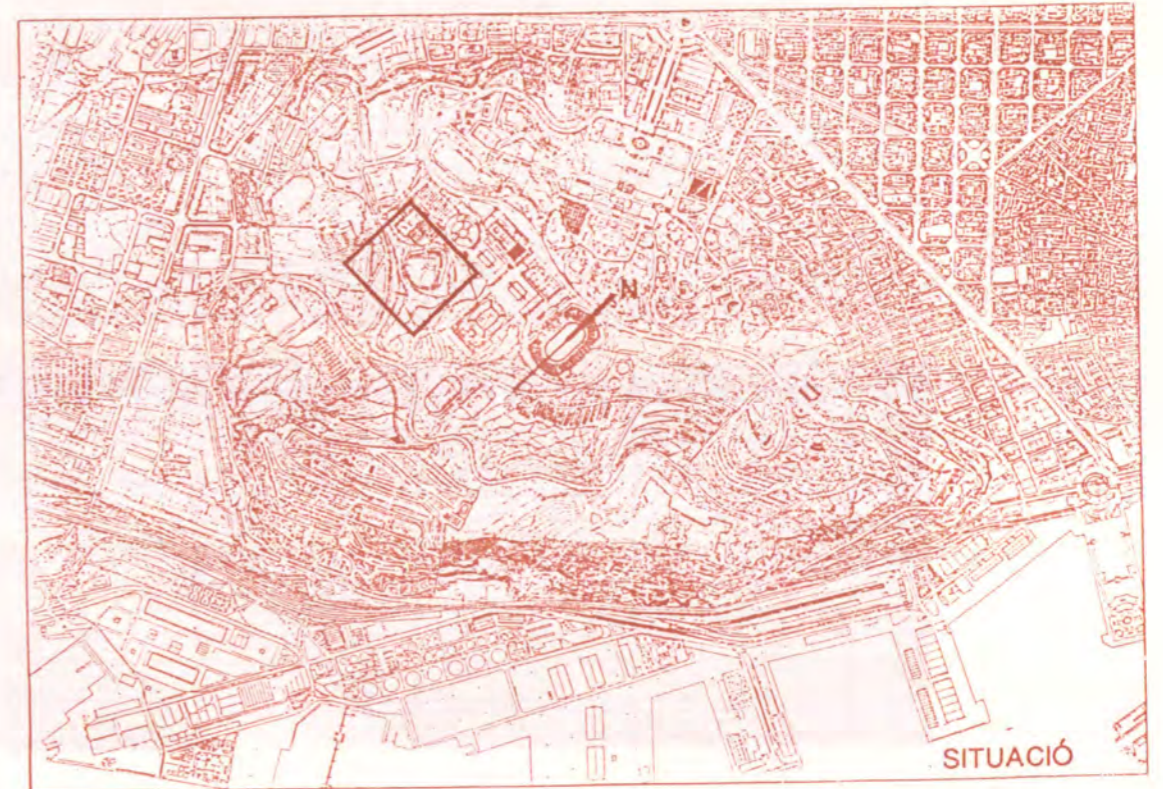

Imatges actuals del conjunt de les pedreres Serafina i del Sol transformades en el Parc del Migdia i el Rockòdrom.

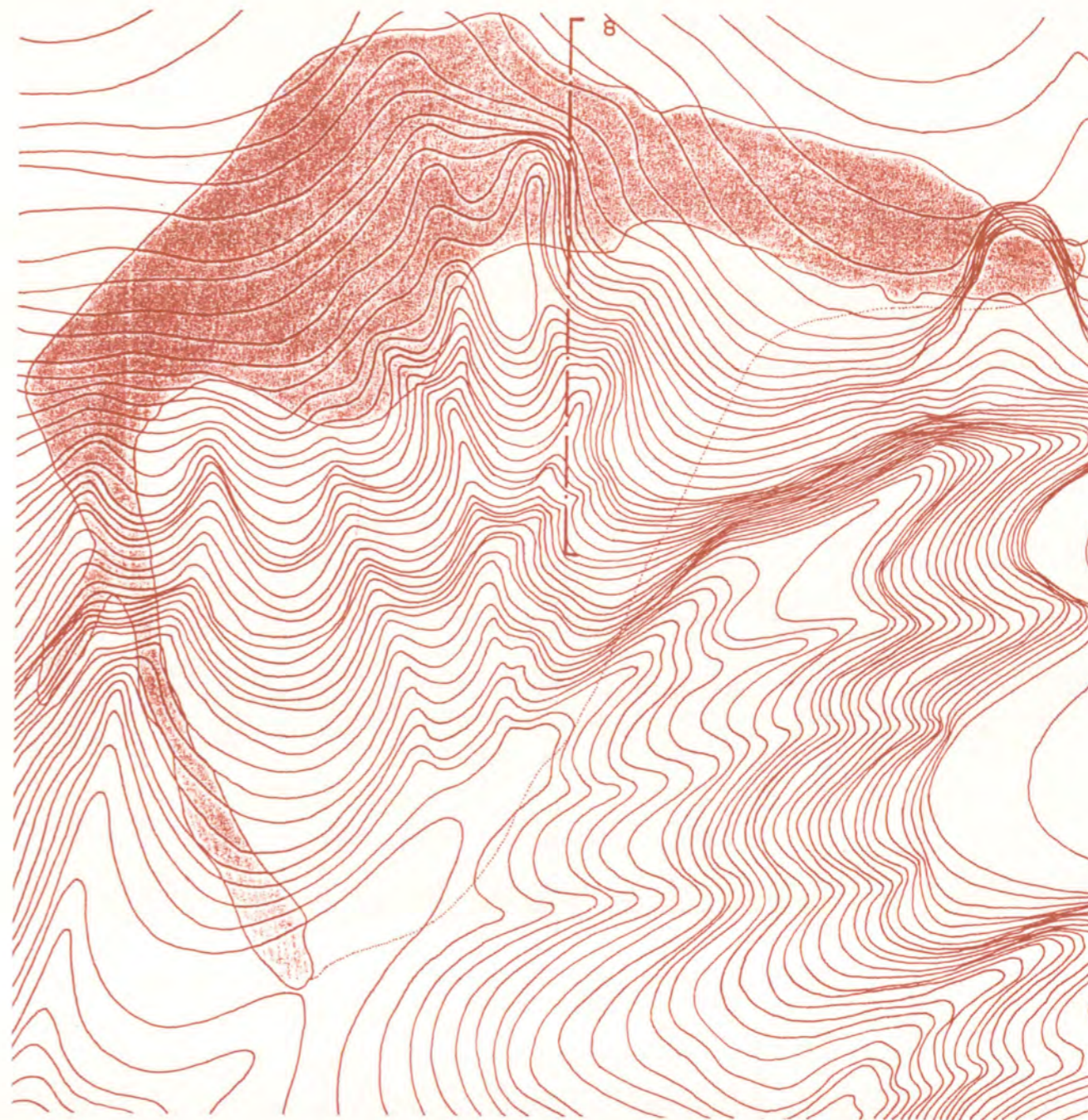

Dues imatges de la pedrera del Màrmol. D'ella s'estreia la pedra més dura i en un principi FOCSA la feia servir per llambordes i graves per a paviments.

PEDRERA DEL MÀRMOL.

Geologia i Topografia

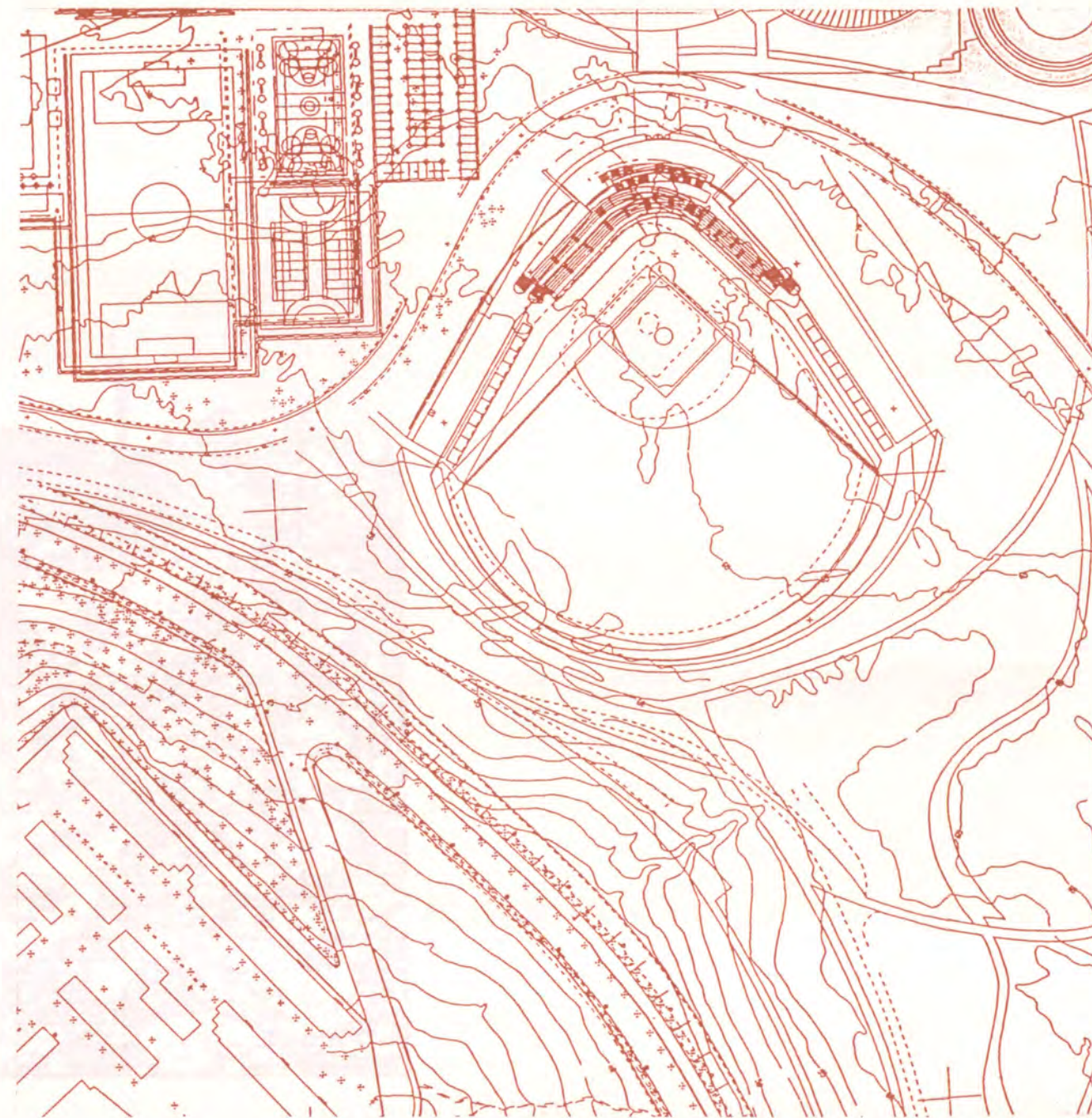

Topografia originària E: 1/2.000 (corbes de nivell cada 1 m.)

Tall Geològic n° 8, E: 1/300

Topogràfic Martorell 1929-1935.

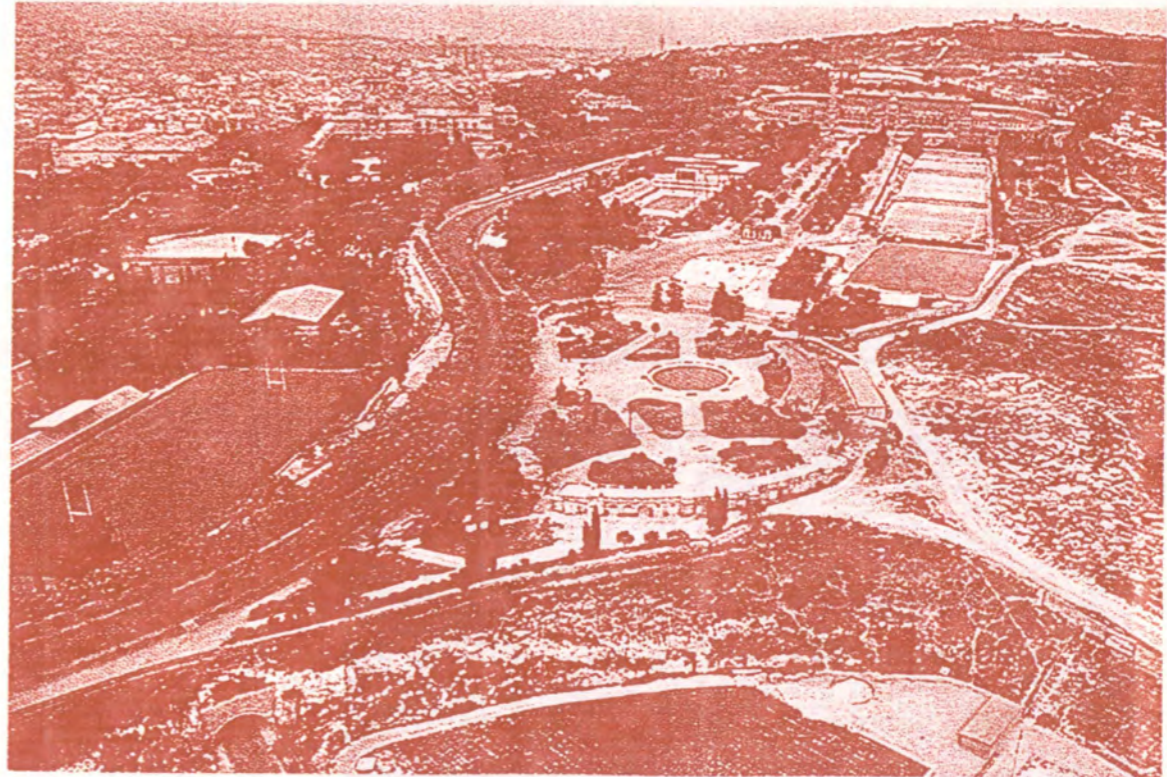
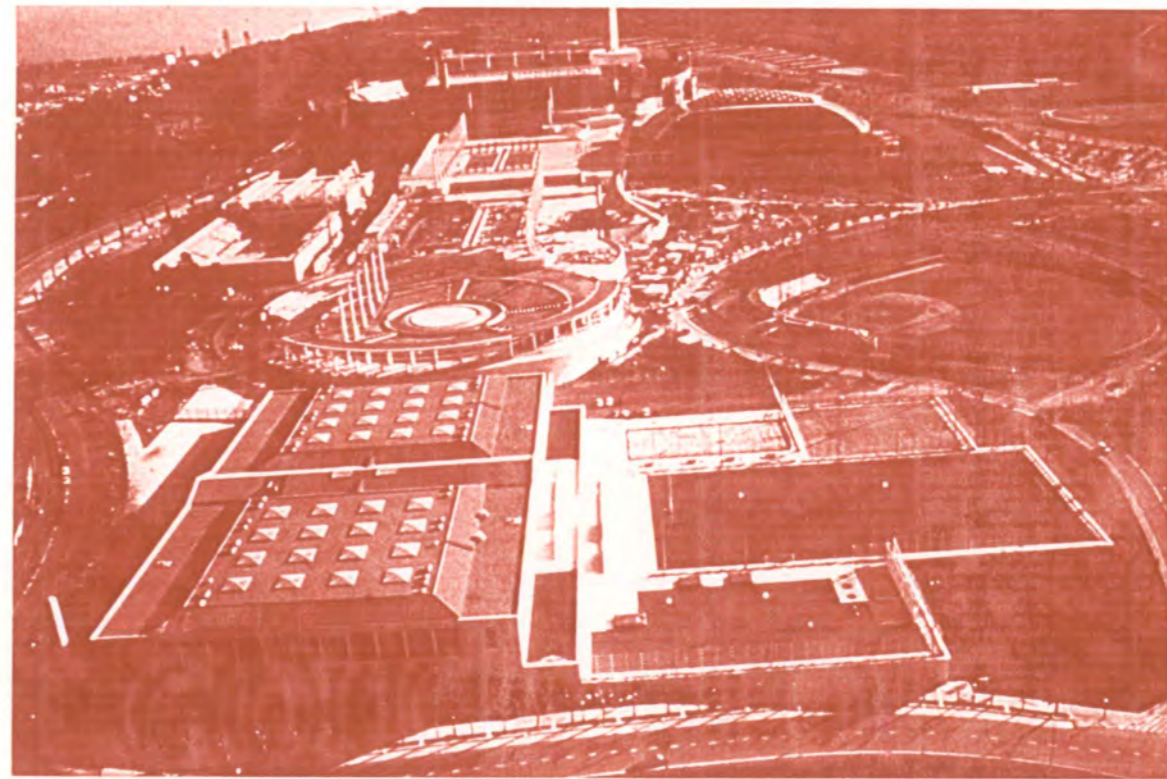
Topogràfic IMI 1993.

El conjunt de les pedreres de migdia, omplenes d'escombraries i ocupades en part pel barraquisme, més tard passaren a ésser motiu d'un projecte de parc, dins de l'Anella Olímpica. També foren ocupades parcialment pel barri residencial de Can Clos.

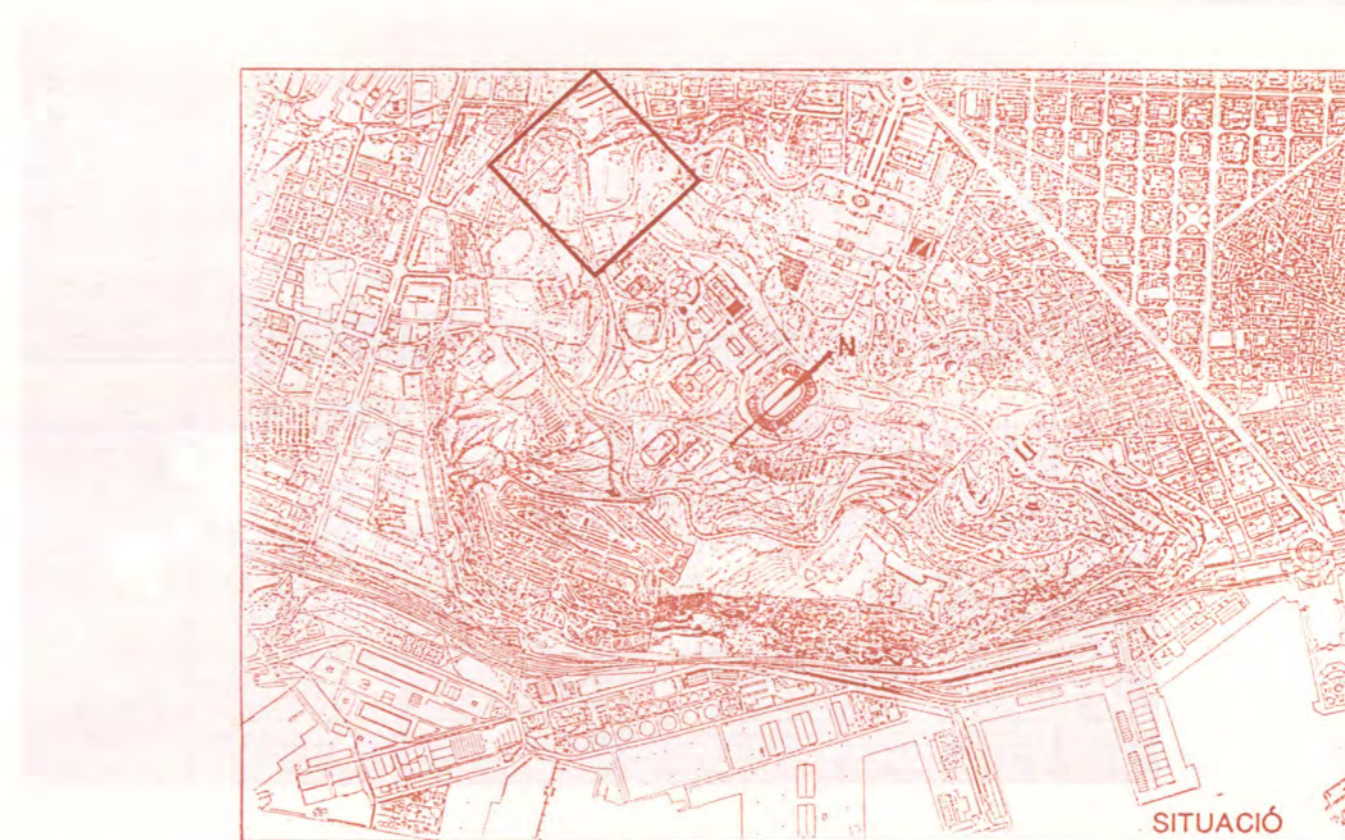
L'existència d'escombraries va determinar el canvi d'emplaçament del Palau d'Esports a una situació menys compromesa i en el seu lloc s'hi edificà la instal·lació del baseball.

Durant molts anys les pedreres de la part de migdia s'ompleren amb les escombraries de Barcelona i es va tornar a modificar el perfil topogràfic.

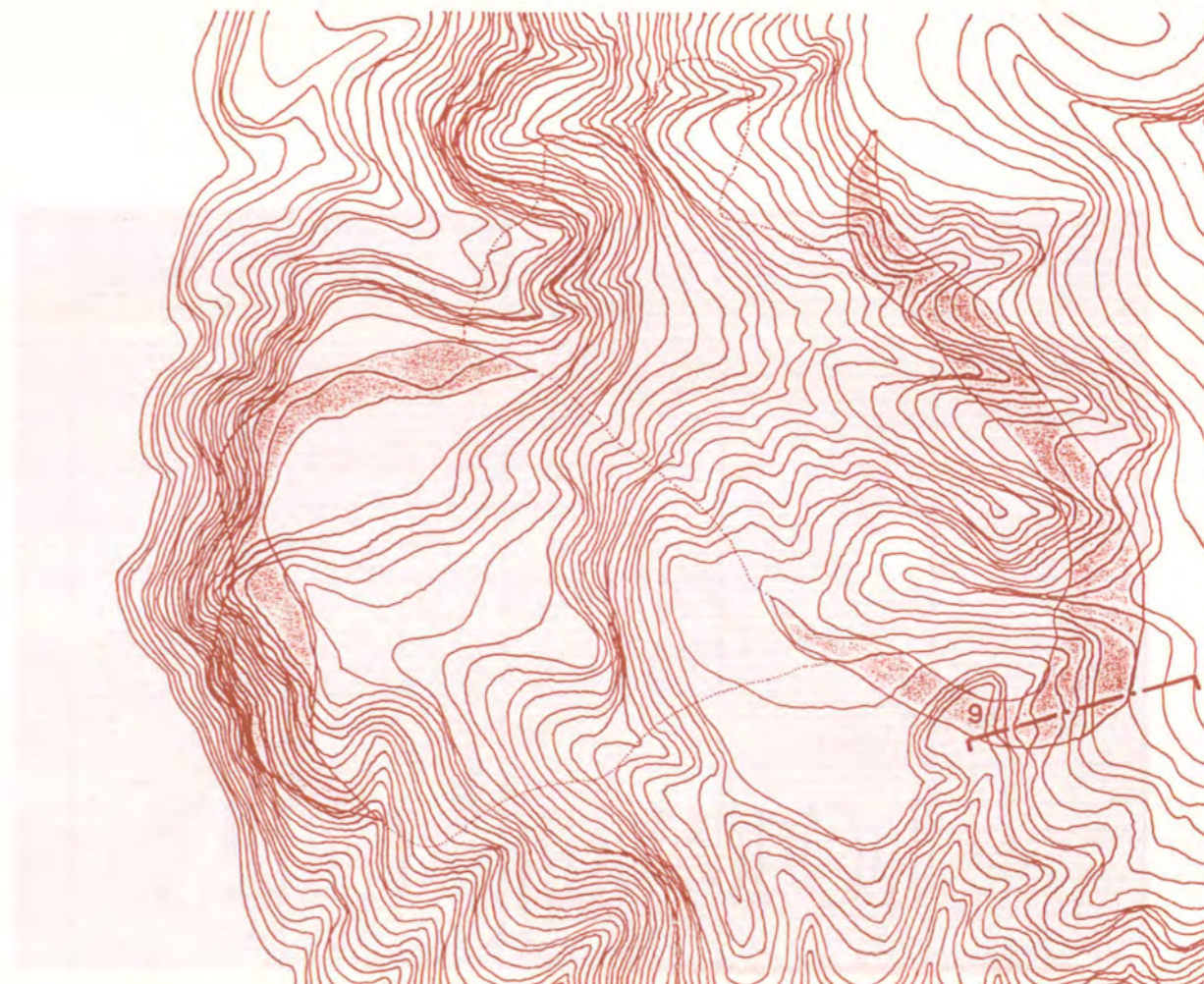
Diferents vistes dels sòls que ocupà la pedrera del Màrmol. El polígon d'habitatges de Can Clos. La zona omplena d'escombraries, fins el 1971 en que s'aturà definitivament l'abocador. Després fou ocupada parcialment per l'Anella Olímpica.

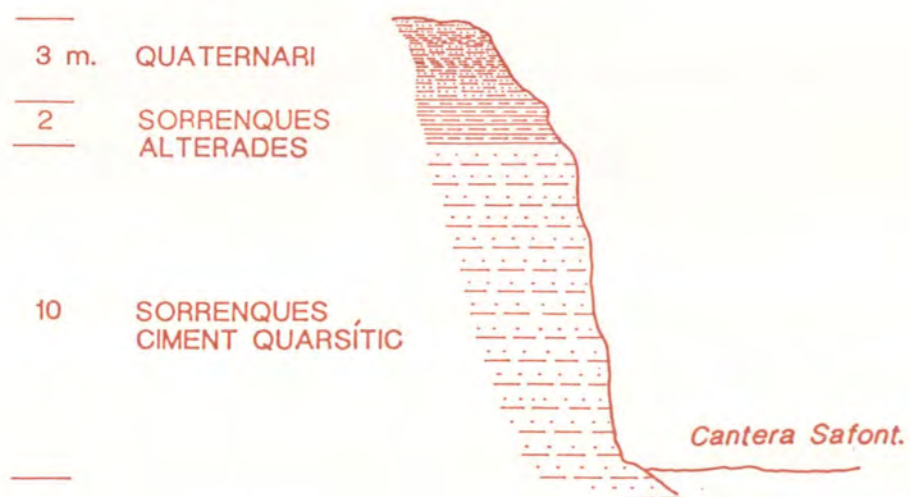
Treballs al peu de la pedrera Safont, al voltant dels anys vint.

PEDRERA SAFONT.

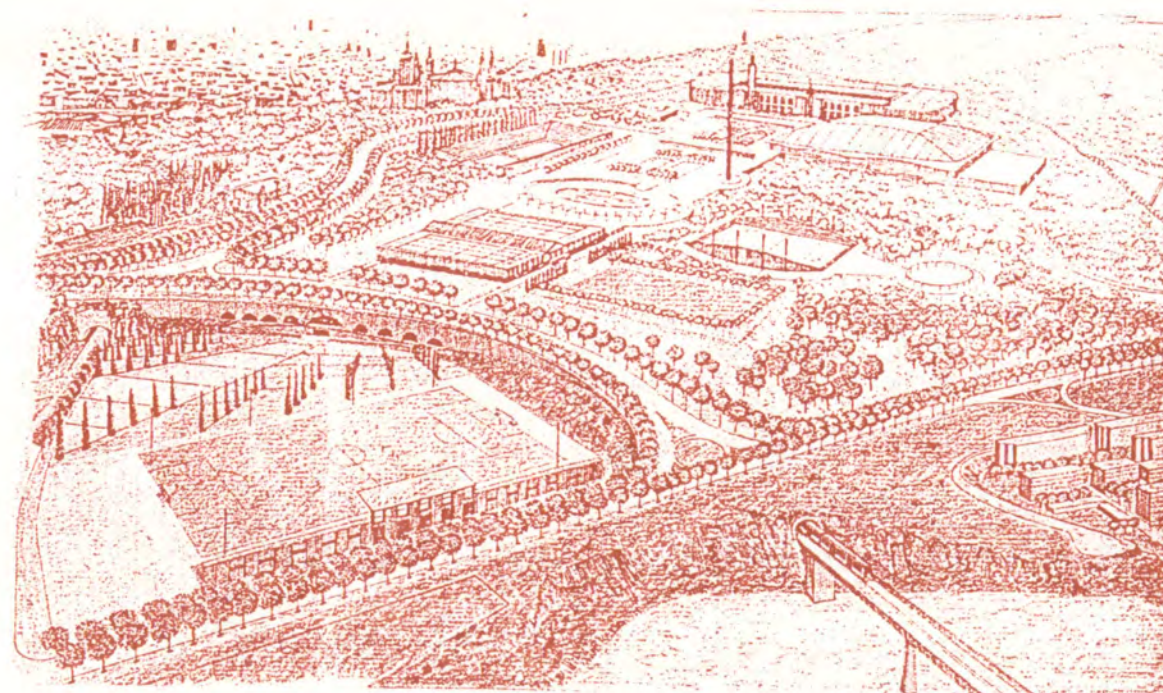
Geologia i Topografia

Topografia originària E: 1/4.000

Tall Geològic n° 9, E: 1/300

L'estàtua de Sant Jordi de Josep Llimona, el basament de la qual està construït amb pedra de Montjuïc, situada a la plaça superior, és una fita visual identificable des de qualsevol part de l'antiga pedrera. Un altre projecte que s'ha formulat i que afecta l'àmbit de la pedrera Safont, és el projecte del Metro de motor lineal amb una estació sota el carrer que tanca a ponent l'Anella Olímpica.

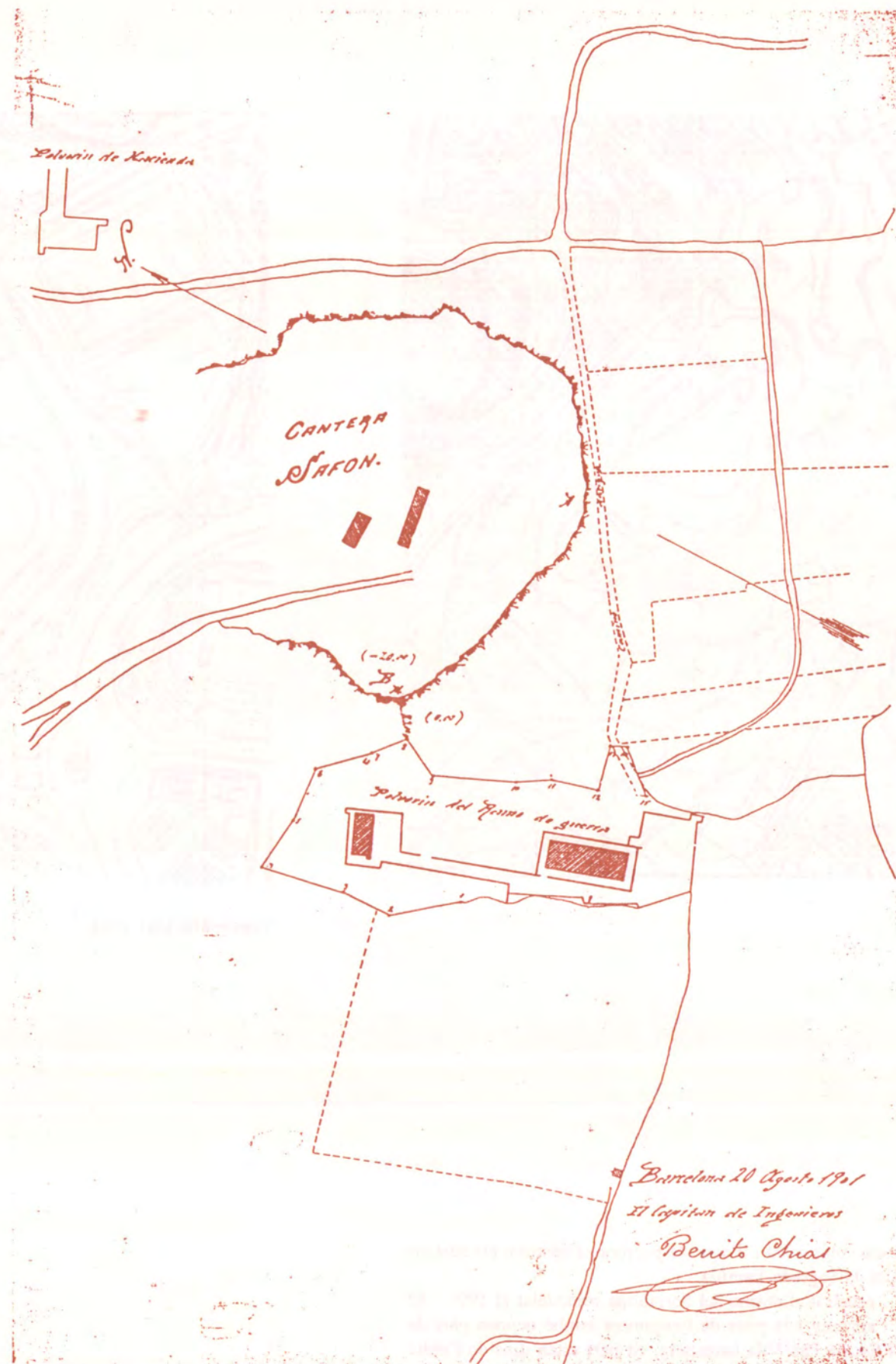
Topogràfic Martorell 1929-1935.

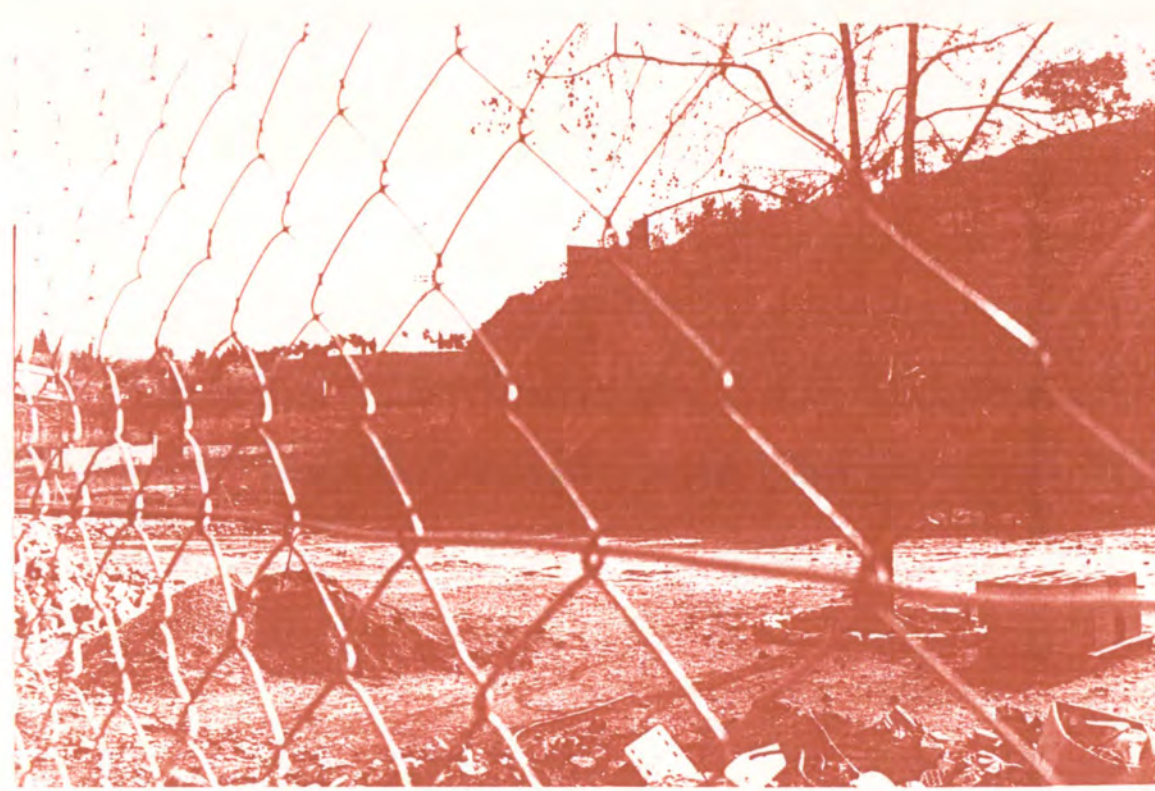
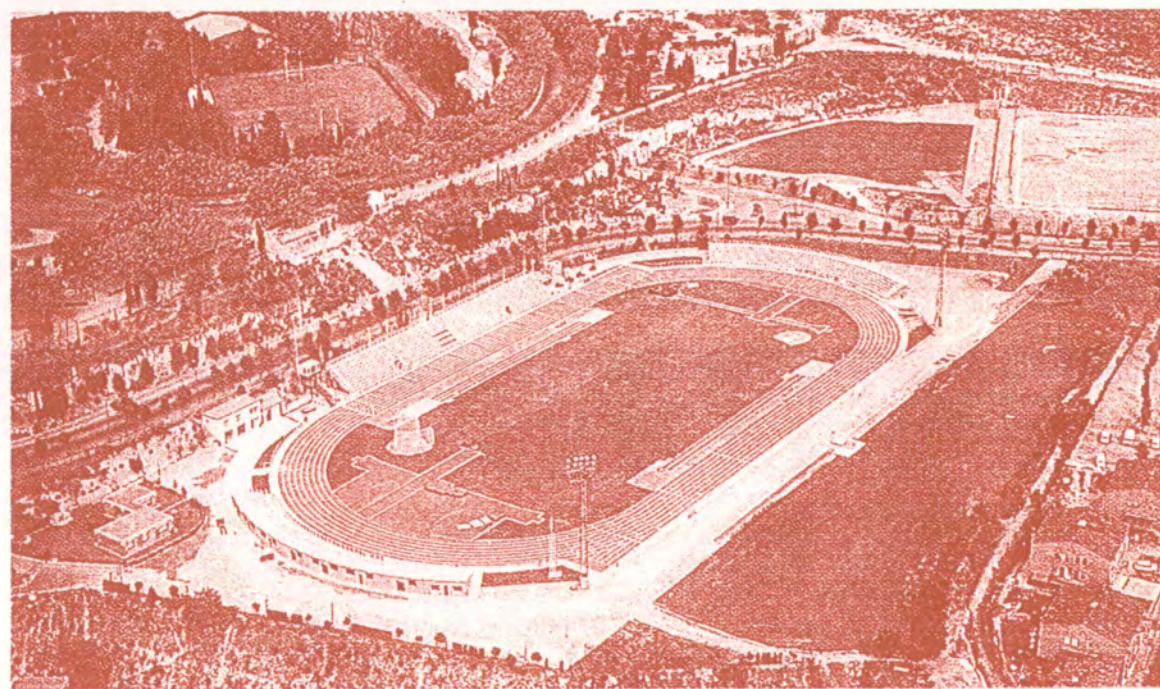
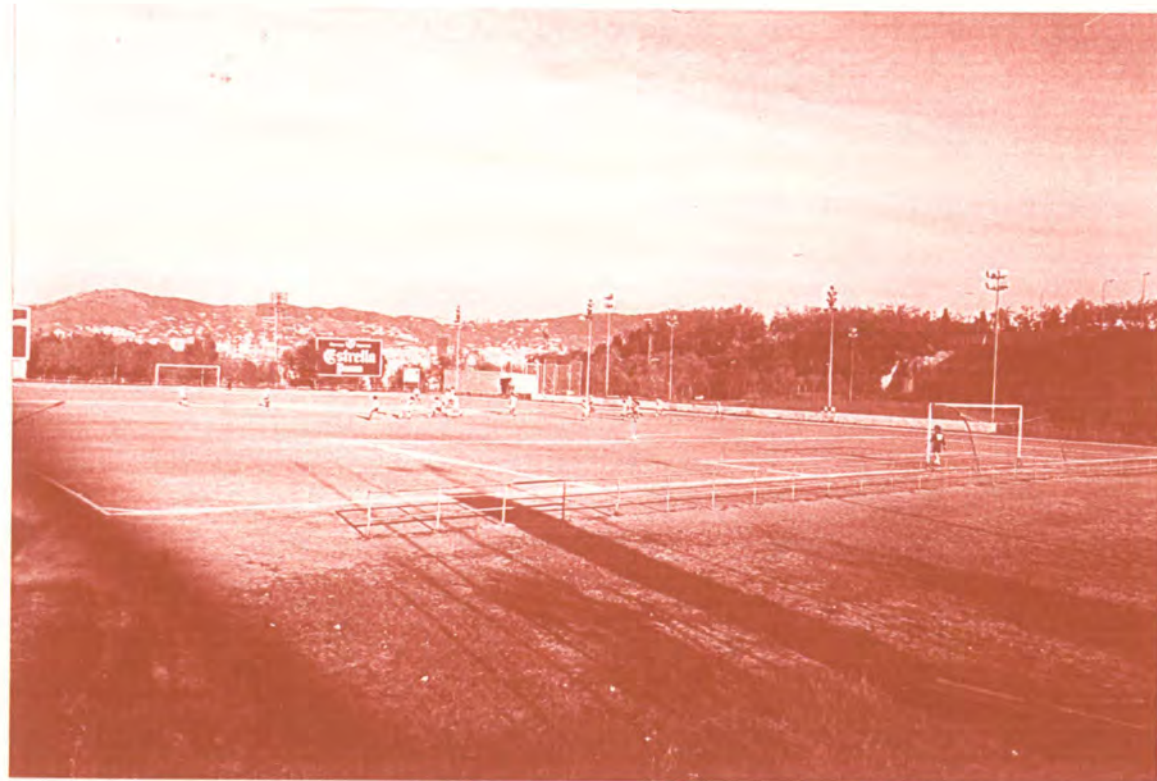
Topogràfic IMI 1993.

La pedra de la Safont era la més apreciada pel seu color rosat i d'aquesta pedrera es bastiren els edificis més significatius de la nostra ciutat, com és el de la Sagrada Família.

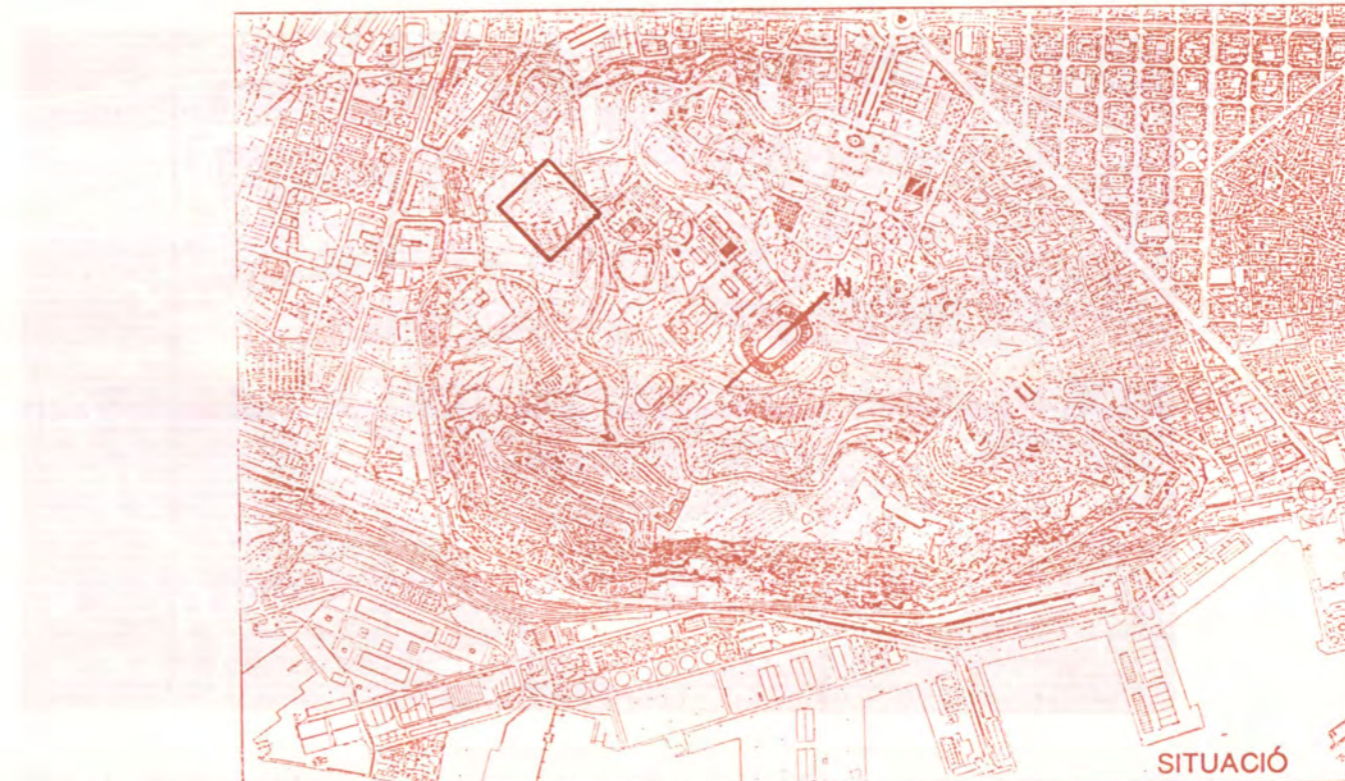
A la dècada dels anys setanta s'hi va construir l'estadi d'atletisme del Serrahima remodelat el 1991. El camp de fútbol de la Unió Esportiva Julià de Capmany i la pista de llençament també ocupen part de l'antiga pedrera. Els habitatges del Polvorí i l'Escola Pau Vila tanmateix, en part estan dins de l'antic àmbit de la pedrera. Un vell camí de la pedrera, la connectava directament amb les instal·lacions de FOPIMA situades al peu del vessant de ponent.

Document de 1901 en el que es pot veure la proximitat de la pedrera Safont al recinte del polvorí militar

Diferents visuals de l'espai de l'antiga pedrera Safont, abans i després del remodelatge olímpic. La pista de llençament i el camp de futbol Julià de Capmany, l'estadi Serrahima i part de l'antic àmbit ocupat per les instal·lacions de FOCSA i FOPIMA.

SITUACIÓ